

BIBLIOTECA SOCEC

CONST. NEGRUZZI

PĂCATELE TINERETELOR

AMINTIRI DIN JUNETE — FRAGMENTE ISTORICE

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201100091

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anonimă

1908

187257

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Const. Negruzzi.

Cum am învățat românește

Le când uitasem că suntem Români și că avem și noi o limbă, pe când ne lipseau și cărți și tipografie, pe când toată lumea se aruncase în dasii și perispomeni ca babele în căței și motani, căci la școala publică se învăța numai grecește, când, în sfârșit, literatura română era la darea sufletului, câțiva boeri ruginiți în românism, neputându-se deprinde cu frumoasele ziceri: parigori-sesc, catadicsesc, ș. c. l., toate în *esc* create de diecii Vistieriei, — pentru-că atunci între ei se plodea geniul, — ședeau triști și jăleau pierderea limbii, uitându-se cu dor spre Buda sau Brașov, de unde le veneau pe tot anul calendare cu povești la sfârșit, și din când în când câte o broșură învățătoare meșteșugului de a face zahăr din ciocălăi de cucuruzi, sau pâine și crohmală de cartofe.

Tot însă mai rămăsese o școală, pe care acești

buni bătrâni o priveau ca singur azilul prigonitei limbi, școală unde se învăța încă românește, aproape de Iași, în mănăstirea Socola.

Tatăl meu era unul din Românii aceștia. Nu eșea nici-un calendar, care să nu-l aibă el întâi, nici-o carte bisericească care să n'o cumpere, nici-o traducție care să nu pue să i-o prescrie.

Intr'o zi viind de la școală, l-am găsit cu o mare carte in folio dinainte. Citește-mi, îmi zise, o viață de-a sfinților din cartea aceasta.

— Iartă-mă, părinte, eu nu pot citi românește.

— Cum! apoi dar ce înveți tu?

— Elinește, am răspuns păunindu-mă. De vrei, să-ți citesc toată tragedia Hecubei, unde e acest frumos cor a Troienelor, pe care îl știu pe dinafară:

Ἄυρα, ποντιάς ἄυρα.

* Ἄτε ποντοπόρους κομιζεις

Θοάς ἀκάτους ἐπ'οιδμα λιμνας,

Ποι με τὰν μελέαν τορένης!

— Poate să fie frumoase acele ce tu spui, zise tatăl meu, dar e rușine să nu știi limba ta, mâine vei veni cu mine la Socola, unde este examen. Voiu vorbi pentru tine cu dascălul, care e un om prea învățat, și nu mă îndoesc că tu te vei sili a învăța degrabă, pentrucă știi că asta îmi face mulțumire.

— O, negreșit! am răspuns cu bucurie.

Ne întârzasem a doua zi, căci când am ajuns, am găsit examenul pe la sfârșit. Se cercetase

istoria, geografia, ș. c. l. Sala erà plină. Auditorul se alcătuià mai ales din dame bătrâne, mume a băeților, care ascultau într'o religioasă tăcere.

Profesorul român aveà un nas cu totul anti-român, căci, las' că erà grozav de mare, dar apoi, erà cârligat, încât semănà mai mult a probostidă, decât a nas. «Pre-evghenicoșilor boeri și cucoane, ziceà el, am avut cinste a înfătoșà D-voastre prohorisirile ucenicilor mei în istorie, citire, scriere, artimetică. Acum voiu aveà cinste a arătà că limba noastră, pe care toți socot că o știu, dar nimeni nu o știe cum se cade, nu este fără gramatică, țără sintaxis și fără ortografie; ci mai ales în acest pont al ortografiei întrecepe multe altele. Două pilde voiu arătà.»

Sfârșind își puse ochelarii, tinse tabla neagră, și chemând un băiet ca de nouă ani, îi dete condeiul de cretă.

Băietul scris:

Fată Sarră!
Eu țam zis aseară,
Să vezi oul cum se sară.

«Pre-evghenicoșilor, urmă profesorul, vedeți că toate aste frasis se sfârșesc cu *sară*, dar, precum ați văzut, au deosebire în scris. Asemenea veți vede și cu a doua paradigmă.» — Băietul mai scris:

Maică-ta de-i voe,
Bine ar fi să vne
Păn' la noi la vie

Dascălul tinse brațul spre cuvintele scrise, cu un gest maiestos. Gestul acesta fù ca isbuc

nirea unei mine. Bărbați, femei, copii, toți săriră și s'apropiară de tablă, strigând *bravo*, de răsună sala. Mumele uimite suspinau sub bonetele înhorbotate. Lacrămi de bucurie izvorau din ochii lor, odată frumoși poate, dar acum stinși și împrejurați de un cerc purpuriu; aste lacrămi strecurându-se pe lângă sbârciturile nasului ca pe niște uluce firești, ajungeau sub buza de desubt, unde barba întoarsă înăuntru le oprea ca o stavilă. Bunele bătrâne! nu se puteau dumeri cum de sunt atât de învățați drăguții lor, și, clătind din cap, priveau pe dascăl ca pe o ființă surnaturală. Bărbații îi fericitau, îi mulțumeau, îi strigau *aferim*, de se zguduiau păreții, și bătrânul Socoleanu, doborât sub grindina laudelor și a aferimilor, se lăsase pe un scaun, unde l'împrejuraseră copiii, amețit, răpit, cuprins ca acel împărat Roman ce strigă la moartea sa: *Je sens que je deviens Dieu!*

Ce făceam eu în vremea aceasta? Eu rămăsesem încremenit cu ochii holbați, cu gura căscată, căci nu înțelegeam nimic, eu, care mă țineam că știu ceva! Dascălul acesta luă în ochii mei un chip măreț, academic, piramidal, neînțeles ca și sinonimele sale; mi se părea că văd un Platon, un Aristotel... Cât mă umilise de tare! cum îmi căzuse trufia! cât mă simțeam de mic, în asemănare cu băiatul acel ce scria sară și vie în trei osebite feluri!

Ne-am întors acasă. Tată-meu văzându-mă gânditor, mă întrebă ce am.

— Gândesc la adâncă erudiție a acestui dascăl.

— Adevărat, e un om plin de știință și l-am

poftit să vie ca să-ți dea lecții de trei ori pe săptămână. De mâine va începe.

O, cât am rămas de recunoscător bunului părinte pentru această dorită veste! Indată am gătit caiete, condeie nouă, negreală bună, nimic n'am uitat; întocmai ca bravul soldat care-și perie uniforma, freacă bumbii, curăță armele în ajunul bătăliei. Aceste pregătiri m'au ocupat până seara, când m'am culcat gândind la noul dascăl, (iar peste noapte am visat că aveam un nas cât al lui de mare).

A doua zi profesorul veni, și, după acea de datorie bună dimineța, scoase din sân o broșură cartonată cu hârtie pestriță, zicându-mi c'un zâmbet plin de încredere în sine: Nădăjduesc că ne vom înțelege amândoi. Această filadă nu sunt la îndoială că în puține zile o vei învăța.

O! am gândit, aceasta e negreșit vreun extract lesnicios a sistemului său de învățatură. Am luat-o cu toată onoarea cuvenită operei unui literat, și deschizând-o, am văzut că eră un abecedar cu slove de un palmac de mari!

Am rămas mut de oțerire și de rușine. Ce batjocură! să mă pue pe mine, care nu mai eram un copil, aveam treisprezece ani, să învăț *a b c!* pe mine care înțelegeam pe Ero-dian din scoartă în scoartă! Eră un înfrunt care iubirea mea de sine nu-l putea mistui. Hotărîi să-mi răzbun și ideea asta mă mai liniști.

În vremea aceasta, dascălul își așezase ochelarii pe tronul lor (pare că privesc încă acei ochelari țugueți pe nasul lui uriaș, ca un Turc că-

lare pe un armăsar roib), trase tabac, strănută, tuși spre a-și drege glasul, și începù rar și cu dese pauze:

«Netăgăduit este că omul neînvățat e ca un copac neîngrijit, care nici o roadă nu aduce. Drept aceea, învățătorul este pentru un tînăr, aceea ce este și grădinarul pentru pom, sau ca plugarul bun care curăță de mărăcini țarina sa, până a nu semănă în ea sămânța cea bună.»

După aceste parabole, adause:

»Pentru a-ți paradosi limba românească după toată rânduiala, ca să o înveți cum se cade, spre a o ști precum se cuvine, trebui să începem de la început. Vei ști deci că limba românească are patru-zeci și una de slove, care se împart în trei soiuri: glasnice, neglasnice, și glasnico-neglasnice, și anume: glasnice sunt: Az, Est, Ije, I, On, U, Ier (Ѡ), Ъtiu, Iu (Ю), Ъia, Ia, Ypsilon, omega. Neglasnice: Buche, Vede, Glagol, Dobru, Juvete, Zemle, Kaku, Liude, Mislete, Naș, Pocoli, Râță, Slovu, Tverdu, Firta, Heru, Csi, Psi, Ți, Cerfu, Șa, Ștea, Țita, Gea. Glasnico-neglasnice: Falu, Ieri, Ucu, in.»

«Fără aceste slove nu se poate alcătui nici o frasis, nu se poate proforisi nici o silabi, căci ele sunt temelia limbii. Drept, aceea, d-ta vei binevoi a le învăța pe de rost, pentru ca să le poți cuvânta curat și pe înțeles, pentrucă vād, că dascălii d-tale, Grecul și Franțuzul, pe care dracul să-i iae! ți-a stricat proforaua, nu poți rosti pe î, ă, ș. c. l. și altele vreo câteva. Am nădejde că poimăine mile vei putea spune

pe din afară, și atunci vom începe a doua mașină, Ba, Be, Bi, Bo, și mai la vale. Cred că ne înțelegem?

— Ba nu ne înțelegem nici de cum, am strigat, eșind din ameteala ce mă cuprinsese întru auzul barbarelor numiri a buchilor lui, nu ne înțelegem! D-ta vrei să mă batjocorești, să mă pui la Alfa-vita, pe mine, care știu grecește mai mult decât oricare tânăr la vârsta mea, și care scriu franțuzește *sous la dictée*, fără a face mai mult decât șapte, opt greșeli pe față! Dă-mi o gramatică, arată-mi construcția verburilor, ortografia. Spune-mi pentru ce scrii vie și sară în trei feluri?

— Îți voiu spune-o vreme.

— Pentru ce ai o duzină de i, așa e? Dar cum scrii *masă* (table), și *masă* (Pret. verbului *mânere*)? Cum scrii *lege* (loi), și *lege* (Imper. verbului legare)? Așa e că tot un fel, pentru că n'ai doi a și doi e? Apoi pentru ce încurci și ametești pe băieți?

Aceea nu e treaba D-tale, îmi răspunse, cu un zâmbet ce semănă a strămbet; învață buchile pe de rost ca să le știi poimăine.

— Ba nici gândesc, zisei, azvârlind abecedarul sub masă.

— Ha, ha, ha! La început se pare greu, dar te vei deprinde. Rădăcina învățaturii este amară, dulci sunt însă rodurile sale.

Sfârșind, strânse ochelarii, își luă șlicul și ieși. Simții că mi se luă o greutate de pe inimă.

A! pedant, ignorant și îngâmfat, strigai, vrei

să învăț buchile tale! Să mă necinstesc! A! chinezule, care ai o sută de litere, mai mult decât orice limbă! A! tu ai slove amfibii, nici glasnice, nici neglasnice! A! tu socoți că limba mea deprinsă cu Homer, se va putea suci ca să zică firtă, tverdu, glagol, ș. c. l. numiri sălbatică, cu care tu ai poreclit bieteles litere! A! tu vrei să mă necinstesc, să învăț buchile tale! Dar să crăp măcar nu le voi învăța! — Las că te-oiu juca eu! N'am trebuință de tine ca să-mi învăț limba mea!

Am alergat la biblioteca tatălui meu, care era într'o ladă mare, pururea deschisă, în coridor. Ajutat de o slugă i-am făcut inventarul, și printre mulțime calendarelor și a cărților în limba grecească modernă, iacă ce am găsit:

Tipărite:

- Viețile Sfinților din toate lunile.
- Moartea lui Avel, (poem de Gesner).
- Numa Pompilius, (Romant de Florian).
- Patimile Domnului Nostru, în versuri.
- Istoria lui Arghir și a prea frumoasei Elena, idem.
- Despre începutul Românilor, de Petru Maior.
- Floarea Darurilor.
- Intâmplările Francezilor și întoarcerea lor de la Moscova.
- Talmudul Jidovesc.

Manuscrisele:

- Letopisețul lui Niculai Costin.
- Cavalerii Lebedei, (Romant de Mme Genlis).

Inconjurarea cetății Roșela (Romant, idem).

Lentor, tragedie în versuri.

Sapor, idem.

Matilda (Romant de Mme Cottin).

Manon Lesco, romant.

Tarlo, sau străinii în Elveția, idem.

Zelemis și Elvira, idem.

Cugetări de Oxenstern, etc, etc.

Sărmană bibliotecă! Uitată în sicriul ei, la băjenia anului 1821, toată a slujit de fultuială Ianicerilor! ce n'aș da acuma ca să am una din acele cărți, de sute de ori citite de tatăl meu.

M'am cercat să citesc un romant din acele manuscrise, dar scrisoarea erà atât de încâlcită, încât le-am lăsat, făgăduindu-le de a le vizita cum voiu putea deprinde a citi scrisoarea cea ieroglifică ce se obișnuia atunci pe la noi; și, luând istoria Românilor de Petru Maior, ajutat de abecedarul urgisit, în puține ceasuri am învățat a citi. Până înserat, eram capabil să spun pe carte oricare cât anagnost de repede Seara am citit tatălui meu tot cântul întâi din moartea lui Avel, singura carte care avea puterea a-l adormi. Bunul părinte se bucură, și atribuind știința mea la vrednicia învățătorului, porunci să cumpere cinci coți postav vișiniu și un beniș, pe care-l trimese dascălului.

Eu însă nu puteam uita înfruntul ce-mi făcuse. Făcând un congres de băieți — conșcolari ai mei dela dascălii Francez și Grec, — după mai multe opinii, care de care mai stravagante, o idee satanică veni unuia în minte.

— Fraților, zise el, socotința mea este să închipuim niște întrebări atât de grele, încât să nu le poată tălmăci, ca să-i dovedim că e numai un gogoman pedant..

— Εδύε! Bravo! Εδοο! Hura! Παύ! Vivat! strigară toți.

Întrebările s'au alcătuit, s'au aprobat de toată adunarea, și mi s'au încredințat.

A treia zi dascălul veni, și întrebându-mă de știu buchile pe dinafară, spre răspuns am deschis cartea lui Petru Maior, și i-am citit un întreg capitol. Profesorul rămase înlemnit.

Sfârșind, am urmat în tonul acel pedantic cu care vorbise el:

«De vreme ce vezi, logiotate, că am învățat a citi fără lesniciosul metod al abecedarului D-tale — care mi-ai spus că este temeiul limbi — nu sunt la îndoială că voiu învăța a scrie, iarăși fără ajutorul dăscălesc. Inșă fiindcă cunosc și simț cu desăvârșire că dascălul pentru un tânăr este aceea ce este grădinarul pentru un pom, văd că eu am foarte multe lucruri de învățat, căci sunt un copac neroditor. Drept aceea, am făcut aceste cinci întrebări, pe care d-ta vei binevoi a mi le tălmăci. Asta va fi singura mea lecție. Pe toată ziua îmi vei dezlegă câte cinci de aste nedumeriri. Spune-mi dar:

«1. Pentru ce une-ori vara plouă cu broaște, iar nu cu cristei fripți, precum odinioară la judani?»

«2. De unde a luat Adam și Eva ac și ață de a cusut trunzele de smochin, în vremea ce pe atunci nu eră încă nici o fabrică?»

«3. Cum...?»

— Păgân! mă curmă dascălul, astupându și urechile, și sărind de pe scaun, ca un om ce calcă pe un șarpe: hulă grozavă și pângărită! Iacă frumoasele isprăvi ale învățaturii papis-tașilor!

Zicând aceste, își luă șlicul și o împunse de fugă pe ușă.

De atunci nu l-am mai văzut.

Astfel Petru Maior m'a învățat românește.

Zoe

Amour en latin amor ;
Or donc, provient d'Amor la mort :
Et paravant, souley qui mord.
Deuil, pleurs, pièges, forfaits, remords,

Blason de l'amour.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ceasta a urmat la 1827.

De abia înserase, ulițele erau însă pustii. Din când în când și foarte rar se auzea pe pod duruitul unei calește, în care eră vre-un boer ce se ducea la o partidă de cărți, sau un fiacru ce trecea ca săgeata, și lăsa să se zărească niste bonete femeiești. Nici un pedestru nu eră pe uliți, afară de fanaragii care strigau regulat *vaita*; pentru că la 1827, Septembrie, nimeni nu s'ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți, după ce înoptă. Pojarul de la 20 Iulie, prefăcuse în cenușă mai mult de jumătate a orașului Iașii, și fanaragiii, masalagiii, potlogarii, de care gemea orașul, șezând ascunși printe risipuri, pândeau pe nesocotitul pedestru care zăbovise a se întoarce acasă, și adeseori, el pierdea împreună cu punga și viața, sau cel puțin sănă-

tatea. In zadar umblau streji de arnăuți și de simeni; nu puteau stârpi aceste înrăutățiri, nici descoperi bandele vagabonzilor.

O caleașcă trecu în fuga cailor pe ulița mare, apucă ulița Sf. Ilie, și făcând în stânga, luă la deal pe lângă zidul Sf. Spiridon, și tot suindu-se până în mahalaoa Sărăriei, stătù la portița unei căsuțe cu două ferestre cu perdele verzi. Din trăsură se coborî un tânăr elegant, coconaș, a cărui costum erà după moda curtii.

El purtă un antereu de suvaià alb, erà încins cu un șal roșu cu flori din care o poală i se slobozeà pe coapsa stângă, iar capetele, alcătuint un fiong dinainte, cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni. Pe sub giubeaua de pambru albastru blănută cu samur purtă una dintr'acele scurte cațaveici, numite *fermenele*, broderia căreia cu fir și cu tertel, îi acopereà tot peptul. In cap aveà un șlic de o circonferență cel puțin de șapte palme. Intr'un cuvânt, orice damă l-ar fi văzut în ceasul acela, nu s'ar fi putut oprì de a se coti cu vecina sa, și de a zice în jargonul vremii de atunci: Ah, psihimu, uită-te cât e de *nostim!*

Chipul său erà, de nu frumos, dar plăcut. Lavater din cea întâi vedere l-ar fi judecat după fruntea lui strâmtă, buzele groase și sprâncenele rădicăte cu disproporție d'asupra ochilor; dar și nefiind cineva fizionomist puteà fără a se greși să-l boteze de nătărău, după căutătura cea speriată și neclintirea figurii sale.

In camera unde intră, pe un crevat cu perdele

ponceau, ședeà o fetișoară răzâmată într'un cot de perină. Fusta ei de atlas albastru deshis, de sub care se zărea un picioruș gras și mic, părul ei castaniu, ce se slobozeà în unde de mătase pe albii ei grumazi, poziția ei cea lenoasă, în sfârșit lumina murindă a unei lampe, ar fi înflăcărat pe Xenocrat, dacă ar fi fost la Iași la 1827, în camera aceea.

Zău, era frumoasă tânăra fată! când însă și-a întors tînjitorii ochi căpriei, umbriți de lungi gene și scâlțați într'o rouă de desfătare, când s'a repezit și a apucat în brațe pe tânărul ce intrase, trebuià să aibă cineva toată nesimțirea lui, ca să nu cadă amețit la picioarele ei

— Ah! tu ești, Iancule, tu ești! Vezi că eu te așteptam! Gândeam la tine, pentru că numai la tine gîndesc. Pe semne tu nu știi că te iubesc mai mult de cât orice alt pe lumea asta, și tu iar mă iubești. Așa e că mă iubești? Nu voi să mă iubescă alții. Zică ce-a vreà lumea, eu te iubesc,—ș'apoi ce-mi pasă de lume.—Tu ești al meu! al meu! Te iubesc, te sărut, sufletelul meu!

Și gingașa copilă îl acopereà de sărutări focoase.

— Ce te-ai făcut de o săptămână de când nu te-am văzut? Unde-ai fost? Oh! ți-am scris, și nici n'ai vrut să-mi răspunzi. Când ai ști cât am plâns! Uită-te, ochii mei sunt roșii încă; așa e că sunt roșii? Spune-mi, mă iubești?

— Mă întrebî un lucru care poate ți l-am spus de-o mie de ori, răspunse cu răceală nesimțitorul amarez.

— Caraimane, dă-mi un ciubuc!

Un arnăut mustăcios intră, și întinse stăpunului său un lung ciubuc. Intr'un minut, cămăruța se umplu de un fum gros, printre care Zoe se zărea ca o zeităte prin nori. Această întrerupere a unei vorbe amorezate, pătrunse pe biata fată, care tăcù lăsând să scape din sânul ei o oftare, o oftare de acele ce sfâșie inimi.

— Mi-ai scris că ai să-mi spui un lucru mare. Să vedem, ce este? spune, pentu că n'am când zăbovi, adaogă tânărul, scuturând ciubucul.

— Ah! zise Zoe, înturnându-și lăcrimații ochi spre el, odinioară îți părea că zboară ceasurile ca minutele lângă mine; atunci mă iubeai, acum nu mă mai iubești ca atunci, măcar că cu tot asemenea te iubesc, Oh! lăncule, tu nicio dată nu vei junge la acel grad al dragostei care eu îți păstrez! Prea-iubitul meu! spune-mi când mă voiu numi numai soția ta? Când voiu putea a nu mai tăinuî de lume acest amor, de care inima mea este plină? Vezi tu, acesta e singurul meu gând. Știi poziția mea. Știi că de am greșit, pentru tine numai am fost o slabă fată. Ah! când ai ști cât sunt de fericită; am să-ți spui o veste care a să te umple de bucurie. Eu o să fiu mumă! — Și copila își ascunse rumena față în sânul coconașului.

Intru auzul cuvântului acestuia, lancu s'a posomorît, a băgat mâna în buzunar, și scoțând niște mătănii de corail de vreo doi coți de lungi, începù a se jucà cu ele, preumblându-se în lung și în larg prin mica cămăruță.

Zoe îl privea neclintită.

— Ascultă, draga mea; cred că nu te îndoești cum că te iubesc. Vestea ce mi-ai dat m'a umplut de bucurie. Dar văd niște mari pedici la însoțirea noastră. Unchiul meu a aflat legătura noastră, și e foarte mânios asupra mea. Imi zice că nu e de cinstea mea să iau o fată săracă, orfană, și câte altele. Eu însă nu zic că nu te voiu lua, dar trebuie răbdare. Să vedem.

Mișelul! vorbele lui erau loviri de cuțit pentru Zoe. Ea tremurà.

— Vai, mie nenorocita! iată la ce am ajuns! iată în ce stare m'ai adus! mă desprețuiești după ce m'ai înșelat! Nu-ți e milă de o ticăloasă fată, pe care ai ademenit-o cu juruinți mincinoase. Găsești pretexturi ca să mă părăsești și pe mine și pe copilul tău. Nu te temi de păcat! nu socotești că voiu muri dacă mă-i lăsa! oh fie-ți milă, fie-ți milă! Și sârmana se târă la picioarele lui, vărsând șiroae de lacrimi, și frângându-și mâinile.

— Cugetă că de mă vei părăsi, voiu muri negreșit, și vei aveà a da seamă lui Dumnezeu, pe care de atâtea ori l-ai luat martor jurămintelor tale.

Suspinerile înădușiră glasul fragedei copile, care acum întâi începuse a ghici inima amozului său.

Sfărâmată de durere, căzù leșinată la picioarele lui.

Iancu o ridică, și o puse în pat, după aceea

chemând pe bătrâna ei slujnică, a lăsat-o lângă ea. El a eşit și s'a suit în caleașcă.

— La bal, la curte! a strigat arnăutul vizi-tiului, și caleașca a purces ca vântul.

— Deșanțată pretenție! zicea coconășul răsucindu-și mustățile. Zice că-i am jurat s'o iau, ca când ast-fel de jurăminte se mai țin vreodată!

II

Cinga il brando, ed abbia questa
L'asta in pugno, el'elmo in testa,
E con Paliade in bellezza
Già potrebbe contrastar.

Metastasio.

Zoe eră fiica unui boerinaș, care prin slujbele sale se ridicase la o treaptă cinstită. Încă în fașe, perduse pe maica sa, iar la vârsta de cincisprezece ani, moartea o lipsise și de tatăl său. De atunci, sărmana fată, lăsând o moșioară, iubitul loc al copilăriei sale, care rămase moștenire fraților ei, venise la Iași. Curând n'a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraș. Se văzù înconjurată de o droaie de curtezani, pe care îi trăgeau deosebita ei frumusețe. Focul juneții și simplitatea creșterii sale o făcură să plece urechea la măgulirile desfrânaților. Ea iubi, iubi, oh! cum iubi! Neștiind ce e amorul, și neprepuind urmările lui, se dete cu totul la această patimă dulce și amară, plăcută și groaznică. Se dete cu gând, cu inimă, cu suflet.

Iată o întâmplare ce va arătă ce fel iubea tânăra copilă.

Cel întâi ce găsi loc în inima ei, fù un ofițer

al gvardiei curții; tânăr, galant, cinstit și berbant. Iliescu erà cu totul contra coconășului, pe care l-am văzut figurând la începutul acestei foarte adevărate istorii. Frumos și bine făcut, el n'a avut multă greutate a câștiga inima ei. El o iubea și se miră că o iubește ca și în ziua când culese cea întâi dulce sărutare pe buzele ei. Și deși Zoe nu cunoștea ademenirile cochetăriei, tot însă ținu în lanțul ei fluturatecul tânăr o lună de zile! O lună de zile pentru Iliescu erà o vecinicie. Incepù a se sătura de amor fără sfezi, fără împăcaciuni și fără rivali. Se aruncă iarăși în vârtejul lunei.

Intr'o zi el dormea după prânz.

Un arnăut veni în curtea lui, merse drept la camera unde el dormea, deschise ușa, intră și scoțând un pistol din cingătoare, îl slobozi în el. Glonțul trecu alătura cu capul tânărului, bortili perina pe care se răsămă, și se înfipse într'o cărămidă din părete, a căreia sfărâmături se reîntoarseră și căzură pe peptul dormitorului. Iliescu sări și se repezi ca fulgerul la noul venit, care scosese al doilea pistol, arma i se smânci din mână, și o îmbrâncitură aruncă pe ucigaș pe canapea. Negreșit că ceasul morții ar fi sunat pentru acel cutezător, dacă în căderea sa, turbanul nu i s'ar fi desfășurat. Niște coame castanii, undoioase se răsfirară peste umerii și pieptarul lui înfirat. Acesta erà Zoe.

— Doamne sfinte! strigă tânărul, cunoscând-o, tu ești Zoe, cine ar fi putut crede! tu ești care

vrei să mă omori! aceasta e răsplata dragostei mele? Vrei să mă omori? și pentru ce?

— Pentrucă ești un nelegiuit, strigă fata cu un glas precum de suspinuri, pentrucă mă vinzi, pentrucă desprețuești amorul meu, și pentrucă ai gândit că vei putea, după ce m'ai învățat dragostea, după ce mi-ai arătat dulceața vieții, să mă lepezi ca pe o jucărie ce nu-ți mai place! nesocotitul! pe semne nu știi că pe noi femeile, dacă un paing ne sparie, moartea nici cum nu ne îngrozește? Iată dovada vânzării tale, și îi întinse un bilet scris pe o hârtie roză. Citește, ticălosule! sau mai bine las să ți-l citesc eu. Ascultă: «Stăpâna mea! mă învinovești nedrept. Cum ai putut crede că o proastă fetișoară mă va face să fiu necredincios, acei ce singură împărățește în inima mea? Nădăjduesc să-ți dovedesc în astă seară, că de am și tost poate rătăcit, o secundă n'am încetat de a fi pentru de a pururea al dumatăle credincios rob». A! ticălosule! nu e slova ta? Tăgăduiește, zi că n'ai scris răvașul acesta; o proastă fetișoară! oh! mă defaimă, pentrucă-l iubesc din toată inima.

— Acest răvaș e pentru tine, zise Iliescu învâlmășit.

— Pentru mine! și de când mi-ai schimbat numele de *iubită* pe acel de *stăpână*? Când mi-ai mai zis vreo dată *dumneata*? A! nu căută să mă amăgești, căci dacă mâna-mi a tremurat astăzi, să știi că altă dată va fi mai sigură.

— Omoară-mă dar, adaose Iliescu, cu un aer

teatral, neștiind ce să mai zică; omoară-mă dacă te supără amorul meu. Văd că cauți pricină și iai de dovadă însuși încredințările dragostei mele. Omoară-mă! viața-mi e nesuferită fără amorul tău. Iată pistolul, și ca să nu mă greșești, razimă țeava de inima mea, îl țiiu eu; n'ai decât să tragi piedica.

Zicând, desvălește pieptul, și se apropie de fetișoară. El erà atât de frumos, întristarea răspândită pe fața lui, arată atât adevăr, încât gingașa copilă se simți pătrunsă și înfiorată de o faptă la care o împinsese o pornire furioasă de gelozie:

— Oh! eram să te omor, a strigat plângând, Dumnezeu meu! cum am putut avea un așa gând! să te omor pe tine, pe care te iubesc ca sufletul! și apoi ce-aș fi făcut singură pe lume? Vezi tu, crudule, când am slobozit pistolul în tine, nu știu ce putere străină și amarică îmi împingeà mâna. Socoteam că te-am omorît, și voiam să mă omor și pe mine. Dar tu nu ești rănit? Tu mă iubești, așa e? Răvașul a fost pentru mine! oh! zvârle pistolul acela, că mi-e frică de el. — Și se aruncă în brațele lui.

După ce, peste un ceas, Zoe eși într'un fiacru și se duse, Iliescu se îmbracă cu dulama lui stacojie cusută numai fir; se încinse pe deasupra șalului cu o curea lată, coperită cu ținte aurite, în care băgă două pistoale suflăte cu aur, și atârnă pe coapsa stângă o sabie încovoiată. La scară îl așteptà un frumos armăsar negru.

Ieșind văzù arnăuții săi, care stau roată în-prejur.

— Ascultați, le zise; astăzi un tâlhar a intrat la mine când dormeam. A slobozit un pistol asupra-mi, dar nu m'a nemerit. Nu am putut pune mâna pe el, și a scăpat. Să nu mor creștin, ci spurcat ca voi, dacă va mai intrà cineva la mine, fără să-mi dați mai nainte de știre, de nu veți luà fiecare câte o sută de baltage chirjaliești pe talpe. Știți că-mi împlinesc juru-ințele.

Arnăuții strigară: mașalla! închinându-se până la pământ.

— Zoe a vrut să mă omoare, ziceà în sine tânărul încălecând; Domnul știe ce-mi vor mai face celelalte trei pe care nu-le pociu amăgi așa lesne. Blestămata de slugă! a greșit răvașele! în loc să deà pe cel verde Zoei, i-a dat pe cel roz; așa va fi făcut și cu celelalte.

M'am bătut fățiș cu Beiliciul și cu Fedeleș¹⁾ fără să simt ce e frica, dar acuma zău mă tem.

III.

Oh! N'insultez jamais
une femme qui tombe!
Qui sait sous quel far-
deau la pauvre âme
succombe!

V. Hugo.

Mai mult de un an acuma trecuse de la întâmplarea aceasta Iliescu aflase chip a se

¹⁾ Vestiți tâlhari la 1827.

dezlegà pe nesimțite dintr'un lanț ce nu erà potrivit cu ușuràtatea inimii sale, și Zoe începușe a cunoaște că a greșit, judecând pe oameni după inima sa. Amăgită în nădejdea sa, se lăsă la o melancolie ce o făcu mai interesantă, dar inima ei ce se hrăneà de dragoste, nu puteà vià fără amor.

Intre roiul neînsemnaților tineri ce o supărau cu curtea lor, ea deosebì pe Iancul B... îl vedeà mai tăcut și mai retras. Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei, măcar că erà semnul nătărăiei. Pe altă parte, ca să scape de gura lumii, acestei pricinuitoare de atâte nenorociri, și cunoscând că trebuie înfârșit să-și ia un loc oarecare în societate, ascultă mincinoasele propuneri ce îi făcu Iancu că o va lua de soție. Depărtă pe toți ceilalți ai săi slăvitori. Iubi pe Iancul: îl iubi sârmana fată, cum știà ea să iubească, și curând el nu mai avù nimic să mai dorească. Nu mult după aceasta, simți urmările nesocotinței sale, și îngrijindu-se, își mărturisì starea cea critică amarezului său. Atunci Iancu lepădă masca, își desvâlì urâtul caracter, și puțină vreme după întâlnirea ce am văzut că a avut cu ea la începutul acestei istorii, îi scrisè răvașul următor:

«Coconiță! îmi pare deșanțat că dumneata ai luat un capriț drept amor, și încă pretinzi să te iau de soție! Las, că rudele mele nici odată nu mi-ar iertà un așa pas, dar apoi nici inima mea n'are plecare a se robi. Așa dar, te rog nu te mai măgulì cu o nădejde ce nici

odată nu se poate împlini, și bine-voește a mă uită și a nu-mi mai scrie»

Gingașa copilă citi răvașul fără să zică nimic, fără să verse măcar o lacrămă. Inima îi eră plină, și suspinele grămădindu-se în sânul ei o înnădușeau. După o îndelungată și cumplită tăcere, căzù îngenuchiată dinaintea icoanei Mântuitorului, zicând: Dumnezeule, fie-ți milă de mine și nu mă aduce la desnădăjduire!

Sanda, bătrâna care o slujea, care o hrănise cu sânul său în pruncie, și o crescuse în copilărie, stând într'o cameră alăturată, se apropie de o ușă cu geamuri prin care se vedeà în odaia stăpâne-sei, și ridicând perdeaua văzù această desnădăjduire, această durere atât de adâncă. Ea nu îndrăzni să intre, respectând cucernicia stăpâne-sei; dar neauzind nimic și văzând-o tot îngenunchiată cu fața la pământ, intră în odaie ca să o scoată din niște cugetări atât de triste. În zadar însă îi vorbi; deci apropiindu-se o găsi rece, înghețată, o socoti moartă.

Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase, și cu care împărțise soarta sa. O numi cu acelaș nume de Zoiță precum odinioară, și o dezmerdà ca și atunci. Silidu-se s'o deștepte din acea dureroasă letargie, și neștiind de trebuie să dorească a o vedeà înviind ca să-și afle iarăși durerea, sau mai bine să văză moartea pecetluind acest secret de nenorocire, sărmana Zoiță! și o lacrimă căzù din ochii bunei bătrâne, cât e de frumoasă! poate ar fi mult mai bine pentru dânsa să nu se mai trezească! Această dorință,

deși barbară, se cunoșteă că vine dintr'o inimă credincioasă către stăpâna sa.

O puse în pat, și peste puțin Zoe deschise ochii.

— Du-te, mamă acasă la N... și lasă răvașul acesta la o slugă a lui, ca să-l dea, când se va întoarce din călătoria sa, sau să-l trimită cu poșta unde se va fi aflând. Spune să nu se piardă, căci în el este o cosiță din părul meu.

Astfel vorbeă Zoe către Sanda, dădaca și singura sa prietenă, câteva zile după ce primise, scrisoarea sus însemnată, și bătrâna a ieșit clătind din cap și zicând: Maica Domnului să-și facă milă de fata mea!

Indată ce s'a depărtat bătrâna, Zoe deschise garderobul său, alese o rochie de catifea neagră, un val de blondă alb, și un șal negru și ajutată de o copilă ce aveă în casă se îmbracă, împodobindu-se ca pentru o sărbătoare. După ce se găti, se puse pe un jilț, unde șezù absorbită în gânduri. Uneori un tremur fioros o apucă, alteori ridică frumoșii săi ochi spre cer și suspinând își frângea mâinile cu desnădăjduire. Un gând fioros se părea că se luptă în ea. Deodată apoi se sculă și cu oftare: Oamenii așa au vrut, zise; Dumnezeu lor va cere samă. Oamenii aceștia mincinoși și vicleni nu știu câtă tărie este în inima unei tinere fete ce s'a dat pentru toată viața! aște dar acum! Zicând aceste a eșit.

Mergând cu un pas răpede, curând a ajuns la porțița unei case. Bătând, un arnăut veni și deschise.

— Acasă e stăpânul tău, Caraimane? întrebă Zoe.

— Ba nu, Coconiță, dar cred că nu va zăbovi, căci mâine este alai, și trebuie să vie ca să se gătească.

— Apoi dar îl voi aștepta, zise fata; și intră în odaia tânărului.

— Eu sunt silit să ies, adăugă Caraiman, apoi dumneata singură să rămâi?

— Du-te, du-te; eu îl voi aștepta până ce va veni.

Arnăutul se duse.

Zoe se primblă palidă și perită la față prin odaia lui Iancu. Iată a doua oară, își zise, că sunt în camera aceasta, întâi când era bolnav, și am venit de la m-am văzut; atunci am eșit, dar acum... iată așternutul său; perna cusută de mine încă tot o are... iată pistoalele lui, care i le-am cerut ca din partea fratelui meu, căci atunci încă nu-l iubeam... cu ele eram să omor pe Iliescul, Iliescul! încai acela nu m'a amăgit, eu am fost slabă!.. oare-s încărcate? -- Și caută pistoalele. Unul e încă plin. Unul! și ce trebuie amândouă?... o mișcare de deget și s'a sfârșit! Oh! pistolul acesta!.. să-l aștept oare să vie? și pentru ce? el mi-a hotărât soarta și a mea și a copilului său!.. Sărmanul prunc! îl simț clătindu-se în sânul meu... sărmană ticăloasă ființă, blestemată până a nu vedea lumină..! ah! el e rușinea și nenorocirea maicei sale. Mai bine să moară, să nu cunoască pe tată-său care mă calcă în picioare... Cine știe, poate într'o zi va

fi ca și el de nelegiuit sau ca maică-sa de nenorocită!

Sufletul ei s'a lăsat la acest descuraj care este groaznic când e cineva singur; pe urmă nu știu ce înfricoșătoare presimțiri a unui trai viitor amărât și chinuit, au venit și au sfâșiat biata sa inimă, pe urmă o trică fantastică i-a închipuit niște năluciri fioroase. Sărmana fată simți sângele sleindu-se în vinele sale.

Se duse la masă, și luând cu condeiu, scrise c'o mână tremurândă :

«Eu mor...! Mă duc să aflu liniștea pe care mi-ai răpit-o. Îți iert moartea mea, dar nu-ți voi iertă nici odată pe aceea a nevinovatului prunc ce port în sânul meu... La ziua judecării, când iar ne vom întâlni, el te va trage la poalele scaunului celui vecinic, ca să dai seamă de două morți...»

Apoi simțind o ferbințeală mare, își lepădă șalul și vâlul, luă pistolul cel încărcat, și rezimă țeava de inima sa, — o detunare răsună!

Plumbul intrând sub țâța stângă, a frânt o coastă, și petrecând inima, a eșit prin spate. Zoe căzù moartă.

IV

Hélas! que j'en ai vu
mourir de jeunes filles!

V. Hugo.

In ziua aceea erà paradă domnească.
De dimineață pompierii stropiseră podul, și la toate răspântenile câte un zapciu al Agiei

oprea carele să nu se vâre, până după trecerea *alaiului*.

Parada se întindea ca un șarpe pe șovoita uliță. Înaintea mergeau suitarii călări cu înalte căciuli flocoase, la care atârna câte o lungă coadă de vulpe, împingând pe norodul ce se înghesuia. Apoi urmau panțirii isprăvniciei, darabani Agiei, aprozii Vorniciei, simenii Hătmăniei, toți aceștia niște triste rămășițe a acelor viteze oști ce muiaseră ambiția Polonilor și a Ungurilor, și înfruntaseră trufia Semilunei. Mai în urmă era Armașul înconjurat de lăutari ce jucă din vioare aerul: *Mititico*. Apoi veneau ofițerii curții...

Doi tineri mergeau alătura la pas. Unul călare pe un armăsar negru, purtă un costum arnăuțesc. Broderia de aur lăsa abia să se vadă catifeaua toporășie a hainlor sale. Fața lui tânără și bărbătească, insuflă, încredere, iar ochii lui albaștri ca azurul, plini de foc, vedeau curaj. Celălalt, asemenea călare și nu mai puțin elegant, se deosebea prin mărimea șlicului și largile mâneci a benișului său.

— Inchipuește-ți, Iliescule, zicea acest din urmă, aseară când m'am dus acasă, ce să văd? Odaia și patul meu plin de sânge, și pe dânsa moartă! Oh! Nu-ți poți face o idee cum m'am speriat! o lună de zile de acum nu mai dorm acasă.

— Sărmana fată, atât de tânără și de frumoasă! zău! Când s'ar putea s'o învie, mi-aș da armele, și pe Haiduc, calul meu. Pe sufletul meu! Să se fi împlinit aceasta din pricina mea,

pe loc aş zice: rămâi sănătosă, lume! M'aş duce în vreo sevăstrie din Ceahlău, ca prin post şi rugăciuni să capăt iertarea acestui păcat dela Dumnezeu.

— Aşă. să trăesc! zise Iancu B... răsând, aş fi vrut să te văd sehastru; poate te-ai fi răcut şi prooroc.

— Şi mai poţi râde? N'ai muştrare de cuget? Nu-ţi pare rău?

— Rău îmi pare cum îţi pare şi ţie, şi cum trebuie să le fi părănd tuturor tinerilor ce au cunoscut-o; dar muştrare de cuget pentru ce să am? Dar, lasă vorba asta, spune-mi cum a rămas cu balul de...

Iliescu nu-l ascultă; trecuse înainte şi ochii lui erau plini de lacrimi.

Ticălosul, zicea el, nu plăteşte să strice cineva un glonţ într'însul. Sărmana Zoe!

Un car acoperit cu o rogojină, şi întovărăşit de doi oameni dete să iasă în uliţa mare. Un zapciu îl oprî în răspânteni.

— Ce aveţi în car?

— Un mort.

— Ingăduiţi până va trece alaiul!

Şi mortul fu silit să aştepte, până va trece deşertăciunea!

După ce a trecut parada, şi-a urmat drumul.

Un tânăr ca de douăzeci de ani, cu sprâncene negre, îl urmă de departe, şi o întristare adâncă se vedeà pe faţa lui cosmopolită.

Ce veac! ce oameni! zicea el; pentrucă o biată slabă fiinţă a căzut sub sarcina ticăloşiei

vieții, pentru că n'a mai putut suferi chinurile sale, oamenii nu vor să-i dea nici o rugăciune, nici trei coți de pământ în locul unde or să se întoarcă și ei. Ei fac pe Dumnezeu rău și nemilostiv. Stăpânitorul ce varsă în războaie pâraie de sânge pentru ambiție, ministrul ce despoae pe văduvă și pe orfan adunându-și o pomenire de blestemuri, ucigașul ce ține drumurile, merg cu paradă de se pun cu obraznicie lângă însuși locașul Dumnezeului dreptății și al îndurării, și pe biata fată pământul nu o primește! Iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac.

Carul ajungând pe malul Bahluiului, se opri, și cioclii coborînd pe moartă, începură a săpa groapa.

— Ce s'a tăcut, baba cea care țipă și nu ne lăsă să luăm trupul?

— Ea nebunise; au dus-o la Golia.

— Uită-te ce frumoasă rochie neagră! o să-mi fac un pieptar mie, și femeii o cațaveică.

— D'apoi eu?

— Tu nu ești însurat. Ia mățăsăria cea albă, colțunii, colanul și ce mai are.

— Să nu v'atingeți de dânsa, strigă tânărul, care stând pătruns de mahniciune (pentru că și el o iubise până a nu se duce într'o călătorie, de unde de cuseară sosind, primise răvașul și cosița de păr cei-o trimisese Zoe, dar nu apucase s'o afe în viață) auzise numai cele de pe urmă cuvinte a cioclului. Și le aruncă o pungă de bani.

Pe urmă se apropie de moartă, și desfă-

șurând vălul de blondă ce erà lângă ea, o acoperi cu el.

Cioclii au coborît sicriul în groapă, au aruncat țărână, și isprăvind, s'au dus la o crâșmă, unde s'au pus să bea prețul hainelor mortului.

Tânărul rămase singur lângă mormânt. El șezù privind acea proaspătă moviliță de pământ, până ce soarele începù a se coborî spre apus.

Multă vreme după aceea, prietinii lui se mirau, văzându-l că erà tot trist.

— Și de ce boală a murit Iancul B... întrebà după trecere de opt luni, tânărul cu sprâncene negre pe un doctor.

— De o strajnică inflamație de creeri. Am șezut lângă el până ce și-a dat duhul. Neîncetat i se parea că aude impușcături, și că vede pe o femeie sângerată că-l îmbrățișează. Inchipuire fantastică! precum vezi, efect a desorganizației creerilor! Această boală trebuia meditată. Am cerut să-i fac autopsie, dar n'a vrut rudele nici decum. Aș fi putut face o frumoasă dizertație asupra boalelor ce se încuibă în cap.

1829, Aprilie.

O alergare de cai

Lot orașul Chișinăului se adunase ca să privească alergarea de cai, ce se prelungise până în luna lui Septembrie cu așteptarea D. Conte Voronțov, guvernatorul general a Neorusiei și Basarabiei; dar trecerea lordului, Durham, ambasadorul Mării Britanii lângă curtea Petersburgului, pe la Odessa, împiedicându-l, *alergarea* rămase a se face numai în ființa D-lui guvernator civil, generalul Federov.

Locul alergării este zece minute afară de oraș, unde este gătită o galerie de scânduri în felul chinezesc, pentru privitorii nobili. Prostimea, sau, în limba aristocratică, canalia, șade împrăștiată pe câmp, sau înșirată pe marginea unui odgon întins ce n'o lasă să se grămădească. Slabă stavilă, dacă n'ar fi sprijinită de jandarmii poliției!

Piața se întinde ovală pe un neted șes într'o circonferință de trei *verste* însemnate cu stâlpușori

de lemn de 3—4 stânjini departe unul de altul, iar dinaintea galeriei este bariera de unde pleacă alergătorii, care, într'o fugă, sunt datori a face jurul pieții de patru ori, adică o cale de douăsprezece verste, ca jumătate poștă; și doi care întrec pe ceilalți ajungând mai înainte ținta, primesc, cel întâi un vas de argint prețuit 1500 ruble asignați; cel al doilea, 500 ruble, care bani îi dă vistieria împărătească.

Alergări de cai se fac pe tot anul în toate guverniele Rusiei. Scopul este ca prin această încurajare să se îmbunătățească soiul hergheliilor, și e foarte nemerit, pentru că acum toată călărima se îndestulează din țară, în vreme ce mai de mult erà nevoie a se cumpără cai din staturile vecine. Am uitat să spui că numai armăsari și iepe sunt primiți să alerge, cai nu, și nu de alt soi, decât de loc.

Ființa funcționarilor civili și militari, toți *inmundirați*, dă acestei privesți o pompă solemnă, ce aducea aminte de turnerile cavalerilor vrăstei de mijloc, cu această deosebire că aceia se luptau ca să capete o ochire de la dama inimii lor, și aceștia aleargă ca să câștige 1500 de ruble.

Galeria erà ticsită de dame frumoase, frumusele și mai slutișoare, toate cu deosebite capele și mode de contrabandă, pentru că Odessa fiind port-franc se însărcinează a îmbrăca pe chișineence; și e curios a le vedea pe toate cu toalete răcoroase și frumoase, și stofele englezești și franceze cum foșnesc, trecând cu dispreț pe sub

barba vameșilor, cari le privesc strâmbându-se și strângând din umeri.

Un frumos landau de Viena venea înhamat de patru telegari roibi. Vizitiul în vechiu costum rusesc, cu barba lungă, îi mânâ cu hățuri coperite cu ținte de argint, păzind un aer grav, vrednic de un magistrat. Un luător aminte îndată ar fi cunoscut că acel atelagiu, deși rusesc, avea o formă cu totul moldovenească; adică era mai elegant și covârșind măsurile obiceiului, căci caii de la roate erau cel puțin de trei stânjini depărtați de înaintașii pe care-i mânâ un frumos băiat ca de 16 ani, strigând neîncetat; padi! padi! cu un glas ce răsună ca piculina între instrumentele unei orchestre.

În acel echipagiu dinapoi, era o tânără damă blondă a căreia figură avea acea blândețe ce se vede învecinicită de penelul lui Rafael, și un june brunet care de pe barbetă și mustăți se cunoștea că era străin. Dinainte era un om bălan ce putea să aibă 35 ani. Chipul său era frumos și interesant, dar o intristare desnădăjduită se vedea pe fața sa palidă. El purta ochelari verzi și ținea mâinile tinerei dame strânse întru ale sale; cu o familiaritate neiertată altui decât unui bărbat.

Cât pentru străinul brunet, el părea că nu bagă seamă că e lângă o frumusețe, și nu se uită la scena conjugală, care urmare a lui dovedea sau că acea jună temee îi era rudă, sau că inima lui era prinsă, sau că era un nesimțitor; pentru că dama (precum am mai spus) era

atât de frumoasă, încât văzând-o cineva, trebuia, dacă nu s'ar fi înamorat, cel puțin să o privească ca pe un cap de operă a naturii.

Tânărul om smolit, eram eu; ceilalți, D. Ipolit P. și soția sa D-na S. vara mea.

Sosind la galerie, ne-am dat jos. Vara mea luă brațul bărbatului său, iar eu, iăcându-mi loc printre dame cam cavalierește călcând pe bătăturile moșnegilor, carii mă dà la toți dracii, cotind uniforme în dreapta și în stânga cu zicerea pardon, talisman care închide gura ghiontiților și călcaților, am alergat la celălalt capăt al galeriei, unde zărisem o capelă roză împănășată ca o pasăre de paradis. Stăpâna acelei capele era fanalul care mă lumină, magnetul ce mă trăgea. / Central University Library Cluj

Nu voi întreprinde a descrie frumusețile doamnei B., pentrucă simț că acum, după trecere de cinci ani, oricât aş voi ca să fiu de nepărtinitor, suvenirea ei ar silii imaginația mea să galopeze fără voie, și aş călcă hotărîrea ce am făcut de a spune adevărul în toată simplitatea sa. Nu voiu vorbi deci nici de farmecul ochilor ei, nici de glasul ei ce semănă cu suspinul amorului, nici de a ei talie mlădioasă...

Netăgăduit este că eu slăvesc pe toate femeile tinere și cinstesc pe bătrâne în amintirea trecutei lor frumuseți; dar, cu toată plecăciunea, rog pe damele cari nu vor avea o talie frumoasă să mă ierte dacă le prefer pe cele înalte și subțiri. Asta este o greșeală de care e vinovat gustul meu.

Doamna B. mă primì cu un zâmbet încântător, și văzând negura de gelozie, ce se răspândise pe fața mea, întru vederea unui tânăr ofițer de lănceri, ce vorbea cu dânsa :

— Iți recomand pe D. Arsenie Timofeevici J., îmi zise.

— O! noi ne cunoaștem, am răspuns zâmbind cu silă către Rus. — Bonjour, mon cher; te știam la Hotin?

— Ieri numai am venit, și mâine mă duc.

— Cum? așa de grabă ne lași? am adaus, încrețind fruntea și ridicând sprâncenele, ca să mi dau un aer mâhnit.

— Slujba o cere. Slujba militărească are mai multe neplăceri de cât mulțumiri.

— Și mai vârtos în vreme de război. Pururea în buza tunului, siliți a bivuaca sub un cort care nu vă poate apăra de nestatornicia văzduhului, meniți poate a muri departe de ai voștri, fără altă petrecere decât ceaiul și stosul...

— A! războiul e cea mai mare plăcere a vitejilor, urmă el cu un aer fanfaronic, dar pacea, pacea e nesuferită. A ședeà fără treabă într'o cetate în tovărășia unui bătrân comandant plin de reumatismuri și de decorații...

— V'ați afundat în strategie, domnilor, zise doamna B., și nu luați seama că alergătorii au să plece.

Ofițerul ne lăsă.

— De mult venise lăncerul acesta? am întrebat.

— N'aibi nici o grije, îmi răspunse doamna

B., râzând; îmi vorbeà de fortificațiile cetății Hotinului. Nu știi însă cât m'a mulțumit întâlnirea voastră. Făceam o comparație între voi când vorbeați; tu atât de negru, el atât de alb: erà un contrast de minune.

— Văd că comparația nu-mi erà în favor.

— Oh! ești nesuferit. Taci. Iată domnul P., unul din judecătorii câmpului.

Domnul P. ne spuse că se va da semnalul alergării, îndată ce se vor cântări concurenții,

— Cum? am întreat.

— Toți se cântăresc cu cel ce se socoate a fi mai greu, și celor mai ușori li se pune plumb pe șea, până ce sunt toți de o potrivă grei.

— Asta e nedrept. Dacă natura m'a făcut ușor, pentru ce să mă îngreuiu cât un grosoman, ce trage poate opt sute de litre?

— Așa e regula.

— Care socoți că va luà premiul? întrebă doamna B. pe judecătorul de câmp.

— Precum gândesc, Meleli va câștigà, căci e bun călăreț.

— Care e Meleli? am zis.

— Acel mic, acolo, cu un strai unguresc larg, în cât pare că e de împrumut.

— Slabă nădejde, am urmat, căci n'are nici cum aer călăresc.

— Să-l vedeți pe cal, veți judecà altfel, dar aud chemându-mă. Mă iertați, mă rog.

Judecătorul alergă, și gășind toate formalitățile împlinite, dete semnalul, strigând: *allez!*

Alergătorii plecară ca săgeata.

. . . . .

— Mă uit la vara dumnitale, îmi zise doamna B. și simțesc o nespusă compătimire pentru soarta ei; atât de tânără și atât de nenorocită! Abia începuse a gustă dulcele unei căsătorii potrivite, cu întâiul ei bărbat, colonelul D., tânăr, frumos, viteaz, și moartea îl secera sub zidurile Silistrei. Acum acest al doilea...

— O! ea îl iubește.

— Nu mă îndoiesc, căci D. Ipolit merită a fi iubit, dar ce amar trebuie să fie în sufletul lui și câtă jale în inima soției sale, care seamănă Antigonei, sprijinind pe Edip.

— Cu deosebire, că acel vestit rege al Tebei eră bătrân, și D. Ipolit este încă în floarea, junetei.

— Vai de el! Cu atât mai mult de tânguit că în vrâsta înfocată a tinerelor simțiri, viața i s'a făcut o povară dureroasă.

— În adevăr, am luat seama că nu vede bine, dar asta poate fi o boală trecătoare.

— Nici de cum. E desăvârșit orb. În zadar s'au silit cei mai iscușiți doctori ai Petersburgului și ai Odessei; nu i-au putut folosi, ci mai vârtos, pe lângă desnădăjduirea de a se vede vindecată, de care pătimește moralul său, fizicul lui suferă într'atât, încât pare că e un bătrân trecut!

O Dumnezeu!

Blăstemul Olgăi se împlinî!...

Sgomotul gloatei ne cărmă vorba. Alergătorii veneau.

Doisprezece concurenți purceseseră, și numai

cinci se înturnau. Curând și din aceștia mai remaseră trei. Doi rivali erau acum; un armasar negru și o iapă sură. Calul era mic de trup, dar plin de foc: picioarele-i erau atât de delicate, încât părea că numai decât or să se frângă. Pe dânsul era Meleli. El stă înfipt pe șea și atât de neclintit, încât omul și dobitocul semănau un trup, un centaur. Calul era numai spumă; mușchii i se întinseseră ca coarda unui arc, și aburi groși eșeau din el. Fruntea călărețului șiroia de sudoare; el legase frâiele de oblâncul șelei, și se ținea de coama cursierului.

Iapa sură pe care o încăleacă un jocheu a nu știu cărui domn, era mai mare decât armasarul; trupul ei lungăret, o arată că e fugăriță. Intinsese capul înainte, urechile le lăsase pe spate, și alergând alături cu dânsul, șueratul largilor ei nări era ca boldul unni pinten pentru armasarul care atunci și mai tare se repezeă la fugă, însă ea nu-i dă pasul.

Amândoi erau acum ca la cinci sute pași de țintă, când Meleli înfipse ambii pintenii în coastele armasarului. Un sânge purpuriu văpsi pelea lui lucie ca atlazul și neagră ca pana corbului. Rânchezând de durere se răsuflă sforăind strașnic, zburli unduioasa coamă, și aruncându-se în zece copce, ajunse ținta, nobilul dobitoc!

Indată îl urmă și iapa.

Hura! strigă gloata, bătând în palme.

Meleli primi vasul de argint pe care erau săpate armăturile Basarabiei.

Armăturile acestea sunt: capul zimbrului moldav, fiind în coarnele sale pajura împărătească cu aripile întinse.

Intovărășit de jandarmi și de toți privitorii, cu muzică înainte sunând marșul, Meleli intră în oraș.

Astă intrare triumfală se pomenește și se va pomeni multă vreme în capitala Basarabiei, precum se pomeneau la Roma triumfele lui Cezar. August, ș. c. l.

— Ce Olgă, doamna mea, și ce blăstem? am întrebat.

— Asta e o lungă și tristă istorie, pe care îți voi spune-o diseară, îmi zise doamna B., suindu-se în trăsură.

Ridicând storile îmi zâmbi, făcându-mi un semn de adio cu buchetul de flori ce avea în mână. Ochii mei au urmat careta până ce au pierdut-o din vedere.

Seara am alergat la doamna B., pe care am găsit-o singură, așteptându-mă.

Iată ce îmi spuse.

P. S. Istoria unei temei, spusă de o femeie, are un farmec deosebit. Copiez din albumul meu chiar spunerea doamnei B., încredințat fiind, că cetitorul îmi va rămâne mulțumitor.

II.

O L G A

«Sunt acum câțiva ani de când trăia în orașul nostru o tânără damă. Nimeni nu o știa de unde este și cine este. Unii spuneau că e văduva unui nobil polon ce perise la Ostrolenko; alții adevereau că bărbatul său, pe care însă nu-l cunoșteau, are procesuri ce îl țin în Petersburg; alții că e o vânturătoare, ce cutreeră lumea pentru plăcerile ei; în sfârșit acei mai rezonabili, judecau că ea trebuie să fie vreo nenorocită păcătoasă, care venise să se spășească în urâtul monotoniei Chișinăului. În scurt, aceea ce se află mai sigur pentru dânsa, eră că se numea Olga și eră poloneză.

Olga viețuia foarte retrasă; rare ori o putea vedea cineva la grădina împărătească, citind sub umbra unui tei. Mi s'a întâmplat să o văd odată, și n'o pot uită nici acuma.

Inchipește-ți una din acele femei ce slujesc de îndreptare naturii pentru tote slutele ce a iăcut din greșală¹⁾. Figură nobilă și melancolică, niște sprâncene, pe care penelul nu le-ar fi încordat cu atâta delicateță, încoronau ochii ei negri ca mura cu căutătură tânjitoare; albeața feței și a grumazilor ei, pe care fluturau lungi repantiri, picioarele ei se păreau că se joacă în niște mici pantofi; talia sa care aveă acea desinvoltură, cu care natură înzestreează pe femeile

¹⁾ Expresie luată de doamna B. dela Balzac.

de miazăzi. Intr'un cuvânt, oricare din aceste frumuseți în parte, ar fi fost de ajuns ca să deștepte un simțimânt de mirare sau un fior de amor. Ea se părea a nu avea mai mult de douăzeci ani, dar câte suferiri au trebuit să aibă acei fatali ani, de vreme ce șterseseră roza de pe crin și îneguraseră o așa îngerească frunte! Văzându-ne mergând spre ea, trecu în altă alee, și se făcu nevăzută.

— În adevăr, am zis d-lui Ipolit, care-mi dà brațul, dama necunoscută nu se pare a-ți fi compatriotă! brunetă și poloneză!

— Printre garoafele albe, de multe ori crește câte una de alt color, îmi răspuse.

— Răspunsul este poetic; dar astă sărmană garoafă se vede foarte suferindă, și, zău! eu de aș fi în locul d-tale, aș căută s'o mângâi măcar pentru dragostea nației.

— D-tale îți e lesne a vorbi cu așa ușor ton! D-ta n'ai iubit, nici ai să iubești vreodată, pentru-că te-ai deprins a socoti amorul o zăbavă, nimic mai mult. Cât pentru mine, mă cutremur la singură ideea de a iubi, pentrucă cunosc urmările acestei grozave patimi!

— Ah! mă sparii, am strigat. Și de vreme ce este așa, iată făgăduesc a nu iubi niciodată.

— Și ai putut luă o asemenea sumeață hotărîre? am curmat eu.

— Oh! să dai samă dacă am călcat-o, răspuse ea tinzându-mi mâna...

Eram fericit!

După puțin, doamna B. urmă :

Ajungând în capătul aleei, ne-am pus pe o canapea de brazde. D. Ipolit găsi niște tăblițe căzute lângă copac; negreșit că Olga le pierduse.

— A! am zis, iată aceea ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.

Luai tăblițele, le deschisei, și printre multele versuri și note leșești și rusești, iată ce găsi:

« On s'égare un seul instant de la vie... aussitôt une pente inévitable nous entraîne et nous perd; on tombe enfin dans le gouffre, et l'on se réveille épouvanté de se trouver couvert de crimes avec un cœur né pour la vertu... »

Pe altă față:

« Occhi, piangete; accompagnate il core,
Che di vostro fallir monte il sostegno. »

Mai înainte:

« Vergessen Sie nicht, dass zwischen ihrem Brautkuss das Gespenst einer Selbstmörderin stürzen wird. »

Rousseau, Petrarca, Schiller, ce mozaic de poeți! am zis. Precum văd, doamna Olga e o poliglotă; și nu sfătuesc pe cine n'a fi citit pe acești autori să-i tacă curte. Dacă astă gingașă Luiză caută vr'un Ferdinand, negreșit că nu-l va găsi în Chișinău

Ipolit nu m'ascultă, dedat fiind cu totul a citi cele scrise în tăblițe. Amândoi păzeam tăcere, gândind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul dela club.

— Oare va veni la bal? am întrebat după puțin.

— Nu știu.

— D-ta însă vei fi?

— Poate.

— O! Tăblițele aste ți-au luat mințile.

Uitasem și Olga și tăblițe când, după vreo două luni, am întâlnit pe Ipolit la primblare. Trebuie însă să știi că, sau îndemnul meu, de care mă voiu căi toată viața, sau acele fatale tăblițe au fost născut un prieteșug între Olga și Ipolit, prieteșug ce se schimbase în cel mai înflăcărat amor. Toată lumea zicea că el o iubește și că este hotărît a o lua, mai ales că acum și locuiau împreună; însă ea părea că încă mai mult se retrăsese din lume.

— Iți cer o mie de iertări, îmi zise el, apropiindu-se, este o mulțime de vreme de când n'am venit la D-ta. Pricina...

— Pricina e frumoasa Poloneză, am curmat răsând, și vreau s'o iert, că mi-a răpit un prieten, de vreme ce a izbutit a domoli o inimă sălbatică.

— Adevărat, îmi răspunse; nu tăgăduesc că Olga mă iubește cu toată frenezia amorului; asemenea o iubeam și eu la început, dar acum îți măzurisesc că nu mai simt acel foc, acea beție. Amorul meu se prefăcù în compătimire. Olga e minunată, e un înger, dar purure tristă, purure plânsă, mă teme, mă chinuește, îmi scoate sufletul cu atâta dragoste. Eu o iubesc acum mai mult de milă...

— A, ești o fiară, domnule!

— Tânguește-mă, doamna mea, și nu mă osândi. Simt, cunosc, văd că sunt un vinovat

nevrednic de iubirea ei, dar ce vrei? suferințele ce am tras dela sexul D-voastre, mi-au stricat inima, au depărtat-o din cărarea aceea înflorită, pe care o visează o inimă de douăzeci ani. — Eu am acu treizecișidoi de ani, și am cercat prea multe chinuri. Purure vândut de femeile care-mi jurau un tânăr și vecinic amor, și apoi mă părăseau, lepădându-mă ca pe o modă veche, fără măcar a cugeta că prin aceasta omoară o ființă omenească, am stârșit prin a le cunoaște și a le prețui pentru aceea ce sunt: niște draci frumoși, lăsați pentru a ne chinui.

— Mulțumesc de compliment, am zis.

— Iartă-mă, doamna mea, și, îți rezic, jălește-mă și nu mă osândi.

— Dar dacă ai o inimă așa stricată, am adaus, dacă nu ești în stare s'o iubești pe cât te iubește, pentru ce nu te destăinuești ei? pentru ce o îmbrâncești, jucându-te, în râpa peririi?

— Am cercat, doamna mea, dar ce pot face, când singura idee e în stare s'o omoare. Amorul ei e exaltat, nobil, plin de foc, dar necăjicios. Nădejdea mi-e la vremea care vindecă toate.

Sfârșind, mă lăsă, ca să alerge înaintea unei tinere dame ce venea în spre noi.

— Vara mea, colonela D? am zis eu.

— Ea însăși, îmi răspunse doamna B. Ipolit acum o iubea pe dânsa și o uitase pe Olga...

— Ah! oameni, oameni înrăutățiți! Vedeți o biată femeie nevinovată, cu inima simplă și

liniștită. O urmăriți, vă țineți ca niște duhuri necurate de ea, până ce prin ademenirile voastre o faceți de-și calcă datoriile sale de femei, uită virtutea, leapădă cinstea, ca să se arunce în brațele voastre, și apoi, spre răsplata tuturor acestor jertfe, o azvârliți cu dispreț, zicând: *atâta e tot!.. cruzi, nesimțitori, infami, nelegiuiți!..*

Toată această frumoasă chiriellă de epitete se adresă la mine.

Am vrut să mă apăr.

— În adevăr, am zis răsând, cum de nu cade trăsnetul, să ardă pe niște asemenea necredincioși!

— Râzi, domnule, dar eu nu râd... Oh! ai un aer nestatornic care mă îngrozește!

— Ah! am strigat, luând un aer cât am putut mai melodramatic, poți a mă judecă acest fel? Socotește că eu n'am încă treizeci ani și prin urmare sunt cinstit. De nu vrei să mă crezi, vezi ce zice Balzac în *Papă Gobsec...*

Balzac eră autorul favorit al doamnei B., care, mulțumindu-se de acest bun martor, îmi zâmbi, sorbind infuzia copăcelului de China din ceașca de vermeil, și după puțin urmă:

«Ipolit iubea pe colonela D. și uitase pe Olga... Olga nu mai eră acum pentru dânsul decât o supărare, de care căută vreun mijloc a scăpa! Nu doară că tăgăduesc caracterul lui cinstit și nobil; din potrivă, știind câtă delicateteă are în suflet, nu-l osândeam, ci îl jeleam, și plângeam pe acea nenorocită femeie, care abia

o cunoșteam și care, jertfă unei crude fatalități, eră silită a bea un nou pahar de durere!

Toată lumea vorbea că Ipolit o să ia pe colonela D. Pe mine însă inima nu mă lăsă a crede la atâta necredință. Imi părea grozav a-mi închipui amorul atât de nedrept, încât sa voiască a-și strică el însuși lucrările lui.

Intr'o zi, aflându-mă singură acasă, îmi vestiră pe doamna Olga; astă vizită îmi pricinui mirare, căci, precum am zis, noi abia ne cunoșteam. Deși eram ne-gata, am luat un șal și am primit-o.

Pare că o văd! nu eră acum Olga aceea, pe care, cu cinci luni în urmă, o văzusem atât de frumoasă, deși palidă, la grădină; fața ei eră atât de slabă, atât de schimbată; Pelița ei semăna cu batista subțire, fără pic de viață; o moarte se vesteă în ochii ei scânteitori. Ar fi zis cineva că este o statue de marmură, eșită din mâinile lui Canova.

Am alergat înainte-i, am luat-o de mână — mâna ei ardea — și am pus-o lângă mine.

— Ah! doamna mea! îmi zise, și glasul ei eră înecat de suspine, iartă cutezarea mea; oh! sunt foarte nenorocită!

Lacrămile îi umplură ochii.

— Liniștește-te, doamnă, i-am răspuns. Oh! înțeleg! în adevăr, ești foarte nenorocită!

— Așa e că se însoară? strigă ea cu un glas speriat sculându-se; așa e că mă lasă? O, Dumnezeul meu, îndură-te!

— De D. Ipolit vorbești, doamnă? zic că o

să se însoare, dar nu cred că poate fi într'atâta de crud. Și, în sfârșit, fiind aceasta, pentru ce să te mârșești? Se vede că e nevrednic de amorul D-tale. Un nestatornic se disprețuește și se uită.

— Să-l uit! eu să uit pe Ipolit? Pe semne D-ta nu știi, doamnă, că el mi-a făgăduit un amor fără sfârșit? Pe semne D-ta n'ai iubit, doamnă? Nu știi ce venin este acesta? Oh! te fericesc dacă ești nesimțitoare! Vai mie! eu am cunoscut amorul; încă odată am iubit, și acel întâi amor m'a nenorocit, acesta mă omoară. Voiu muri negreșit... El eră bucuria mea, sufletul meu, și să mă lase! Căci în adevăr voește a mă lăsa... Oh! îl voiu omorî și pe el, și pe soția lui!

Înfurierea ei m'a îngrozit. Eră de o frumusețe fioroasă. Astfel trebuie să fi fost Didona, când hotărî a se îngropa sub ruinele Cartaginei. M'am sculat.

— Te spariu, doamna mea — îmi zise, după puțină tăcere — iartă-mă! Când ai ști cât foc este în astă ticăloasă inimă! E un vulcan pe care numai moartea îl va stinge!... Știu că D-ta îi ești prietină, pentru aceea, după Dumnezeu la D-ta mi-e nădejdea. Ajută-mă, doamnă! Scapă un suflet de la osândă! Zi, fă, mijlocește să nu mă lase!

— Și ce pot sfaturile mele, când lacrămile D-tale nu folosesc? am zis.

— Ah! când gândesc că ieri, nu mai departe, luă crucea și se jură pe sănătatea lui, pe viața lui, pe ochii lui, că mă iubește și că va fi al

meu!... Oare Dumnezeu va suferi să se calce astfel jurămintele făcute în numele său? Oare trăsnetele cerului s'au stins?... Pentru că mi s'a jurat, doamnă, în mii de rânduri. Eu însă mă temeam de amorul lui! De câte ori îmi spuneă că mă iubește, vorba asta mă umplea de fiori. O presimțire amară îmi zicea că omul acesta, care-l vedeam jurându-se pe ochii lui dinaintea icoanei și luând martură Dumnezeirea cu atâta ușurătate, este un trădător. Lacrămile ce vărsă la genunchii mei mă speriau; inima îmi spuneă că sunt mincinoase. Și însă, ființă ticăloasă ce sunt! adormeam pe nădejdea făgăduințelor lui, visam fericirea în brațele ce erau să mă vândă!.. Ah! căci nu mi-a curmat moartea zilele în ceasurile acele! Aș fi murit norocoasă și n'aș fi silită acum a-l blestemă și a plânge!

Șiroaie de lacrimi curgeau din frumoșii ei ochi. Un tânăr om de ar fi văzut-o atunci, negreșit că nu s'ar fi stânjinit cât de puțin a înjunghia pe nelegiuitul ce o adusese în starea aceasta. Cât pentru mine, neștiind cum s'o mângâi, am început și eu a plânge. — Ea urmă:

— Hotărîsem să mă duc la rivala mea, să-i spun nelegiuirea omului căruia va să-și încredințeze soarta. Nu o cunosc, dar aud că e o femeie tânără, bună, simțitoare; poate că s'ar fi îndurat la nenorocirea mea. Oh! i-aș fi spălat picioarele cu lacrimi, și ar fi trebuit să calce peste trupul meu ca să se ducă a se cunună cu el; dar în minuta când voiam a mă duce, puterile m'au lăsat. Neștiind ce să mai fac, am hotărît

să viu la D-ta. Știu că el te stimă, știu că ți-e prieten; D-tale ți-e milă de mine, D-ta ești bună, plângi... fie-ți milă de o nenorocită! Scapă-mă, doamna mea, mântuește-mă!..

Și biata femeie îngenunchiase dinaintea mea, și îmi sărută mânilor, iără să poată articula un singur cuvânt, de greutatea suspinelor. Eu plângeam ca și ea, și cine ne-ar fi văzut în momentul acela, n'ar fi putut deosebii care e mai nenorocită, Olga sau eu.

M'am dus la scriitorul meu și am scris lui Ipolit, ca îndată să vie la mine. Am sunat; o slugă intră cu un bilet în mână.

— Du acest răvaș la D. Ipolit P., i-am zis; să-l găsești numai decăt.

— D. Ipolit e la doamna colonel D., îmi răspunse. O slugă de acolo a adus acest bilet.

— Adă, am zis; dar Olga îl luase mai înainte. O văzui tremurând când citea. Deodată, țipând strașnic, scăpă biletul și eși repede.

In bilet scria:

«Doamna B. este rugată să binevoiască a veni la 5 ceasuri deseară la biserica catedrală, spre a asista la cununia D-lui Ipolit P. cu D-na colonel D.»

Ceasornicul arătă patru. Abia aveam vreme a-mi face toaleta. Toată nobilimea era la biserică când am intrat. M'am pus la un loc de unde puteam privi pe miri. Gălbeneara firească a lui Ipolit se făcuse mai grozavă la lumina făcliilor de ceară, și sudoarea roură melanco-

lica lui frunte. Se cunoștea că se luptă în sine muștrarea cugetului și presimțirea. Din potrivă, câtă senineță pe fața tinerei lui soții, câtă bucurie, câtă nădejde de fericire!

Ceremonia se sfârșise. Toți felicitau pe tinerii soți, gătindu-se a-i întovărăși acasă. În momentul acela văzui pe polițmaistru că veni de afară cu grabă și vorbi cu doctorul S., care ședeă lângă mine.

— Ce este? l-am întrebat.

— Nimic îmi răspunse cu o barbară flegmă, o femeie s'a otrăvit. Și ieși îndată cu doctorul.

Cuvintele lui Schiller, ce le citisem în tăblițele Olgăi, îmi veniră în minte.

«Nu uitați că între sărutul însoțirii voastre, se va pune fantomul acelei ce s'a ucis din pricina voastră».

O greutate îmi apăsă inima; un nor amețitor veni și se puse pe ochii mei. Mi se părea că biserica se învârtește cu mine, și niște luciri scânteioase umblau împrejurul meu. Simțind picioarele-mi slăbind, am închis ochii și m'am ținut de strană, ca să nu cad. Nu știu cât ținut astă fantasmagorie, căci, când m'am deșteptat, eram singură în biserică. Tremurând și cuprinsă de spaimă, am ieșit.

Sosind acasă, slugile îmi spuseră că polițmaistrul, și cu doctorul S. mă căutaseră, și că ei veneau delă Olga pe care, când ajunseseră, au fost găsit-o moartă.

. . . . .

Abià trecură patru luni dela însurarea lui Ipolit și dela moartea Olgăi, și el se bolnăvi de ochi. Curând i-au lipsit vederile, și blestemul Olgăi se împlini. Acum e orb. Simțirea nenorocirii lui, mustrarea cugetului, pomenirea păcatului său, i-au atacat sănătatea, și, în vârstă de treizeci și cinci ani, așteaptă și dorește moartea ca o fericire.

Iată isprăvile D-voastre, domnule. Ah! fericite cine nu iubește și nu simte!»

Doamna B. oftă; eu nu mai râdeam.

III

TRISTEȚE

Viind la birtul unde găzduiam, am găsit un mare pachet cu scrisori dela Iași. Toate îmi vesteau câte o supărare. Una un proces, alta niscaiva vești politice mâhnicioase. În sfârșit una mai mică îmi spunea că mă așteaptă, că mă iubește, că mă dorește. Asta eră o frumoasă fată, care credea că o iubesc.

Nu, nu iubesc, sârmană copilă! De ți-am și spus-o, am mințit, am vrut poate să te înșel ca un ticălos. Nu, nu sunt eu vrednic de amorul tău! De te-aș fi iubit, n'aș ședeà ferecat în lanțele doamnei B., femeea asta neînțeleasă, care-mi spune că mă iubește ca și cum m'ar întrebà ce mai fac: veselă, sburdatecă, judecând amorul o trecere de vreme, făgăduindu-mi o vecinică dragoste, și întrebându-mă când mă întorc la Iași. Nu; eu nu voi să fiu

iubit astfel. Voi o femeie cu ochii plânși, cu fața mâhnită, care să mă teamă, să mă iubească, și să moară cum a murit Olga.

Și însă merit eu oare un asemenea amor, eu care tot focul amorului tânăr, tot delirul juneții cei mai înflorite le-am cheltuit în adimenirile unei cochete?...

În adevăr, numai un amor poate avea cineva, și acela numai nu se uită. Aceasta este o loterie a inimii. Dacă un tânăr întâlnește o inimă simplă și nevinovată, el este fericit; inima lui fragedă și curată ia o opinie încântătoare pentru amor, iar de se face parte unui suflet fățarnic și trădător, atunci pierde toată iluzia, și, în locul fericirii, capătă pismă și împietrire.

Oh! când ar voi femeile să știe ce înaltă solie au primit de la cer; când ar voi să știe că sunt lăsate ca să ne păzească de rău, să ne îndure inima, să facă fericirea vieții noastre, fără îndoială că iubirea lor n'ar ține numai până ce se usucă sărutul nostru de pe buzele lor!

Eu totdeauna am gândit că îngerul păzitor pe care Providența l-a dat fiecărui om, nu este decât femeia căreia el a jertfit amorul său; și însă, pentru ce lasă ele să intre într'o inimă plină de iubire îndoiala și ura?.. O! nu sunt eu vinovat, sărmană copilă, dacă nu te iubesc, precum meriți; dea seamă grozavele ființi ce mi-au stricat inima.... Voești a fi iubită? găsește vreun înger precum ești tu!

Sluga mea intră cu un bilet. Acesta era o poftire la prânz pe a doua zi dela D. Ipolit.

Răvaşul erà scris de soția lui. De desubt scrià :
Vom fi numai noi.

Mă invità la masă! Și ce figură eram să fac eu, privindu-i starea, după cele ce-mi spusese Doamna B? Să văd un om lipsit de simțul cel mai scump, care este într'o veșnică noapte, pentru care soarele n'are raze, nici câmpul ilori. Un om care iubește cu tinerețe pe gingașa lui soție și însă nu o poate vedea. Și ea, oborită sub apăsarea soartei, privind pe acest bărbat, iără să poată afla un cuvânt cu care să-l poată mângâia, și gândind la acel întâi pe care moartea i l-a luat; văduvă de doi bărbați (Ipolit se putea socoti ca mort) la 21 ani, în cea mai înflorită frumusețe!

— Am răspuns cerându-mi ertare și pretextând o pricină însemnătoare.

Mă simțeam foarte trist. Voiam să plâng și nu puteam. Am deschis fereastra. Cerul erà turburat; și ori groși se plimbau ca niște munți pe el, lăsând în urma lor o ceață cenușie; luna se ascunse; câteva stele pribege se iveau unde și unde printre nori. Vedeam orașul adormit desfășurându-se sub mine ca o mare umbră. Li-niștea domneà pretutindeni, numai inima mea erà turburată. Curând un vis deștept îmi înfățișă toate întâmplările vieței mele, dela 17 ani, când am pierdut pe tatăl meu, când am rămas singur în lume, și până la 26. Gândeam la maică-mea pe care abia o cunoscusem, gândeam la valurile ce mă cuprinseseră în lume, gândeam la toate acele ființe pe cari le iubisem,

dela cocheta care o iubisem întâi, până la copila care-mi scria, până la doamna B., pe care o iubeam acum. Mi se părea că le văd pe toate trecând pe dinaintea-mi, frumoase, vesele, triste, plânse, râzânde...

Tunetul vuiă în depărtare; cerul acum se învălea cu o haină posomorită; stelele piereau pe rând. De-aș fi fost poet, aș fi privit cu plăcere această scenă măreață a naturii, dar temperatura avu pururea o deosebită influență asupra fizicului meu. Un soare frumos, o noapte senină mă înveselește; dimpotrivă, o vreme urâtă mă întristează: în adevăr, gândeam, dacă Englezii au tot asemenea vreme, au dreptate să se sinucidă. Ce vifor se gătește! Stelele strălucesc de o mai vie lumină! Spun că de câteori moare un om, sufletul lui merge deși ia loc între stele; oare care va fi steaua Olgăi? Poate că aceea care e acolo în capăt. Mă uitam la *Ursa mică*.

— Domnule, îmi zise sluga, trăgându-mă de haină, gazda întreabă de nu vrei a cină?

— Nu vreau, am răspuns.

— Domnule, să închid fereastra; vremea e turbure, curând o să tune.

— Ș'apoi?

— Știu că D-tale nu-ți place tunetul.

— Așa este, când e aproape și când trăsnește; dar când vuește în depărtare îmi place.

— O, cum fulgeră de strașnic, adăugă blestematul, groaznice tunete o să avem! trebuie să trăsnească undeva.

Acest din urmă argument mă făcù să mă trag dela fereastră. Inturnându-mă, văzui pe gazdă cu șervetul pe mână.

— Dacă Domnul va să cineze, îmi zise el, i-am gătit un *hulodnoi* minunat, *blinee* cu icre fierte în unt și...

Singur numele bucatelor erà de ajuns ca să-mi taie apetitul.

Gazda mea erà un moșneag ca la 65 ani, scurt și gros. În junia sa se vede că fusese bălan, căci ochii lui aveau încă o ușure văpșeă de alb-albastru. Fața lui roșie ca morcovul, și fruntea rără nici o zbârcitură, arată că pentru el viața n'avusese zile negre.

— De mult ești însurat moșule? l-am întrebat.

— De patruzeci de ani.

— Ai copii?

— Trei băieți și o fată.

— Și unde sunt?

— Doi slujesc în oaste; cel mai mic e *pisar*, și fata mea trăește la Tulcin. O! Sașa mea...

— Sașa? ce va să zică Sașa?

Ivan, sluga mea, îmi spuse că e diminutivul din Alexandra.

— Sașa mea — urmă moșneagul — e damă mare; am măritat-o după un cinovnic dela Tulcin. Bărbatul său este Guberskii-Secretar. Să o vezi, domnule, aceea e femeie; mai naltă cu două palme decât mine. Seamănă bunului său, care a fost grenadir, și groasă cât mine. Ș'apoi frumoasă, roșie ca un bujor; numai când erà mică a căzut din scrânciob și de atunci e

cam șchioapă; vărsatul a stricat-o puțin, și i s'a scurs un ochiu. — Și învățată, domnule, ca un diac. Scrie, citește groaznic. Când a fost astă primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți foarte frumoase; păcat că nu știu a citi.

— Trimite-mi-le să le văd, am zis.

Acesta erà Florian tradus rusește.

— Citește tu, și eu voiu ascultà, am zis lui Ivan. El începù:

«După ce alergă dela o turmă la alta, ca să se gudure la Elicio și la Galatea, căinele începù a alergà prin măgură și se ia după un ied sălbatic. Iedul fuge și trece lângă păstorite...»

— Deschide în alt loc.

— «Estelaj se roșii uitându-se la maică-sa. Margareta îi dă voie să primească prezentul, și păstorita stă încă nehotărîtă. La urmă, c'o mână tremurândă, apucă cordela verde, care erà în grumazii berbecului...»

— E! dă-mi pace cu păstoritele și cu berbecii cu cordele verzi.

Văzând că pastoralele d. Florian nu-mi pot împrăștià melancolia, m'am culcat, însă de abià apucasem a adormi, și un vis fantastic veni și-și puse asupra-mi negrele sale aripi.

Păreà că mă aflam într'un mare salon îmbrăcat în doliu, unde ardeau două mari policandre cu lumânări de ceară galbenă. Olga dormeà culcată pe o canapeà. Ipolit o priveà, stând la capul ei. Doamna B. se găteà la oglindă, fredonând aria din vodevilul rusc: *Kozacã sti-*

hotvorea. Prin salon se plimbau oi cu cordele verzi la gât, și Sașa sărea șchiopătând și strâmbându-se. Nu știu cât ținù acest potpurì de vedenii, căci, când am deschis ochii, era ziua mare.

IV.

CÂTEVA RĂVAȘE.

Erau câteva luni de când mă înturnasem la Iași. Vârtejul societății, procesuri, intrigile politice mă cuprinseseră într'atât, încât, neaflând minută de răgaz, am fugit la țară; însă acolo singurătatea, aerul curat, privirea naturii deșteptară în inima mea suvenirea doamnei B. În zadar căutam a scăpa de prigonirea acestui amor atât de înflorit. El se ținea de mine, și mă făcea a cercă toate chinurile despărțirii. De mă duceam la vânat, mi se părea că răsunetul puștii mele trece Prutul și merge de moare la ușa doamnei B. De voiam să citesc, doi ochi frumoși se puneau dinaintea literelor, și în orice frază găseam o expresie a doamnei B. Nemaiputându-mă lupta, am scris să-mi vie pașportul. Am lepădat toate romanțele, și m'am apucat de citit pe Tucidid și pe Xenofon. Dumnezeu să mă ierte și pe mine și pe acești vestiți și limbuți autori! Nededat în strategie, n'am putut prețui nici frumoasa retragere a celor *zece mii*, nici războaiele peloponeziace. Aruncam cărțile și mă duceam de priveam Prutul cum curge, și fereceam pe cazacul cu barba lungă dela pichetul din cea parte.

Imi erà drag cazacul. Au nu erà și el de-acolo de unde erà doamna B.? Aflam multă poezie în nasul lui turtit și ochii mici, și multă armonie în strigătul moncton: *cto idiot!*

Xenofon și Tucidid se duseseră pe urma lui Balzac și a lui Walter Scott. Imi mărginisem citirea numai în amoroasele răvașe a doamnei B.

Fără îndoială, ziceam, acesta e limbajul adevăratului amor! Laconic și înfocat. Doamna de Sevigné și Ninon de Lenclos nici odată n'au putut scrie astfel. Ah, cât m'a iubit de strașnic! Și eu care socoteam că e o cochetă și...

Ivan îmi curmă monologul. El îmi aducea pașportul și două scrisori cu timbrul Chișinăului. Cunoscui pe adresa uneia slova doamnei B. Tremurând de fericire am deschis-o. Iată ce-mi scria:

«Prietenul meu! Sunt foarte nenorocită! Aud că te gătești să vii iară în Basarabia, și nu știi cât m'a supărat vestea aceasta...»

Inceputul erà original.

— «Te-ai fost dus; gândeam că mă vei fi uitat. Ah! când ai ști cât te-am iubit, dar acum nu te mai iubesc. Iartă sinceritatea mea, dar când ai ști cât sunt de nenorocită! De când te-ai dus, toate nefericirile m'u împresurat; am pierdut pe Bibi! Inchipuește-ți că se vede că-i dase supa ferbinte sau cine știe ce. Pe la miezul nopții aud un grozav hârcit pe canapeluța unde el dormea. Sar din așternut. Ce să văd? bietul Bibi erà în spasmele agonei.

Oh! nu-ți poți face o idee de ce am cercat! Oh! să-l fi văzut cum mă privea cu ochii lăcrămațori! Cum se vârcolea în brațele mele! Am sculat toată casa; am trimis după doctor, dar săracul era în cele de pe urmă minute. Ne mai știind ce să fac, i-am turnat pe gât câteva lingurițe de apă de Colonia. Sărmanul! Sărmanul! trebuia să-l vezi cum urla, cum se zbuțumă! Oh, grozave minute, pe care în veci nu le voi uita. Când a venit doctorul îl găsi mort, și pe mine leșinată... Lacrămile mă opresc de a-ți mai scrie, dar te rog încă odată de vei veni în Basarabia, să te faci că nici mă cunoști. Când ai ști cât sunt de nenorocită!

«P. S. Rupe scrisoarea aceasta.»

Am scăpat scrisoarea din mână și am deschis pe cealaltă.

«Prietenul meu! Tu mă întrebi atâtea lucruri de odată, încât nu știu la care să răspund mai întâi. Văd însă că începi cu doamna B. și sfârșești cu doamna B., așa dar de dânsa îți voi vorbi, căci pentru celelalte interese nu-ți prea bați capul și ai dreptate, pentru că știi că m'ai lăsat în locul tău și nu te îndoești de siguranța mea, de vreme ce mulțumirea mea o cunoști că e să mă tăvălesc prin presustivii (tribunali); și cu venirea ta (care cred că va fi în curând) te vei încredința că prietenul tău a făcut pentru tine mai mult decât tine, pentru că pe dânsul amorul nu-l târaie de nas după doamna B.

«Tu îmi scrii să te înștiințez ce face. Cum

suferă depărtarea ta, și dacă durerea-i s'a mai alinat. Sărmane prieten! mi-e jale de tine, că tu ești făcut a fi cât vei trăi înșelat de femei. Mângâie-te, simțitorule Verter, Șarlota ta nici a murit, nici s'a înjunghiat, nici și-a făcut seamă, nici s'a bolnăvit (de cât numai când i-a murit cățelușul), ci dimpotrivă, a doua zi s'a aruncat în brațele unui tânăr ofițer de lănceri...»

— Fecior! dă-mi șipul cu *eau-de-Cologne*.

— N'avem aici la țară *o-de-Colon*.

— Dă-mi ceva! dă-mi un pahar de apă cu ghiată...

«S'a aruncat în brațele unui tânăr ofițer de lănceri. Tu îl cunoști; locotenentul Arsenie Timofeevici J. Ți aduci aminte cum râdeam de dânsul, că șade ca o fată mare cu ochii plecați, și când vorbește cu femeile, tremură. Adevărat, nu e nici o asemănare între voi amândoi; capul tău e de poet, și al lui de oștean, și el te numește *ucionaea golova*; tu de când ești nu te-ai îngrijit de toaletă, în vreme ce Arsenie Timofeevici, bălan mai mult decât toți bălanii, e frumos în felul lui, și e în stare a se bolnăvi dacă ar vedea că un fir de păr dintr'un tavorit e mai lung de cât celălalt. Aceea însă în care te întrece, prietenul meu, și cu care te-a gătit, este danțul. Inchipuește-ți că el este cel întâiu mazurist din toată noua Rusie, și tu cunoști slăbiciunea doamnei B. întru aceasta. Tu, sărmane filosof, nu poți face o singură antreșă; stângăcia ta e nespusă. Ascultă dar cum s'a legat acest amor. Știi că ne găteam să dăm un bal bunu-

lui nostru guvernator. Balul a fost a doua zi după purcedarea ta. Deși n'am mulțumire în adunările sgomotoase, unde domnește eticheta, aveam curiozitatea să văd pe doamna B. și să studiez soarta ta în ochii ei, pe care tu îi ase-mănai cu viorele înrouate și — cu câte alte cele. Nu tăgăduiesc că, în seara aceea, ea eră de minune; aveà un aer așa de dulce, așa de încântător, așa *non so che*; un aer care ziceà: Iubiți-mă, nu mă lăsați să mă prăpădesc! DAMELE își șopteau și se ghionteau; tinerii o priveau cu amor și înfocare, zicându-și între ei: Cât e de frumoasă! Se începù mazurca. D-na B. jucă cu lăncerul. Ce să-ți mai spun? Erà în elementul ei, și fiindcă știu că-ți place stilul poetic o voiu asemăna cu Atalanta, alergând pe luciul valurilor. Insuși guvernatorul se sculă dela cărți și veni s'o privească. Rușii strigau: *prevoshodno!* Moldovenii: minunat! Pe lângă ea, toate celelalte femei erau slute. Asta nu e puțin când zice o gură indiferentă, mai ales când știi că la noi sunt multe frumușele. Toată seara n'a vorbit decât cu Arsenie Timofeevici, n'a văzut decât pe Arsenie Timofeevici, n'a dansat decât cu Arsenie Timofeevici, numai eu unul am făcut un tur de vals cu dânsa, eu, care n'am dansat de patru ani. În învârtirea valsului, am pomenit numele tău. Ghicești ce mi-a răspuns? — Nu-l văd la bal. A! uitasem că s'a dus!... Cum îți pare, prietene, răspunsul e de minune. În scurt ce să-ți mai prelungesc? Tu ești uitat, uitat ca cum n'ai fi mai fost.

Lăncerul șade toată ziua la ea; dar băiatul nu e așa prost cât seamănă. Mi-a arătat ieri un răvaș dela dânsa; iată ce-i scria: «Mă învinovești nedrept. Nu, nu l-am iubit pre el, (acela ești tu), gândul meu erà tot la tine, de când te-am văzut la alergarea de cai...Oh! te iubesc, *dușinca*, mă jur pe ochii aceștia, care zici că îți plac, șcl. șcl.»

Ticăloasa! se jurà pre ochi, nu gândeà la Ipolit!

— «Rusul însă n'o iubește, și cocheta face pe nevinovata. S'o vezi cât s'a făcut de bisericosă; șade toată ziua închisă, merge numai la biserică și la paradă. Adio, șcl.»

Trebue să aibă cineva 26 ani, și să iubească cum iubeam eu, ca să simtă aceea ce am simțit! In scrisoare erà un post scriptum:

«După o îndelungată suferire, în sfârșit, Ipolit a murit...»

Hârtia îmi căzù din mâini, și ochii mi se umplură de lacrimi, aducându-mi aminte de nenocita mea rudă. Apoi, în ciuda și necazul ce aveam asupra doamnei B., mi-am adus aminte că babele la noi gonesc pre necuratul, afumând pene prin casă. Am cerut o cățue și foarfeci; am tăiat răâmele scrisoarea și răvașele viclenei, și le-am pus pe jăraticul din cățue. Privind fumul ce se ridicà și apoi piererà, cum pierise amorul ei, am zis slugii mele să afume odaia cu hârțiile aceste. El mă priveà cu ochii holbați.

— Ai auzit?

— Bine; apoi?

— Apoi să zici să-mi înșale calul, și să te gătești să mergi cu mine.

— Unde?

— La călugărie.

Ivan se depărtă clătînând din cap. Negreșit că mă socotea nebun.

Așteptând calul, m'am dus la malul Prutului. Cazacul cunoscând-mă, mă salută. O! cât mi-a părut el de slut! Eu m'am pus pe țârm, și sfâșiind pașaportul, aruncam bucățelele în apă, zicând: Ce viclenie! să mă uite pentru că nu mai sunt față, pentru că nu știu mazurca, pentru că nu port *epolete*, pentru că nu's bălan.

Să-mi zică fără pic de mustrare a cugetului că nu mă mai iubește, pre mine care o iubeam ca sufletul! Să-mi spue că pre Bibi nu l va uita în toată viața! Va să zică, că inai mult iubea pe cățel? Bine zice prietenul meu că sunt oameni meniți a fi, cât vor trăi, înșelați de femei.

În vremea aceasta calul eră gata. Indată purcesei ca un duh de spaimă, îmboldit de ferbințeala frigurilor, și când mă deșteptai din amețeala mea, văzui calul numai spumă și coastele lui sângerate de pinteni.

— Ivane, unde suntem?

— Intrăm în Iași. Iată se întorc dela Copou. Plecasem să mă duc la vr'o sihăstrie, să fug de lume și mă trezii în Iași.

Înseră. Abia avui vreme a-mi schimbà hainele, ca să nu scap reprezentăția dela teatru.

Se dà: *Est-ce un rêve?*

1836, August.

NB. Trecuseră 22 ani de când nu fusesem în Basarabia, când, în iarna trecută, Guvernul nostru mă însărcină cu o misie la Chişinău. În sfârşit, eram să văd locuri dorite, rude, prieteni ce nu-i revăzusem de 22 ani! o viaţă de om! În călătorie, toate amintirile juniei se grămădeau în închipuirea mea, şi mi se părea că privesc pe Meleli călare şi pe doamna B. valsând cu ofiţerul de lănceri.

Eră dimineaţă când am intrat în oraş. M'am dus la vechea mea gazdă, unde mă aşteptă cea întâi decepţie.

În locul moşneagului dela 1825, atât de roş şi de vesel, mă întâmpină un Neamţ searbăd şi flegmatic, care cârmuiea birtul.

Luai un fiacru şi vizitai oraşul pe care-l găsi sporit în mărime, de nu şi în frumuseţe. La urmă mă hotărîi să mă duc la doamna B. Nu ştiu pentru ce, cum pusei acest gând, inima începù a mi se bate şi simţii o nelinişte oarecare. Eră aceasta oare o aducere aminte a vremii trecute? Nu cred. Se strecurase atâta timp, se petrecuseră atâtea întâmplări, încât nu putea fi alta decât acea impresie a tinereţii, care rămâne pururea în sufletul omului.

O slugă mă anunţă. Intrai îndestul de uimit într'un salon, unde mă aşteptă o nouă decepţie. Găsi o băbuţă zbârcită, încunjurată de căţei şi de motani, care, după ce cu politeţă mă invită lângă dansa, îmi prezentă o priză de tabac! Niciodată n'aş fi găcit că bătrâna asta ce purtà

ochelari și priză tabac, eră frumoasa doamna B., odinioară fala Chișinăului!

— Cum, doamna mea, porți ochelari?

— Ce ă ai pleșuvit?

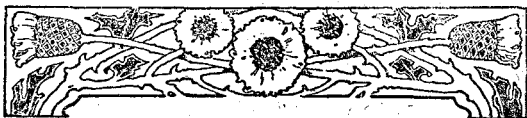
— Tragi tabac?

— Ți-au căzut dinții? șcl. șcl.

După o convorbire atât de prozaică, în care vreme ne uitam unul la altul, am sfârșit prin a râde noi însuși de noi, și a ne mângâia de poznașele isprăvi a timpului.

Am petrecut două săptămâni vesele în capitala Besarabiei, unde am găsit cea mai bună primire și cea mai cordială ospete.

1857, Mai.

Au mai pățit-o și alții.

Rimic nu e mai urît de cât orașul Iași pentru un călător străin, mai ales dacă nu are un nume cunoscut la început, și e încurcat în trebi ce nu-l lasă a cultivă cunoștința locuitorilor semi-civilizați din care se alcătuieste populația acestei capitale. Iar dacă voiajază ca un poet, ca un artist, dacă a avut norocirea a fi colaboratorul vreunui vodevil monstruos ce s'a jucat la teatrul Iașilor, dacă numele i-a fost tipărit la coada vreunor versurile dintr'un *keepsaque*, sau în foiletonul jurnalului de *Débats*, ferice de el! Pretutindeni e bine primit, sărbătorit, primblat și ospătat. Găsește plăcere în aste adunări semi-europenești, se deprinde a bea cafea turcească și a fumă dintr'un ciubuc lung, ba încă află multă poezie în forma șlicului și a hainelor lungi, numind vandalism lepădarea lor. În sfârșit, de este și tânăr și nu prea slut, apoi nu poate tăgădui că ulițile ora-

șelor europenești, trase cu sfoara, au multă monotonie și obosesc vederea, în vreme ce ale Iașilor, înfățișând la toți zece pași un nou punct de privire, arată o varietate drăgălașă; și e prea mulțumit dacă, după ce merge pe jos, prin pulbere până în glesne, în primejdie a fi călcat de carete și droște, scapă în hudita unei mahalale, ajunge la o căsuță cunoscută, unde eră așteptat, își lasă galoșii la scară, intră obosit și trudit, și vede că îi aduc *dulceți*. — O, ce bun obicei!

Trei groaznice focuri au cercat acest oraș. S'ar fi putut face pe un plan mai nou, dar ni-meni nu-și bate capul, și, după ideea noastră, au cuvânt. Ce! să-și facă casa în linia uliții, ca să nu poată dormi după prânz de duruitul trăsurilor? Ieșenii iubesc liniștea și acel drag *far-niente*, din care se alcătuieste cea mai mare parte din viața lor. Osteneala i-ar omori. — Pentru ce să umblu pe jos, dacă am trăsură? — Ce răspuns să dai la un așa bun cuvânt?

Cu toate-acestea, bunul oraș începù a-și schimbà toaleta, și, zău! ne pare rău, căci e slut astfel, îmbrăcat jumătate cu frac și jumătate cu șalvari roșii, întocmai ca un unter-ofițer pe care l-am văzut la informarea miliției încins cu sabie peste giubeaua blănită cu cacom, purtând pinteni și șapcă cu roșu.

Acum, vede cineva în locul baracelor și a colibelor care făceau să răsară grandiosul unui palat *maur*, niște căsuțe de moda *bourgeoise*, — de ne este iertat a împrumutà această zicere dela francezi, de vreme ce la noi încă nu

e botezată. — Cinci cămăruțe în care abia te poți învărti, și din care una mai mărișoară poartă pomposul nume de *salon*; trei stânjeni cuadrați de grădină englezească cu vreo șase salcâmi slabi și subțirateci, ce nu sunt buni nici de foc nici de umbră; atâta tot. Iată cum s'a degradat bietul oraș! abia unde și unde se mai vede câte un palat vechiu, cu beciuri boltite, cu ferestre cu gratii, cu cerdace mari, însă și acestea începură a se sulemenii și a se preface, și seamănă cu unter-ofițerul de care am vorbit mai sus.

Intr'un palat de acestea, — care eră într'o mahala tihnită, al cărei nume îl vom tăcea de frica poliției, — locuia dumnealui Postelnicul Andronache Zimbolici, căruia la vârsta de patruzeci ani îi abătuse să se însoare.

Coconul Andronache eră unul dintr'acei oameni din norocire rari, adevărați cameleoni ai societății, care-și preface sufletul și portul după vreme și împrejurari. Așa dar, până acum de cinci ori își schimbă hainele. Întâi, la 1812, și-a ras barba și s'a îmbrăcat europenește. Pe urmă, în vremea Domnului Calimach, luă iar costumul lung. La 1821, băjănărind, îmbrăcă iarăși fracul și-și rase mustățile. Inturnându-se, iar luă șlicul. Apot, la 1828, apucă din nou fracul, își lăsă favoriți mari și barbetă, și puse și ochelari. Zice că nu se va mai schimbă, dar putem să-l credem?

Poate că cititorii noștri vor să știe — pentru că se găsesc oameni curioși ce vor să le știe toate — ce făcù el patruzeci ani și se trezi așa târziu ca să se însoare? Precum întru toate,

postelnicul Zimbolici erà și întru aceasta nehotărit. Oare să se însoare, ori să nu se însoare? Acest gând l-a cumpănit douăzeci de ani. În sfârșit într'una din zile supărat pe femei, că nu-i mai primesc curtea, repetă dictonul lui favorit « oare să mă însor, ori să nu mă însor? » când îi veni în minte că demoazela Agapița, de curând ieșită din pensionat, are zestre de o mie galbeni venit pe an. Și eu am încă pe atâta, gândi postelnicul; ce bună treabă! Se îmbracă iute și alergă la mama junei copile, care nici știa că sunt postelnici pe lume și că gândesc la dânsa, sau, mai bine zicând, la zestrea ei.

Buna mumă, iubind pe fetița sa cu tot focul dragostei părintești, lucru ieșit din modă în zilele noastre, rămase încântată că se înfățișază o astfel de partidă, văzând că cere pe fiică-sa un *postelnic*, pe dânsa, fată de serdar! Agapița mea o să fie cocoană mare, zicea ea cu ochii muiati în lacrimi de bucurie; dar greșea în ideea sa buna femeie, căci coconul Andronache erà din soiul acel amfibiu (numeros în Moldavia) care se ține mai presus de *starea a doile* ¹⁾, și pe care aristocrația nu-l socoate, nici il primește între ea, adică din soiul acela căruia se poate aplica proverbul moldovenesc: *nici câine, nici ogar*. Postelnicul Zimbolici cunoștea proverbul din ispită, dar fiind om de duh, desprețuia aste prejudeții fumuroase și ridicule; el știa că în acest al nostru veac de aur, aurul e boier mare, frumos și învățat. Așa dar, curând se și însură

¹⁾ Boerii mici.

Indată strămoşescul său palat luă o nouă formă ! gratiile se scoaseră de la ferestre ; odăile se zugrăviră şi se mobilară cu gust. Apartamentele nevestei lui, despărţite într'un capăt ce da asupra grădinii, se aşternură pe jos cu covoare. La toate unghiurile se puseră clopoşele, şi din ietacul postelnicesei se deschise o galerie, unde ea iubea a cultivă florile cele mai rare şi mai frumoase.

Tânăra Agapiţa, găsind în bărbatul său un om cu maniere nobile, fără pretenţii, care îi împlinea cele mai mici capriciuri de copilă, un om în sfârşit ce trecuse prin foc şi prin apă, se deprinse uşor cu căsătoria, ea care plânsese o zi întreagă când auzise c'or s'o mărite, şi care, din romanţul Ameliei luase cea mai mare antipatie asupra lui Mansfeld, şi prin urmare, asupra bărbaţilor,

Lumea privea pe postelnicul Zimbolici ca pe un model de bărbat, şi pe dânsa ca pe o minune de soţie ; şi lumea nu greşea, deşi ea rare ori nu greşeşte, căci el însuşi se miră de fericirea sa. Se vedeă curtenit, salutat, stimat, stimat mai mult decât întâi ; pentrucă moldavii au şi acest obicei, rămas dela Daci încă, a crede că un om însurat are drepturi în societate, la care un neînsurat, fie oricât de cinstit, nu poate nici cum pretinde.

Şase luni trecuseră de când gustă postelnicul această ticină fericire căsătorească. Sosì toamna, şi nu ştiu cum, cu dânsa veni şi saţiul în casa lui. Serile i se păreau prea lungi, mai ales acele

petrecute la teatru, unde cele mai adese vedeă bărbați înșelați. Pellier ¹⁾ îi păreă măscărici, când glumele sale făceau pe femea lui să râză. Cu totul deosebit de aceea ce era întâi: pesemne, gândea, sunt foarte nătărăi bărbații în Franța, și femeile desfrânate. Norocire că noi avem încă mult, până să ajungem la acest grad de civilizație.

Intr'o seară jucă vist cu câțiva tineri de curând însurați ca și el. După opt robere, în vremea căroră se păzise o adâncă tăcere: zău, zise unul azvârlind cărțile, de când m'am însurat joc numai vist și nu mai scump de un leu fisa; însă, adevărul vă mărturisesc, nu mă pot opri de a blestema pe Englezi și petrecrea lor. Ce joc monoton! nu-ți face cel mai mic tik-tak. Să trăiască bancul farao!

— Taci, zise altul, nu e de cuviința unui om căsătorit a lăudă astă dezbrăcătoare și ruinoasă patimă. Eu am uitat și *paroli* și *setleva*. Zi mai bine, să trăiască căsătoria!

— Hura! strigară toți.

Adusese ceai și ciubuce.

— Ce socotiți! zise gazda. Eu sunt de idee să facem ponciu, precum odinioară, știți când...

— Nu mai pomeni, curmă al patrulea; nici voi să mai aud vorbind de acele ceasuri pierdute. Să trăiască căsătoria! și nerod acel ce laudă holteia, purgatoriul acest mârșav unde își riscă cineva punga, cinstea și viața... Dar propunerea pentru ponciu se primește în conglăsuire.

Samovarul clocoteă. Ceaiul vărsat prin pahare,

¹⁾ Actor comic la teatrul francez dela Iași.

luă o vâpsea purpurie, amestecându-se cu romul de Jamaica. Toți sorbeau astă iscusită băutură— care face nu mai puțină cinste aflătorului ei decât aflătorului tipografeii și a corăbieriei cu abur — lăudând plăcerile însurăciunii cu entuziasm dar fără foc, și pentru ca să dea o ațătare mai vie acestor laude silitite, defăimau din mult în mai mult petrecerile holteiiei, a cărora însă aducere aminte le aprindea fețele și-i făcea să râză cu hohot.

— Cât jelesc vremea pierdută, zicea cel mai vechiu însurat dintre ei; îmi pare că trăiesc numai de când m'am căsătorit. Numai de atunci mă pot socoti fericit. Zilele mele trec ca niște vise încântătoare. În toată dimineața, copilița noastră vine de ne deșteaptă. Privind-o, ne simțim reînviind în ea. Când sunt silit să ies de acasă, nu știu cum să mă întorc de grabă. E de prisos a vă descrie ce înger este Zefrița. Știți cât e de frumoasă; știți ce plătește într'o adunare; știți de se mai poate afla alta să facă *solo* mai bine la un contradant.

— Natalia mea, zise altul, este muzicantă din cap până în picioare. Sonetele lui Beethoven, fantaziile lui Haydn, caprițurile lui Paganini, pentru ea sunt o jucărie. Când se pune la piano, pare că geniul muzicii o însulfă. Fiori te cuprind, tremuri, plângi, țipi, ascultând-o, și te socoti transportat într'un rai sau într'o sferă locuită de sirene, dacă cândva vreun nor mahnicios mă posomorăște, un *allegro vivace* mă înveselește. Dacă idei politicești mă turbură,

un *andante grazioso* mă liniștește, dacă vreun cuget de gelozie mă necăjește, un *adagio sostenuto* mă face să-mi cunosc amăgirea și să vărs lacrimi de căință. Intr'un cuvânt, femeea asta este o ființă lăsată înapoi de bunul Dumnezeu pentru fericirea mea. Pentru hatârul ei învăț flautul, pentru hatârul ei învăț a cânta, căci, am uitat să vă spun, că cântă ca o Malibran. Acum putem cânta împreună frumosul duet a lui Mozart între Giovanni și Dona Anna.

— Cât pentru mine, reluă al treilea, mărturisesc că n'am gândit niciodată că sfânta poezie va veni să se sălășluiască în casa mea. Soția mea e păgână ca Lord Byron și poetă ca Georges Sand. Autorul ei favorit este Victor Hugo; o chiamă Adalgrita. Cum vă pare! A! poate-se mai frumos nume? Poeziile ei când vor ieși la lumină — căci am gând să le tipăresc — credeți-mă, au să facă o mare revoluție în republica literaturii românești. Ascultați versurile ce a făcut ieri, *à la manière* de Victor Hugo.

Cuprinsă de un trist ne caz
 Az,
 Priveam amurgu 'ntunecat.
 Cat,
 Și văd că dintr'un nor des
 Ies,
 Mulțime de draci fioroși
 Roși.
 Toți se pun împrejurul meu !
 Eu
 Ce-o să știu face de acum ?
 Cum
 De-aici să pot al meu să scap
 Cap! șcl

Văd că vă minunați, dar să vedeți încă altele. Când o ascult, mă simt așa de prost pe lângă dânsa, încât mă mir cum de mi-a tăcut cinste să mă ia de bărbat. Serile adormim întru citirea vre-unui romanț nou, care face să ți se suie părul în vârful capului, sau a vreunei povești a lui Hoffmann ce te umple de fiori la lumina cea searbădă a lampei. Așa uimiți, cuprinși, ne lipim strâns unul de altul și...

— Celelalte, strigă gazda eșind din răbdare întru auzul atâtor laude. Nevasta mea, prieteni, n'are pretenții a se numi nici Staël, nici Sontag, nici Taglioni. Ea este o ceară moale, pe care o întorc cum mi-e voia; nevinovată ca un pui de turturea. Știe numai să mă iubească; atâta știe, atâta vrea să știe. Atât de puțină idee are de ademenirile lumii, încât mă tem să nu mă întrebe într'o zi:

Si les enfants qu'on fait se taisaient par l'oreille.

Râdeți, domni, pentrucă nu aveți cercarea mea. Treizeci și doi ani am -- tăgăduia opt, — și mi se pare că am avut vreme să cunosc o mare parte din diplomația cochetăriei. Talentele sunt bune, dar eu sunt de o idee — care însă poate fi greșită — că o femeie măritată n'ar trebui să fie prea artistă. A mea iubește frumusețile naturii, nu ale meșteșugului. Romanțuri nu citește. I-am făcut o mică bibliotecă de cărți moralicești. Toată dragostea ei, sunt eu; toată mulțumirea, florile. În toată dimineața, după ce caută trebile gospodăriei,

iese în galeria de lângă ietacul său, unde, privindu-și florile, citește pe Emile al lui Rousseau. Dumneavoastră ați făcut niște frumoase portreturi despre soțiile d-vo; dar — să nu bănuți — îmi par cam măgulite. Eu nu spui, eu arăt, și voi să vă încredințez prin însăși vederea. Veniți după mine; Agapița nu știe că sunt acasă. Veniți!

Toți bărbații s'au grăbit a urmă pe postelnicul Zimbolici, nerăbdători de a vedea și a judeca fericirea lui.

În vârful degetelor, cetinel, țiindu-și răsuful, au trecut prin un șir de odăi toate întunecate, până ce au ajuns la o ușă cu geamuri, peste care era o subțire perdea. Gazda zâmbind o ridică, dându-se cu politețea în lături, ca să lase pe oaspeți să privească, încât toți au putut vedea pe tânăra nevastă într'un larg capot alb, cu părul lăsat pe spate, lăsată pe o sofa, cu capul rezimat pe umărul unui frumos tânăr ce o ținea strâns îmbrățișată... Buzele lor se atingeau.

Gingășa postelniceasă! sârmana femeie, ea se află într'unul din aceste momente rari în cursul scurtei noastre vieți, când te simți învins de plăcere, nimic de destătare, când visezi treaz, când fericirea amorțește oricare alte simțiri ale noastre. Deslipind printr'un suspin buzele sale de ale tânărului amoret, înturnă ochii și zări acele patru capete speriate și acei opt ochii holbați ce o priveau. Țipătul ei îngrozî amorul. Tânărul se sculă, sări în grădină și se făcu nevăzut.

Postelnicul lăsă să cadă perdeaua pe care până atunci stă încremenită mâna lui. Se uită la oaspeții săi, și oaspeții săi la dânsul; vru se le zâmbescă, dar simți că se strâmbă.

Ii petrecu până la scară unde se despărțiră, fără să-și zică un cuvânt, fără a se mai uită unul la altul.

Toți alergară pe acasă cu părul sburlit, cu grija în suflet, cu groaza în inimă, gândind la scena ce văzuseră, și temându-se să nu găsească asemenea priveliști pe acasă-le.

Spun că coconul Andronache s'a închis în cabinetul său, unde după ce mult trăsni, plesni, blestemând gândul ce-l lovise să se însoare ca să-și piarză liniștea, în desperarea sa apucă un pistol, îl încercă și apoi se puse pe gânduri privind unealta ucigașă ; în sfârșit slobozi un hohot de râs azvârlind arma și zicând :

— *Au mai pățit-o și alții!*

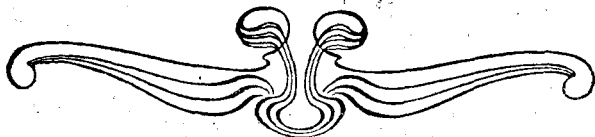
Post Scriptum. Dacă cineva are curiozitatea să afle ce s'a mai urmat după cele arătate mai sus, îi vom spune că Agapița, după mai multe muștrări ce primi de la soțul său, și mai multe făgăduinți ce-i dete, nu știu cum se întâmplă de căzù iar în ispită. După a treia și a patra recidivă, onorabila Dicasterie îi despărți, și coconul Andronache se duse în voiaj ca să-și uite tribulațiile conjugale, trimițând fostei sale soții, în ajunul plecării, o frumoasă ediție a *Intâmplărilor lui Telemach* ; însă noua Calipso se mângâie lesne de purcederea lui Zimbolici Ea găsi că păcatul este plăcut, și că are vreme

---

să se pocăiască; de aceea nici voi a înlocui pe postelnicul, deși mulți aspirați la zestrea sa îi făgăduiau că ochi au și nu vor vedeà, urechi au și nu vor auzi.

Toderică

(Poveste)

Eu nu sunt de când poveștile; sunt de când se potcovea puricele cu nouăzeci și nouă oca de fier la un picior, și tot îi părea că-i ușor, șcl.

Prologul poveștilor.

Le când trăia Statu-palma-Barba-cot, și în Academia din Podul-Iloaei da lecții vestiții dascăli Păcală și Pepele, eră în Iași un tânăr boerinaș, cu numele Toderică, frumos și bun la inimă, dar desfrânat cât se poate, pentru că-i erau dragi cărțile, vinul și femeile. Nu se spovăduise de când eră și se ducea la biserică numai ca să vadă pe cele frumoșele. Iată dar s'a întâmplat că Toderică, după ce sărăci în cărți pe doisprezece coconași, cari de desperație se tăcură voinici de codru și muriră cu cinste în iarmaroc, prăpădi și el cât ai bate în palme tot ce câștigase și moștenirea dela tată-său pe deasupra, afară de o mică răzășie în ținutul Herții, unde se duse să-și ascundă păcatele și ticăloșia. Trei ani erau acum de

când trăia în singurătate, ziua umblând la vânat, și seara jucând stos cu vataful lui și făcând *pasians*, când într'una din zile de abia intrase acasă cu torba plină, căci avusese noroc în ziua aceea, iată că Domnul nostru împreună cu sfinții Apostoli au venit, și bătând la ușă l-au întrebat de-i bucuros de oaspeți. Toderică care, precum am spus, erà bun la inimă, se bucură că-i veniră musafiri tocmai când aveà cu ce să-i ospăteze; și așa îndată-i pofti în casă și porunci de masă, rugându-se de iertare, dacă nu-i va puteà ospăta cum se cuvine unor persoane ca dumnealor, fiindu-i fără veste vizita dumilor-sale.

Domnul nostru râzând de minciuna lui Toderică: Ne vom mulțumi cu ceea ce ai, i-a zis, numai bucatele să fie gata mai de vreme, pentru că dumisale îi este a mânca, a adaus, arătând pe Sf. Petru. Toderică îndată puse să gătească demâncatul, și vrând să cinstească pe oaspeții săi cu ceva mai mult decât cu vânat, văzându-i mai vârtos că's cam mulți, zise vatafului să taie un ied ce-i mai remăsese și să-l facă friptură.

Gătindu-se bucatele, compania s'a pus la masă. Toderică se mâhneà că n'are vin mai bun ca să cinstească pe oaspeții săi: Domnilor, zise, îmi pare rău că nu mi-au venit încă buțile cu vin de la viile din jos. Domnul nostru se zimbì pe sub mustăți de minciuna ce cârpise Toderică, și gustând vinul: Nu-mi spui că vrei să ne amăgești? i-a zis: vinul dumitale este foarte bun. Intrebă și pe dumnealui care cunoaște, adăugi arătând pe Sf. Petru. Apostolul, sugând un pahar,

strigă că încă dela nunta din Cana nu băuse așa vin minunat, și pofti pe gazdă să-l cerce. Toderică, care toate acestea le luă de complimente, își umplu paharul, dar rămase cu gura căscată când se încredință că cu adevărat asemenea vin nu băuse de când eră. Cunoscând deci din minunea aceasta și din vorba Apostolului înfățișarea Mântuitorului, se sculă îndată dela masă, ca un nevrednic de a mânca în asemenea companie sfântă, dar Domnul îi porunci să șadă la masă, și trebui să asculte.

După ce au mântuit de mâncat friptura, Domnul nostru s'a dus cu Apostolii în odaia ce li se gătise, iar Toderică rămâind singur, a jucat stos după obicei cu vataful, bând ce mai rămăsese din vinul cel blagoslovit, a făcut *pasians* și apoi s'a culcat.

A doua zi, sfinții călători adunându-se în tindă împreună cu gazda, Domnul nostru a zis lui Toderică: Suntem prea mulțumiți de primirea ce ne-ai făcut și vrem să-ți răsplătim. Drept aceea, cere-ne trei lucruri, ori-care vrei, și ți le vom da, căci toată puterea avem în cer, pe pământ și în iad.

Atunci Toderică scoțând din buzunar cărțile ce le purtă totdeauna cu el:

— Doamne, zise, fă să câștig de câte ori voiu juca cu cărțile acestea.

— Bine, răspunse Mântuitorul.

Sf. Petru, care eră lângă Toderică, i-a zis încet: Nebunit-ai, păcătosule? Cere viața de veci și iertare fără de legilor tale!

— Nu-mi prea bat capul de aceasta, zise Toderică.

— Mai ai încă două lucruri de cerut, zise Domnul nostru.

— Doamne, urmă gazda, fiindcă ești așa de bunișor, fă, mă rog, că cine se va sui în părul acesta care umbrește ușa mea, să nu se poată coborî de n'oiu vrea eu.

— Fie așa! a zis Domnul.

Auzindu-l Sf. Apostol Petru, nu-l mai putu răbda, deci ghiontindu-l cât ce putu cu cotul:

— Păcătos nătâng și îndărătnic, i-a zis, au nu te temi de iadul ce este gătit pentru nelegiuirile tale? Cere, zicu-ți, la Stăpânul un loc în Sfântul său rai; mai ai încă un lucru....

— Te poftesc, dă-mi pace și-ți caută de treaba dumitale, îi răspunse Toderică, fugind de lângă Apostol; și Domnul nostru întrebându-l care este a treia lui cerere?

— Aș vrea, zise, ca cine se va pune pe scăueșul ista de lângă gura cuptorului să nu se poată scula până n'oiu vrea eu.

— Amin! zise Mântuitorul, și lăsându-i ziua bună se duse cu Apostolii.

N'apucase încă bine cel de pe urmă Apostol să pășească pragul, și Toderică vrând să cerce puterea cărților, chemă pe vataful și se puse la jucat stos. Îi bătù toate cărțile de-a rândul. Deci, ne mai rămându-i îndoială, se sui într'o căruță de poștă și ajungând la Iași, trase la cel mai bun birt unde nămi cele mai frumoase odăi. Îndată ce vestea sosirii lui s'a

împrăștiat, toți tovarășii birbantariilor lui au alergat să-l vadă.

— Gândeam că te-ai prăpădit, i-a zis Andronache Zimbolici; auzisem că te-ai făcut sihastru.

— Așa este, răspunse Toderică.

— Ce dracu ai făcut de trei ani, de când nu te vezi?

— Am petrecut cu postul și cu rugăciunea, fraților! Și iată *moliftele* mele, adause, scoțând din buzunar cărțile.

— Toți au buhnit de răs de răspunsul acesta, și toți au rămas cu ideea că Toderică și-a îndreptat starea în țări străine, unde, cum se vede, găsisese niscaiva jucători mai proști de cât acei cari veniseră să-l vadă, și cari se uscau de dor să-l pungească ca mai înainte. Unii acum se și așezau la o masă de joc, dar Toderică îi potli întâi să guste ceva, și așa trecură în sala unde din porunca lui se gătise un oaspăț minunat.

Masa aceasta a fost mai veselă de cât cina Apostolilor, măcar că vin străin aveà numai de Tocai și de Rin, care se jurà Regensburg, pe sufletul răposatei sale soții, ¹⁾ că veneà chiar din viile prințului Meternich, iar de loc erà niște Odobesc vechiu de zile și niște Cotnar uitat de vr'o duzină de ani, într'un poloboc din pivniță.

Până a nu sosi oaspeții săi, Toderică se îngrijise de a mai aveà un joc de cărți asemenea cu cele blagoslovite, pentru ca să le poată lua

¹⁾ Nu se va părea un paradox, dacă va judecă cineva, că Regensburg de atunci a putut fi tot acel de astăzi, după vestitul sistem al metempsicosii lui Pitagor.

în locul celorlalte, când va cere trebuința și dând două trei cărți după ce va bate opt, nouă, să depărteze tot presupusul de la pontatorii săi. Pusese unele în dreapta, și altele în stânga.

După ce au mâncat toți, s'au pus împrejurul unei mese, și Toderică scoase întâi cărțile cele proaste; dar văzând că hojma pierde; porunci să aducă vutcă, și, în vreme ce ceilalți beau în sănătatea Elencilor și a Catincilor, Toderică ascunse cărțile cele proaste și puse în loc pe cele blagoslovite. Ne mai căutând la jocul său, fiind sigur c'a să câștige, începù a luà seama pontatorilor săi, și-i văzù că umblau cu furat și cu șulerie. Puteà deci să le scurgă în cuget curat toate paralele, pentru că ei îl sărăciseră pe dânsul și acum vedeà că i-au fost luat banii prin înșelăciune și tâlhărie, iar nu doar că știau jucà mai bine, sau avuseseră noroc! Știindu-se pe sine cinstit, și fiind încredințat că are să câștige și să-și răsbune, simți mai puțină bucurie; aducându-și însă aminte de vremea trecută și de cei doisprezece coconași, pe care îi sărăcise, și gândind că poate numai aceia au jucat cinstit, s'a căit că el a fost pricina peirii lor; o ceață i-a acoperit razele de voie bună ce i se vedeau în față, și a oftat bătând toate cărțile pontatorilor săi.

În scurt, în seara d'întâi, Toderică a potrivit să câștige numai atâta cât să plătească masa și chiria odăilor pe o lună. Tovarășii săi, cu buzele umflate, au tăgăduit să vie a doua zi.

A doua zi și în zilele următoare, Toderică a câștigat o avere strașnică. Indată s'a mutat

de la tractir într'un palat mare, unde din vreme în vreme da baluri strălucite. Cele mai de soi cocoane se sfădeau pentru o singură ochire a lui; la masă aveà totdeauna cele mai bune vinate, și casa lui erà capiștea desfătărilor.

După ce a petrecut un an de zile, jucând cu chibzuială și slujindu-se când cu cărțile cele blagoslovite, când cu celelalte, a hotărît să-și răzbune cum se cade, pungind pe cei mai mari boieri. Pentru acest sfârșit, prefăcând în juvaeruri cea mai mare parte din banii săi, i-a poftit a doua zi după Sfântul George la un bal mare, care aveà să se sfârșească cu un banc de cele mai zarife.

Acei ce n'aveau bani, au luat cu dobândă pe la jidovi; ceilalți au dus căștiurile moșiilor ce le primiseră de cu seară și tot ce mai aveau; Toderică i-a ras pe toți, și peste noapte s'a făcut nevăzut cu aurul și cu juvaerurile.

De atunci a hotărît să nu joace cu cărțile cele blagoslovite de cât cu jucătorii cari jucau necinstit, simțindu-se îndestul de tare ca să-și dea piept cu ceilalți. A umblat prin toate orașele pământului, câștigând pretutindeni, și cheltuind pe orice găseà pe placul său. Cu toate acestea, aducerea aminte a celor doisprezece coconași îl supără neîncetat și îi învenină toate plăcerile.

Intr'una din zile, hotărî ori să-i scape din muncă, ori să se piardă și el cu ei.

Puind acest gând, a purces să se ducă la Iad cu un toiag în mână și cu un sac d'a spinare. Sosind la târgul Ocnii, s'a coborît într'o ocnă

părăsită, care i-o arătase o babă vrăjitoare, și s'a dus, s'a dus, s'a tot dus pe sub pământ, până ce-a ajuns la poarta Iadului.

— Cine ești tu? îl întrebă împăratul adâncului, după ce-l aduse înaintea lui.

— Eu sunt Toderică, jucătorul de cărți.

— Ce dracu cauți aici?

— Cinstite Scaraoțchi! zise Toderică, de socoți că este vrednic cel întâi jucător de pe pământ să joace cu tine cărți, iată îți fac o propunere. Să jucăm amândoi, și pentru toată cartea ce-ți voi bate, să am voie a-mi alege câte un suflet din împărăția ta și a-l lua cu mine. Una măcar de-mi vei bate tu, să-mi iei sufletul și să fie al tău în vecii vecilor.

Intru auzul cuvintelor acestora, Scaraoțchi trânti un hohot de râs de se cutremură păreții tartarului și se speriară toți dracii. Apoi întorcându-se către Toderică:

— Pesemne n'ai temee și copii, îl întrebă.

— *Pas si bête*, răspuse Toderică, dar lasă vorba. Spune, joci ori ba?

— Bucuros, zise Scaraoțchi, suflecându-și mânicile, și ceru masă și cărți.

Pe loc un drăcușor mititel și frumușel ce împlineă slujba de jochei (ciocoi), pregăti toate cele trebuitoare.

— Ce vrei, stos sau banc? întrebă Toderică.

— Stos, răspuse stăpânitorul tartarului; știu că la banc se încap multe șulerii.

S'au pus la joc.

Toderică bătând cartea d'întâi, a cerut su-

fletul lui Ștetănică Gândul (unul din cei doisprezece, pe care voià să-i scape) și primindu-l l-a pus în sac; asemenea și pe al doilea și al treilea până la doisprezece, și luând sufletele le-a pus toate în sac.

— Dacă întunecata voastră strălucire, a zis Toderică, voește să mai urmăm jocul, eu sunt gata.

— Prea bine, răspunse Scaraoțchi, care varsă sudori de necaz; dar aici este nu știu ce miros greu, ian să ieșim puțin până afară.

Asta erà numai ca să scape de Toderică, căci cum a pășit el pragul cu sacul de-a umere, Scaraoțchi a și strigat să puie zăvoarele și lăcățile.

Rămânând afară, Toderică băgă mâna în buzunar și ca un poznașice erà, scoase un condei de cretă, care-i slujeà la cărți, și sub inscripția vestită:

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate,
însemnă pe grozavele acele porți de aramă,
o mare cruce, așa:

Șase luni de zile, până ce creta se roase de cocleala arămii, Iadul rămase încuiat. Nu putù înghiți nici un suflet și, hămesiți de foame, dracii abià suflau. Pagubă că Toderică n'a avut la el o daltă în loc de cretă, ca să poată săpà mântuitorul semn.

Purcegând dela Iad, Toderică a mers, a mers a tot mers; până a ieșit în lume și a ajuns în

patria sa, plin de bucurie că a venit de hac lui Scaraoțchi, și a mântuit sufletele coconașilor ce se munceau din pricina lui.

După trecerea de patruzeci de ani (Toderică erà acum de șaptezeci) Moartea a intrat la dânsul într'o zi și l-a înștiințat că fiind-că i-a sosit ceasul, dumneaei a venit să-l ia, și că să se gătească.

— Sunt gata, a răspuns bătrânul, dar te rog, o Moarte, iă-mi un bine până a nu mă lua; dă-mi o pară din copacul care este la ușă, ca să-mi răcoresc arsura gâtlejului. Fă-mi această mică plăcere și voiu muri mulțumit.

— Dacă-i vorba numai pentru atâta, a zis Moartea, bucuroasă. Și se sui în păr ca să culeagă o pară, dar când vru să se coboare, nu putu nici de cum, pentrucă Toderică așa voià.

— Ah! Toderică, m'ai înșălat! strigă. Văd ca sunt în puterea ta. Dă-mi drumul, și ți-oiu mai da zece ani de viață.

— Zece ani! mare treabă! zise Toderică; de n'ai poftă să putrezești în copac, drăguță, trebuie să fii mai darnică.

— Ți-oiu da douăzeci.

— Mă iei în răs.

— Ți-oiu da treizeci.

— Încă mai ai mult până i ajunge cu târgul.

— Ce pârda! Vrei să trăiești o sută de ani?

— Tocmai acum ai nemerit, iubito.

— Toderică, n'ai minte.

— Poate; dar mi-e drag a trăi.

— Fie o sută de ani, zise Moartea.

Indată putu să se coboare, și, luându-și rămas bun dela omul nostru, se duse cu coasa de-a umere.

Cum purcese ea, Toderică se trezi desăvârșit sănătos, și începù o nouă viață, având puterea juneții și cercarea bătrâneții. Tot ce am putut afla de traiul lui acesta este că a urmat ca și întâi a-și împlini toate poftele, mai ales cele trupești, făcând bine când găseà prilej, dar fără să gândească la mântuirea sufletului său, ca și mai înainte.

Sfârșindu-se acei o sută ani, Moartea a venit iarăși. Gata ești? l-a întrebat.

— Am trimis să-mi cheme duhovnicul, răspunse Toderică: pune-te pe cel scăueș, lângă vatră, până ce va veni. Aștept numai să mă spovăduiesc, și apoi să intru în noianul vecinicii.

Moartea, ca o bună și îngăduitoare persoană, se puse pe scăueș, și așteptă un ceas să vie preotul. Dar văzând atâta zăbavă, zise gazdei: Moșnege, nu ți-ai putut căutà de suflet de un veac de când nu ne-am întâlnit?

— Zău! n'aveam numai acea grijă, răspunse bătrânul cu un zâmbet de luare în răs.

— Dacă ți-e vorba așa, strigă Moartea supărată de prelungirea lui, ți-oiu arătà eu!

— Șuguești? zise Toderică, văzând-o cum se sileà să se coboare de pe vatră; te știu că ești bunișoară și că-mi vei mai dărui câți-va ani.

— Câțiva ani, ticălosule! (Și se trudeà să se dea jos de pe vatră).

— Negreșit; dar astădată n'oiu cere mult, căci m'am săturat de bătrânețe; m'oiu mulțumi cu patruzeci de ani.

Moartea simți că o putere nevăzută o ținea pe scăueș, precum odinioară în copac, dar de ciudă și de mânie nu voiă să dea nimic.

— Știu un meștesug să te fac blândă, zise Toderică; și îndată puse pe tăciunii ce fumegau în vatră un braț de vreascuri. Focul îndată s'a aprins și a umplut de pară și de fum într'atâta cuptorul, în cât Morții îi venea să-și dea duhul.

— Valeu, valeu! a strigat, simțindu-și bătrânele oase prăjindu-se; scapă-mă, și făgăduesc să-ți dau patruzeci ani de sănătate.

Atunci Toderică i-a dat drumul, și Moartea a fugit pe jumătate pârilită.

Sfârșindu-se și anii aceștia, s'a înturnat să-și ia omul, care o așteptă la ușă cu un sac de-a spinare.

— Astă-dată n'ai încotro cotigî, îi zise, dar ce ai în sacul acela?

— Sufletele a doisprezece jucători prieteni ai mei, pre care i-am scos din Iad, sunt acum vreo sută cinzeci de ani.

— Vie dar și ei cu tine! zise Moartea, și apucându-l de chică, se înălță în văzduh, sbură spre apus și se vâri în ocna părăsită.

Sosind la porțile Iadului, bătù de trei ori.

— Cine bate? au întrebat dinnăuntru.

— Toderică jucătorul, răspunse Moartea.

— Să nu cumva să deschideți, strigă Scara-oțchi, aducându-și aminte de stosul ce jucase

cu el; coțcarul acela e în stare să-mi pustiască împărăția.

Scaraoțchi nevrând să deschidă, Moartea, vrând nevrând, căci doreà să-și răsbune, și cu mare părere de rău, a trebuit să plece spre ceruri.

— Cine ești tu? întrebă sfântul Petre pe Toderică, după ce Moartea l-a pus dinaintea porții Raiului.

— Vechea voastră gazdă, răspuse el, acel care odată v'a ospătat cu vânatul său.

— Cum cutezi să te înfățișezi aici în starea ce te văd? Nu știi că cerul este închis pentru cei ca tine? Bre! bre! bre! Tu ești bun de talpa Iadului, și ai încă obraz să cauți loc în Rai!

— Sfinte Petre! zise Toderică, mi se pare că eu nu te-am primit așa, când ai venit împreună cu Domnul nostru de mi-ați cerut găzduire.

— Toate aceste-s frumoase și bune, adoase Apostolul, cu un glas pe care voià să-l arate aspru, deși se cunoșteà că-i este milă; dar eu nu voi să-mi gădesc *beleaua*, dându-ți drumul în Rai iără de știre. Ingăduie până voiu spune Stăpânului, și apoi vom vedeà ce-om puteà face.

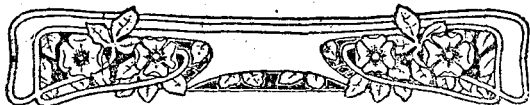
Domnul nostru, înștiințându-se de venirea lui Toderică, a venit la poartă, unde el sta înge-nunchiat pe prag cu sufletele sale, având șase în dreapta și șase în stânga, și milostivindu-se:

— Bine, treacă pentru tine, i-a zis; dar sufletele aceste ce sunt drepte a Iadului, mi-e nu știu cum să le primesc.

— Doamne! zise Toderică, când am avut cinste a te primi în casa mea, erai întovărășit de doisprezece călători, și eu v'am primit pe toți și v'am găzduit cum am putut mai bine.

— Nu-i chip de a o scoate la capăt cu omul acesta, zise Domnul nostru cu un zâmbet îndurător. Haide, intrați, de vreme ce ați venit; ai noroc că m'ai găsit în *chef* bun; almintrele n'aș îngădui un lucru care poate da pildă rea.

NB. Povestea asta se tipări în foaia *Propășirea*, mai mult ca să umple coloanele jurnalului, decât ca meritând vr'o însemnătate literară. Cu toate acestea, nevinovata poveste servi de pretext Tartușilor politici ca să închidă jurnalul și să exileze pe autorii / Central University Library Cluj

Flora română

Onisim Cerențel D-nei Florinzeasca.

Iași, 4 Mai.

Eram încă sub plăcuta impresiune a petrecerii ce am avut la Brustureni, unde grațioasa voastră ospetie ne tăcea auita supărările vieții, când m'am trezit în oraș unde pulberea și noroiul se succedă cu o regularitate de desperat. Unde sunt șesurile verzi a râulețului ce curge prin grădina d-voastră? Unde sunt rediurile umbroase? Unde florile acele rari pentru care ne stădeam totdeauna? Unde mai ales amabila d-voastră societate? Petrecere, flori, verdeața au lăsat numai o dulce și neștearsă suvenire!

Precum vedeți, doamna mea, eram trist cu tot timpul frumos al primăverii, cu toată încântarea *der erwachenden Natur*, cum zice Schiller. Nu cutezam a mă coborî în grădina mea, unde nu sunt de cât flori plebee cum le zic eu, și vulgare cum binevoiți a le numi d-voastră;

dar ce erà de făcut? Urâtul mă cuprinsese; m'am decis! Ei bine, doamna mea! Ce să vă spun? Am rămas.. cu gura căscată, cum e vorba românului. Închipuiți-vă — însă pentru ca să vă puteți închipui ceva, trebuie să vă fac descrierea paradisului meu.

Toată grădinița mea înconjurată cu gard viu— acum tot înflorit — încape într'o singură *platbandă*, a grădinii d-voastre. Asta însă nu va să zică că nu sunt într'însa în miniatură mai toate cele ce se află într'a d-voastre. Parcul meu se compune din doi plopî plutași, trei paltini, câțiva tei, ulmi și sălcii, și ca lux am și un vișin cu flori pline Părâul meu are izvorul său într'o bute mare, ascunsă într'un ungher și îmbrăcată cu cedera și cu hâmei, arpej care argatul o umple în toată dimineața, și apoi printr'un cep sloboade apa care, după ce șerpuește pe un pat de frunziș, vine de se aruncă prin o cascadă de o palmă de 'naltă, într'o bălțiță, unde mierlele, cintițile și gangurii se scaldă. Acest clepsydru ține două ore, de-aceea nu-mi permit luxul *de faire jouer les eaux*, de cât când văz că bălțița vrea să sece, sau când vreun oașpe îmi face onoare a-mi vizită grădina. Parterul meu e sămănat cu chir *agropyron*, neghină *lolium perenne*, și trifoi. Neghina, atât de uricioasă în grâu face cel mai frumos efect ca gazon, în cât pare că e un covor verde împestrîțat de dedite *pulsatilla* și de brândușe *galanthus nivalis*. Unde și unde am răsădite flori, însă numai flori române.

Dă-mi voie, doamna mea, a vă trimete un buchet compus din acele ce am găsit înflorite. Veți găsi pe lângă toporași și viorele, laleaua *tulipa*, ~~astă floare ce a avut și ea timpul măririi sale.~~ La Harlem, în Olanda, o ceapă de lalea s'a vândut cu prețul fabulos de zece mii galbeni! ceapă ce astăzi se poate cumpăra cu câteva centime. Sic transit gloria... tulipae!

Iată zambile *hyacinthus*, narcise, busuioc, ciuboțica cucului, *primula*, lemnul Domnului *kyssopus*, lavant, lăcrimioare... Floricica asta pe care învățați o numesc *convallaria maiialis*, iară românii din Muntenia mărgăritărel, câte senzațiuni plăcute nu deșteaptă în noi!

«O primavera, gioventù dell' anno!» esclamă Metastasio. O Lăcrămioară! suspinăm noi, abia ne anunți primăvara și treci cum au trecut iluziunile noastre! dar ea la anul reînvie, când noi... dar să nu mai gândim la aceasta, d-na mea, ci așteptând-o să o revedem, să citim Lăcrămioarele lui Alecsandri.

Precum vedeți, doamna mea, ea merită numele de lăcrămioară și de mărgăritărel, ce i-am dat noi; mă tem însă să nu vie vreun poet galoman care să-i zică mughet, pentrucă rimă cu poet și cu buchet și pentrucă așa îi zic Francezii, horror!

Iată mintă, săbiuță *gladiolus*, salvie, milostivă *gratiola*, maioran, mama pădurei *asperula*, rosmarin, cimbru *thymus*, dobronică *melittis*, tulichina *daphne*, angelică și cerențel *dryas*. Toate într'un smoc de flori de salcâm, de mălin și

de liliac. Așà e cã colecțiunea mea e frumoasă, și cã am cuvânt sã iubesc flora română?

Peste zece zile voi avea plăcerea a vã trimite un buchet de mai frumoase flori. Până atunci depun pe aceste la picioarele d-voastre.

ANGELICA FLORINEASCA D-LUI ON. CERENTEL

Brustureni 15/27 Mai.

Am primit cu o vie plăcere buchetul și mai ales scrisoarea d-tale, adevărat martirolog al bietelor flori. Ce nume, domnul meu! Îți iert viorica și lăcirmioara, dar nu mă pot învoi cu ciobotica cucului, dobronica, săbiuța, mama pădurii, tulichina și tutti quanti.

D-ta mi-ai vorbit atâta bine de flora română, încât începusem a mă deprinde cu vulgaritatea florilor noastre, dar desper de a pronunța vreo odată numele lor. Grădinarul meu, un flamand gros, a strâns din umeri, când a văzut florile d-tale. Pentru dânsul nu se socot flori acele ce cresc și trăesc în aerul liber, ci numai acele ce stau închise în dosul geamurilor, cum sunt ale mele, sârmanele, pe care de frica răcelii nopților, nu vrea să le scoată din închisoarea lor. Până atunci grădina mea e goală, și de voiesc a vedea flori trebuie să mă duc în florărie. Acum însă am buchetul d-tale pe care am să-l studiez cu mare băgare de seamă, ca să nu mă mai mustri că nu sunt română. Dar ia spune-mi, ce ți-a venit să-mi trimiți mintă, lemnul Domnului și busuioc? Nu cumva m'ai luat de vr'o preteasă?

Să lăsăm gluma. Așept al doilea transport de flori, precum îmi promiți, și spre răsplată îți trimet și eu un buchet de fucsii, azalee, camelii, pelargonii și roze de Bengal.

Dacă nu-ți e milă să mă lași singură, cel puțin nu întrerupe corespondența noastră botanică. Scrie-mi împărțirea florilor în familii, și în care familie e Cerentelul și Angelica? Mii de bune vorbe!

ONISIM CERENTEL D-NEI A. FLORINEASCA

Iași, 29 Mai.

Ieri timpul era coperit și blând. Cea mai ușoară adiere nu mișcă frunzele, am luat în brațe florile D-v.—cam ostenite de călătorie— și le-am dus în grădinița mea, unde le pregătisem un așternut de mușchii, dar eram îngrijit gândind la bietele mele flori plebee, cum o să se simtă umilite, când vor primi vizita acelor aristocrate atât de bogat îmbrăcate; și apoi, drept să vă spun, doamna mea, gândeam și la mine ce o să mă știu eu face când va veni tristul timp ca ele să se vestejească; oare atunci a mele îmi vor mai plăcea?... Toate aceste reflecțiuni puțin măgulitoare pentru mine și florile mele, nu m'au împiedicat de a exersa găzduirea ce datoram oaspeților mele. Improvizai îndată un bal. Orchestra era gata, cintițele și mierlele din copaci, greerii și broticii din iarbă făceau o muzică originală. Cavaleri și dame nu lipseau; adunarea era numeroasă. Crinul, bujorul *poenonia* și

trandafirul invitară camellii, fucsii și azalee, digitarul, clopoșelul *campanula*, macul *papaver* și ghiocul *centaurea* aleseră garoafe *dianthus*, micșunele *cheiranthus*, paparune *glaucium* și rândunițe *asclepias*. Omagula *aconitum* și odoleanul *valeriana* se puseră lângă mătrăgună *atropa* și rostopască, *chelidonium*. Celelalte cum le veni la socoteală și hora începù. Eu stam la o parte și ascultam convorbirea lor.—Ian uită-te, zicea românița *anthesis*, cătră siminoc *gnaphalium*, la veneticele aceste, cât sunt de păcătoase și ofilite! ar crede cineva că ies din spital. Văsdoaga *asphodelus* și hilimica *calendula* rād de dānsele...—Rāu fac că rād, întrerupse stānjinelul *iris*; prin asta probă numai gelozia lor, pentru că nu sunt și ele așa de elegante. Le-aș vedeà eu când stāpānul nostru le-ar pune la închisoare, cum face D-na Florineasca, ce ar mai zice. Astelalte sārmanele, cum n'o să fie friguroase și plāpānde, când sunt crescute la umbrā și pe cuptor, etc. etc.

Vedeți, doamnă mea, că invidia își găsește loc nu numai între oameni, dar și între flori.

Panerul ce am onoare a vă trimite cu scrisoarea aceasta cuprinde: roze simple *roza centifolia*, singura roză ce-mi place, și care înflo-rește odată la finitul lui Mai; ea este însă cea mai frumoasă și cea mai odorantă. Roza la noi se numeà *rujă* până ce au venit grecii și i-au zis trandafir *Τριαντάφυλλον* (cu treizeci de foi) voidnd a corectā pe acei ce-i dau o sută (*centifolia*); și numele de trandafir i-a rămas, deși

pe la unele locuri la țară o numesc tot rujă. Și apoi am și alte cuvinte ca să o prefer. Roza simplă eră aceea ce figură la ospețe pe mesele Romanilor; ea eră aceea ce încunună cupa lui Anacreon. Iată iasomie, gura leului *antirrhinum*, melisă, creasta cocoșului *gelosia cristana*, sulcină, *melilotus*, rozeta *réséda*, pelinița *artemisia*, cristofoare *actaea*, nalbă *atthea*, sânziene *galega*, mazărice *lathyrus*, luminiță *œnothera*, mutătoare *bryonia*, jale *stachys*, și rochița rândunelii *ipomea*. Iată în fine mărgarite *aster*, care ne aduc aminte de Faust, și condurul Doamnei *tropæolum*. Ar fi de dorit să știm cine a fost acea Doamnă, al cărei picior întrece pe al cenușăresei, și care purtă așa trumoși conduri. Floarea asta albă atât de odorantă noi o numim măcăcină, iară învățații *dracocephalum moldavicum*, adecă cap de balaur moldovenesc, pentru că învățații, doamna mea, nu au flori, ci numai buruiene, de aceea amestecând vr'o două-trei limbi le-au compus niște numiri barbare, precum:

Omphalode, trophosperme, mesocarpe, pepo-nide infundibuliforme, ginobasice, humifuse, polakene, lipicene, pericarpoide, epiblaste, symphy-sandrii, atomogine, ribesioide, scutelee, onagre, papaverace, spinescente, endocarpe, tricotome, atricotome, atriplice, podosperme, sarcocare, anonee, embriotege, etc., etc.

N'am curagiul să vă ostenesc a ceti asemenea porecle, din care am luat numai o foarte minimă parte. Am zis, doamna mea, că pentru învățați florile n'au nici colorii nici parfum. Acum suferiți

să vă spun ce nume proprii le-au dat în înțelepciunea lor, căci acele înșirate mai sus sunt numai familii. Ascultați, dacă aveți răbdare:

Aeschynanthus, alloplectus, sphenogyna, osteospermum, lardizabala, onopordou, osbeckia, escholtzia, psoralea, mesembryanthemum, ryan-canthera, cacalia, botryceras, lycopodium, calodracon, curculigo, sprekelia, pothos, hoitzia, cynoglossum, houttuynia atraphaxis, ornithogalum, tubernoemontana, oxycocces, embotrium, etc., etc.

Ce-ai zice, doamna mea, când în loc de Angelica, nașul D-voastre v'ar fi dat numele de escholzia, sphenogyna sau houttuynia? dar învățații nu vor să știe d'al de aste. Precum am zis, la dâșii florile n'au nici un preț, Migdalul, persicul, prunul, cireșul, pentru dâșii au tot un nume: *amygdalus*.

Ascultați acum cum descriu acești oameni Angelica. Deschid o carte și citesc:

«Familia Ombeliferilor. Plantă ierboasă, frunze alterne, rareori întregi, cele mai ades crestate cu petiolul dilatat la bază. Stipule, nule; flori obișnuit ermafrodite, dispuse în ombele simple sau compuse, acompaniate de involucre și involucele. Potirul sudat la ovări cu cinci dinți scurți; corola cu cinci petale distinse inserate în vârful potirului, întregi sau crestate late sau sucite cu preflorire valvară, etc.».

Iată și pentru Cerențel:

«Familia Rosaceelor, neamul Driadeelor, trunchiu erbos sau lemnos; frunze digitate sau

«împănate. — Potirul cu 4—5 părți, persistând, «une-ori gol, alte-cri îmbrăcat pe dinafară cu «apendice alterne și sudate cu sepalele; corolă «cu 4—5 petale; carpele numeroase dispuse în «vârf pe un receptaclu convex, mai mult sau mai «puțin cărnos, etc.»

Nu știu, doamna mea, de ați înțeles ceva. Pentru mine vă mărturisesc că nu pricep cum poate cineva fără muștrare de cuget și fără frică de păcat, trată astfel aceste juvaeruri ale naturii, lăsate de bunul Dumnezeu pentru fericirea noastră. Să lăsăm pe învățați, mă tem să nu vă aduc urât, vorbind tot de dânșii.

Printre florile ce vă trimit, veți găsi împrăștiate mai multe floricele albastre cu o steluță galbenă în mijloc. Acestea cresc pe malul pâraielor, și învățații — iar învățații! — i-au pus numele *Myosotis*, adică urechea șoarecelui. Ea are mai multe legende. În curând vă voi spune legenda română care a numit-o: *Nu mă uită*.

Cu floricica asta mântui și scrisoarea mea.

A. FLORINEASCA D-LUI ONISIM CERENTEL

Brustureni, 26 Mai.

Ai învins, domnule; iată-mă convertită. De când am primit cele din urmă flori ce mi-ai trimis, nu mă ocup decât de ele; m'am pus pe studiat botanica. Simt însă o mare greutate fără dascăl, dar nu disper că nu te voi vedea în curând, și atunci, judecând după progresul ce am făcut, cred că nu vei mai putea zice că nu sunt româncă; și dovadă e că, cu toată nătângia

să, am silit pe grădinarul meu să-mi răsădească tot soiul de flori române, cum le zici D-ta.

Așteptând însă înflorirea lor și venirea D-tale, singurătatea mă apasă. Vecinii mei ocupați de trebile câmpului nu mă mai vizitează. Neavând ce face am răscolit biblioteca mea, și după ce am citit toate poeziile române publicate de vreo câțiva ani — nu te miri de curajul meu? — m'am simțit și mai ostenită. Ieri fiind sărbătoare, servitoarele mele mi-au cerut voie să se ducă în sat unde eră horă. Ca să-mi mai treacă de urît, m'am ocupat însămi de toaleta lor; și așa ferchezuite, încorsetate și inmalacofate, le-am dat drumul. După puțin, călăuzită de scârțâitul unei vioare ce se auzia în depărtare, am plecat și eu pe urma lor. Mergând pe o cărare ce se îndreptă spre locul balului, am început a gândi cu părere de rău că n'am tăcut bine să las fetele mele din casă la astă petrecere, căci negreșit cu toaletele lor *tapageuses*, or să umileze pe bieteles țărăncuțe. În aceste reflecțiuni am ajuns sub niște sălcii umbroase, unde pe pajiștea verde cavaleri și dame tropăiau de răsună pământul, în sunetul unei cobze și a unei vioare. Flăcăi cu cămăși albe și brăie late; fete rumene și pălite de soare cu altite și fote colorate, întrecându-se care să se sbuciume mai tare, înfățișau un tablou foarte natural și animat. Cât pentru damele dela curte, ele făceau o tristă figură. Junii țărani nu îndrăzneau să le invite, temându-se să nu calce pe coadele rochiilor lor, încât erau silite a danța numai cu

scriitorul satului, cu palamarul și alții vr'o doi, care nepurtând costumul de țară, ci fiind îmbo-doliți în surtuțe și jachete croite nu pe măsura lor, erau foarte stângaci.

În fine adunarea obosind, lăutarii au tăcut, iar eu m'am înturnat acasă unde m'am pus să-ți scriu, ca să-ți aduc aminte că sunt singură, și că aștept cu nerăbdare să-mi spui legenda floricii știute. La revedere.

ONISIM CERENTEL D-NEI FLORINEASCA

Iași, 5 Iunie.

Cunoașteți, doamna mea, floarea ce o numim sora soarelui, *helianthus annuus*. Ea se uită drept la soare pe cât timp el e pe orizon; îndată însă ce apune sau se ascunde sub un nor gros, floarea tânjește, se pleacă în jos, până ce razele lui vin de-i redau vioșia perdută. Astfel tânjesc și eu gândind la Brustureni, unde sper a fi odată cu scrisoarea ăceasta, în care vă voi spune legenda sau mai bine istoria florii, *nu mă uită*.

«Radul-Vodă rămâind văduv, domnița Manda unica sa fiică, frumoasă ca o zi de Mai, eră singura mângâiere ce-i lăsase o soție mult iubită. Ea aveà acum nouăsprezece ani, și nu voià să audă de măritat; deși o droaie de pețitori, cnezi ruși, grafi nemți, palatini poloni, magnați unguri, afară de cei întâi feciori de boieri, își disputau mâna ei. Toată perseverența preten-denților care posedau toate calitățile ce fac pe

om demn de a fi iubit, nu isbuteau a o înduplecã, iar la insistența părintelui său răspundeã că nu se poate decide a se despãrți de el. Oare aceasta sã fi fost cauza? Ne îndoim; pentrucã ori cât ar fi de înghețatã inima femeiascã, totuși trebui în fine sã se topeascã la caldele raze a amorului.

«Iarna trecuse, și primãvara se arãtã veselã și zãmbitoare. Țara erã liniștitã, cãci Radul știã a ține în respect pe neastãmpãrații sãi vecini. Atunci întâmplându-se sã ardã palatul domnesc din Iași, Domnul cu toatã curtea se mutã la Cotnar, unde fusese odatã reședința lui Iacob Vodã Despotul. Situațiunea Cotnarului înconjurat de vii, livezi și pãduri faceã încântãtoare *Cvillegiatura* domneascã. Adese ori Domnul acompaniat de ficia sa și de o suitã numeroasã de juni boieri, copii de casã și curteni se urcau pe dealul Catalinei la vãnãtoarea cerbilor, ciutelor și cãprioarelor. Indatã ce haitașii porneau goana, domnița Manda cãlare pe un cal sprinten nãscut în stepele Ucraniei, prezent al unui june ataman de Cazaci, se repeziã ca vântul pe urma copoilor, de glasul cãrora vuiãu pãdurile. Toți junii vãnãtori se înșirau dupã dânsa, dar nici unul nu o puteã ajunge afarã de Dragomir, curteanul cel mai frumos și cel mai viteaz dintre boernașii curții. Curând suita îl perdeã din vedere, și nimeni nu puteã sã le dea de urmã, pãnã ce dupã cãteva oare, îi vedeau înturnându-se amândoi liniștiți și voioși. Aceste plimbãri, aceste cavalcade a domniței cu cur-

teanul, da ocazie de multe bănuieli oamenilor răi; pentru că Dragomir, prunc lepădat la ușa unei biserici, strâns și crescut de Radu-Vodă ce-l privea ca pe copilul său, nu putea fi bine văzut de curtezanii care invidiau pozițiunea și favorul în care îl vedeau.

«Zilele se petreceau precum am spus. Caierul de burangic din furcă și suveica stativelor unde se țesea filaliul, stau părăsite și neatînse. Manda nu se mai ocupă decât de călărie și vânătoare. Pe atunci, un june graf din Mazovia, fiu al unui vechiu amic și aliat al lui Radul, veni la Cotnar cu o suită strălucită, și ceru mâna tinerei domnițe. Radul încântat de o așa propunere, îl și felicita de ginere, însă Manda împotrivindu-se, tatăl său se aprinse de mânie și i hotărî ca a doua zi să fie gata de a se cunună cu tânărul polon, cătră care era angajată parola sa de domn.

«In darn au fost lacrimile și rugămințile ei; Radul neclintit în deciziunea sa, ordonă să se pregătească serbarea nunții: Seara orașul și împrejurimile erau luminate de mii de focuri; bande de lăutari jucau hore și doine. Jupănesele boierilor, nevestele breslașilor se ocupau de toaleta lor; toată lumea nu vorbea decât de nunta domnească. Pe la miezul nopții muzicile tăcură, focurile se stinseră, și cea mai adâncă tăcere domni.

«In zori de ziuă, orașenii se deșteptară în sunetul clopotelor și bubuitul tunurilor, iar când servitoarele domniței intrară la stăpâna lor,

găsiră camera pustie. Nimeni nu ştia ce se făcuse Manda. Unii ziceau că şi-a făcut seamă însăşi, ca să nu semărite, alţii că s'a dus la călugărie într'un schit depărtat, unde să nu o mai găsească, când un țăran spuse că viind noaptea într'un târziu, a întâlnit doi tineri călări, care se îndreptau în fuga cailor spre dealul Catalinei, din care a cunoscut pe Dragomir curteanul, iar pe celalalt nu-l a putut vedea, fiind învelit cu mantaua. Indoială nu mai rămâne. Ei fugiseră! Această fatală ştire fu ca o lovire de trăsnet pentru bătrânul părinte. Infuriat, ordonă să se ridice îndată mic şi mare, ostaşi, târgoveţi, săteni, şi să bată codrii ca să prinză pe fugari. În neastâmpărul său, el însuşi, urmat de curtea sa, se puse în capul gloatei.

«După o goană de câteva ore, ajungând la locul numit şi astăzi Fântâna cerbului, găsiră pe tinerii amanţi dormind îmbrăţişaţi lângă un isvor sub umbra unor fagi tufoşi, iar caii lor păşteau priponiţi nu departe. Ce amară deşteptare!

«Fără a mai zice un singur cuvânt, fără a le face cea mai mică muştrare, Radul făcù semn ostaşilor ce împrejurase pe Dragomir să-l dea pe mâinile călăului, iar pe Manda nu o lăsă să de depărteze, ca să privească execuţiunea amantului său. Atunci Dragomir se repezi, şi smulgând un smoc de floricele ce creşteau pe malul pârâului ce curgea dela isvor, le aruncă la picioarele Mandeii leşinate, strigându-i: Nu mă uită! nu mă uită! Apoi tăcându-şi cruce, puse

capul pe trunchiul pregătit, lângă care stă călăul.

Securea căzu....!»

De atunci, florica asta s'a numit: *Nu mă uită.*»

Poate că amabilele noastre cetitoare ar dori să știe cine e astă D-na Florineasca și acest D. Cerențel?

Cată să le satisfacem curiozitatea.

Doamna Florineasca erà o fată orfană, crescută de o bunică a ei, care își dote toată silința de a-i da o bună educațiune. După mai mulți ani de pensionat, unde ea învăță tot ce învăță fetele la noi, bunica sa o luă acasă, ca să o mărite, dar nici un pretendent nu se arată, și știți pentru ce? Pentru că Angelica, deși modestă, tânără și frumoasă aveà un defect mare; nu aveà zestre! Bătrâna erà mahnită. — Mă tem, zicea ea către D. Florinescu, proprietar mare și holtei bătrân care îi vizită adese, să nu închid ochii, și să las copila asta nepusă la cale. — Dă-mi-o mie, răspuse boierul. Chemară pe Angelica ca să întrebe ce gândește de astă propunere. — Copila mea, îi zice D. Florinescu, dacă nu te sperietraiul cu un bătrân, hotărăște-te a-mi îndulci puținele zile ce mi-au mai rămas. In locul focului juneței, vei găsi în mine toată dragostea și îngrijirea unui bun părinte.

Angelica — a căreia inimă erà liberă — primi bucuroasă, cu singura condițiune de a nu se despărți de bunica sa.

La Brustureni, aşezarea bărbatu-său, ea găsi o bibliotecă aleasă, o grădină bine ținută cu o florărie plină de plante exotice ș. c. l. Ocupată de trebile gospodăriei, având cea mai tânără îngrijire de bărbatul ei, primblarea, cetirea, muzica nu lăsă uritul să se introducă în castelul său. Duminicile și sărbătorile, câțiva vecini de vârsta bărbatu-său îi vizitau. Ea ascultă cu îngăduință povestele lor și jucă cu dâșii preferansul, încât ei o adorau.

Singurul nor care inegură astă viață lină fu peste doi ani mai întâi moartea bunicăi, pe care după șase luni o urmă și D. Florinescu, lăsând pe soția sa moștenitoare pe toată averea lui.

Văduvă la 22 ani, stăpână pe o avere mare, Angelica acum nu avea decât a întinde mâna, pentru a vedeà agățându-se de tot degetul câte o duzină de pretendenți, dar ea urmă a trăi ca și mai nainte; primeà numai rarele vizite a amicilor bărbatu-său, și pe D. Onisim Cerențel...

Permiteți-mi a vorbi acum și de D-lui.

Cerențel erà un tânăr de spirit, având toate calitățile și toate defectele juneții. După ce finì gimnaziul, se trase cu bătrâna sa mamă în Tatarăși unde aveà o căsuță asunsă sub vr'o trei butuci de vie, care se cațără până pe coperemânt. Acolo se apucă de grădinuța sa, căci una din pasiunile sale erà florile. Pe urmă se decise să se ducă la Paris ca să-și mântue studiile, de unde se inturnă peste doi ani, cunoscând foarte bine toate grădinile Parisului. După înturnarea sa, neavând ce face, intră în serviciu; fu pe

rând sub-grefier, sub-comisar și sub-prefect la o plasă, unde din întâmplare se află și moșia Brustureni.

Ca un om bine crescut, vizită pe administrații săi, începând cu domnul și doamna Florinescu. Aceștia îl primiră cu acea amenitate nobilă și ospetie sinceră, care tot încă se mai găsește pe la proprietarii noștri, dar care din nenorocire începe a se pierde. El vorbi cu boierul agricultură și politică, cu cucoana muzică și literatură. Se primblă prin grădină, discută asupra florilor ca un cunoscător, și apoi încântat de vizita lui își luă adio, promițând de a veni — după grațioasa invitare a oaspeților — de câte ori trebile plășii îi vor da timp.

Vizitele lui se îndesiră. Totdeauna primit cu plăcere, ajunse a fi cel mai nesuferit și mai negrijitor sub-prefect când nu era la Brustureni. După moartea D-lui Florinescu, buna-cuviință cerea ca vizitele lui să fie mai rari. Cerențel venea mai rar, dar ședeă mai mult.

Intr'o zi primblându-se prin grădină, un doboranț îi aduse un plic în care găsi permutarea lui la o altă plasă într'un județ depărtat. Desperatul Cerențel își luă adio suspinând, se înturnă la Iași, și își dete demisiunea, jurând a nu mai servi o *patrie ingrată!*

Angelica se întristă și se simți și mai singură, dar — precum am văzut din corespondența lor — ei nu încetară de a fi în cele mai bune relațiuni.

Alaltăieri eram gata să mă pornesc la țară, când am primit următorul bilet:

«Doamna Angelica Florineasca și domnul Onisim Cerențel, roagă pe domnul C. N. să binevoiască a le face onoare de a asistă la cununia lor, ce se va serbă la biserica din satul Brustureni, Duminică la 18 a curenteii».

Am răs gândind la poznele care fac florile, și am plecat la Brustureni.

(P. S. — In *Convorbiri Literare*, anul III, a apărut un fel de urmare la „*Flora Română*”; credem interesant a o reproduce aci, împreună cu introducerea din partea redacției).

«In toate timpurile, bărbații cari au lucrat la un scop spiritual comun, au fost în legăminte personale intime, căci mai sigură și mai durabilă este amicia, când este întemeiată pe un tărâm spiritual, decât când se bazează numai pe calități personale, supuse influenței timpului și fluctuațiunii evenimentelor. Amicia între Constantin Negruzzi și Vasile Alexandri a ținut neîntrerupt pân' la moartea celui întâi. Ei adesea lucrau împreună, își comunicau scrierile lor, asupra cărora își dedeau mutual părerea și mențineau astfel un interes reciproc totdeauna viu. In ultima jumătate a vieții sale, Constantin Negruzzi, trecând prin dureroase încercări și supus la multe suferinți fizice, nu mai lucra ca odinioară. Iluziunile tinereții sale se pierduse, nu numai asupra viitorului patriei, ci și asupra influenței lucrărilor lor literare, văzând direcțiunea greșită și nefericită ce apucase scriitorii ce-i urmau imediat. De mulți ani el nu mai scrisese nimic, cu toate îndemnările lui

Alexandri, care, mai tânăr de vârstă, păstrase încrederea în autorul literaturii naționale. Cutoate aceste îndemnări, Negruzzi tăceà. Atunci Alexandri veni într'o zi la dânsul cu un caet liniat și îl depuse pe masă, zicând că nu-l va luà înapoi până ce nu va fi umplut dela un cap la altul. Negruzzi, care erà mare amator de flori, scrise atunci numirile române a multor plante, cari numiri mai că se uitase chiar între Români și le adună în o listă alfabetică, de prin hârtii vechi ce fusese destinate a deveni începutul unui dicționar de flori și rămăsese lăsat uitării. In post scriptul scrisoarei către Alexandri, Negruzzi promite a completà lucrarea, dar proiectul său a rămas nerealizat.

Caietul ce ne-a fost comunicat, oferă interes din mai multe puncte de vedere și publicăm aici atât scrisoarea, cât și parte din lista florilor ».

Iubite,

Bătrânul Brănișteanu aveà obicei când zăreà pe cineva intrând în sămeșie, știind că nu vine de flori de cuc, ci pentru ca să-i ceară parale, a s'apucà să-și umple ciubucul, și luând un aer de turc mânios, să se facă că nu-l vede. In zadar pacientul tușeà, își suflă nasul cu vuet, cumplitul casier nu vedeà, n'auzeà! Mai la urmă, omul meu, de guerre lasse, începeà cu un: «Plecăciune, cucoane lordache» întinzându-i o hârtie.

— Sluga! Ce-i aceea?

— O adresă pentru...

— Bani? N'am nici un ban.

— Apoi dar voi veni mâni, și omul ieșea, ca să vie a doua zi, când se repetă aceeași scenă până... nu știu când îl găsiă în toane bune. Aceasta făcù pe oameni să se gândească. Se puseră să studieze pe bătrânul casier și nu se lăsară până nu-i aflară slăbiciunea (la corde sensible).

Care erà acea slăbiciune? Erà că, dacă-ți spuneă că n'are bani, să-i lași hârtia și să ieși fuga pe ușă.

Brănișteanu se uită cu groază la hârtia rămasă. Ea îi crispă nervele, îi luă toată liniștea. Indată trei-patru slujitori alergau să te găsească acasă, la vizită, pe uliță, să te tărăiască cu deasila la Visterie, unde pe uliță plăteai

Așa ai răcut tu cu mine. Mi-ai dat caetul acesta, pretinzându-mi să-l umplu. Bine, bine, gândeam zâmbind de simplitatea prieteșugului tău, culcă-te pe acea ureche, dragul meu; și am pus caetul pe masă, dar vai! am pățit ca Brănișteanu! De câte ori îl zăream, m'apucau niște fiori. Incepusem a pierde pofta de mâncare, și a visă noaptea feluri de bazaconii. În sfârșit, mi-am zis, trebuie numai decăt să scap de caietul acest năzdrăvan. El—acel el ești tu—mi-a dat beleaua, știe că nu-i pot refuză nimica și... Dar ce să scriu? Politicalele nu ne plac la amândoi. Vr'o poveste? Dar în Iași nu mai sunt nici povești; au rămas numai pavele stricate și jidani; nu mai are nici poezie, nici flori. Ei, ș'apoi? Dacă nu-s flori în târg, de ce să nu fie pe hârtie!

Alexandri e poet ; el iubește florile, nu numai pe câmp, nu numai la fruntea și la sânul fecioarelor române (sic), dar ori unde le găsește. Să-i fac dară o floră română.

Indată m'am apucat de treabă. Am răsfoit feluri de isvoade lepădate într'un saltar, și am scos vreo patru sute de plante, pe care le-am scris în caetul tău, așezându-le ca într'un ierbar (herbier).

Cel puțin, de n'au alt merit, au pe acela de a aminti dragostei tale pe al tău.

C. Negruzzi.

P. S. Mă indatoresc a complectă această lucrare, Iași.
12 Iunie 1863.

BCU Cluj / Central University Library Cluj CATALOGUL PLANTELOR

(Extract din culegerea făcută)

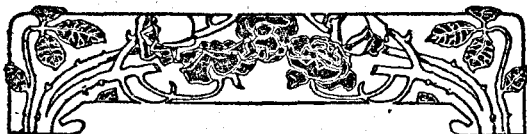
<i>Afin</i> , Vaccinium, myrtille.	<i>Busuioc</i> , Ocimum, basilie.
<i>Albiță</i> , Alyssum, corbeille d'or.	<i>Bujor</i> , Paeonia, pivoine.
<i>Anghelică</i> , Aegelica.	<i>Balsamina</i> , Impatiens, b. Balsamine.
<i>Ananas</i> , Bromelia, ananas.	<i>Bungeag</i> , Phaseum.
<i>Anghinar</i> , Cynara, artichaut.	<i>Brâncă Ursului</i> , Heracleum.
<i>Aiu, usturoi</i> , Alium, ail.	<i>Bulbucei</i> , Caltha, populage du marais.
<i>Astre</i> , v. Mărgărite.	<i>Burunița</i> , Euphrasia.
<i>Amăreluță</i> , Exacum.	<i>Baraboi</i> , Bunium.
<i>Agriș</i> , Ribes, groseiller.	<i>Brad</i> , Pinus, pin.
<i>Afmațui</i> , Scandix, cerfeuil.	<i>Beșicoasa</i> , Colutea, bague-naudier.
<i>Arin</i> , Alnus, aune.	<i>Buzișoara</i> , Cymbidium.
<i>Agud</i> , Morus, murier.	<i>Barba împăratului</i> , Sempervivum, zoubarbe.
<i>Brândușă</i> , Galanthus nivalis, perce-neige.	<i>Ciorvană</i> , Lycopodium.
<i>Brebenei</i> , Bimias.	<i>Cleiță</i> , Thymelaea.
<i>Brâncuță</i> , Sisymbrium.	<i>Cinci degete</i> , Tormentilla.
<i>Brustur</i> , Arctium, bardane.	<i>Cerențel</i> , Dryas.
<i>Boz</i> , Hyèble.	

- Căldărușe*, Aquilegia vulg.
 gant de Notre-Dame.
Cucoșel, Adonis.
Cimbru, Satureja, sariette.
Cimbrisor, Thymus, thym.
Cătușă, Ballota.
Cardaman, Isatis, pastel.
Ciucușor, Adyseton.
Colțișor, Dentaria.
Chin, Abies.
Culbeceasă, Medicago.
Crăpușnic, Onicus.
Cruciuliță, Senecio.
Cătușnic, Nepeta Catarna.
Corobatică. . . . .
Cicoare, Chicorée.
Calaper. . . . . ?
Corn, Cornus, cornouiller.
Cucută, Conium, cigue.
Condurul Doamnei, Capucine.
Clopoșel, Campanula.
Cedru, Cèdre.
Creasta Cucoșului, Gelosia cristata, crête de coq.
Caprifoaie, Lonicera, chèvrefeuille.
Chiparos, Cupressus, cyprès.
Ciulină, Trapa-natans Macre.
Cătină, Hippophae, argousier.
Ciuboșica cucului, Primula, primevère.
Ciuma fetei, Datura.
Cununiță, Vinca, pervenche.
Coșifel, Sium, chervis.
Crin, Linium, lis.
Coada șoricelului, Achillea.
Chir, Agropyron.
Calmos, Acorus.
Coada mâței, Sphagnum.
Căpușa, Ricia, ricin.
Ciupercă, Agaricus, champignon.
Călin, v. Tinus, opulus.
Dediță, Pulsatila.
Dumbeț, Teucrium, german-drée.
Dobronică, Melittis.
Drăcilă, Derberis, épine-Vinette.
Degetar, Digitalis, digitale.
Drimoz, Viburnum.
Drele, Tremela.
Driză, Ulva.
Iarba grasă, Sedum.
Iarba dulce, Glycyrriza, réglisse.
Iarba mare, Inula, aunée.
Iarba lui Tatin. . . . .
Iarba ferului, Aconitum.
Fluerătoare, Tamus.
Frasin, Fraxinus, frâne.
Frăsinel, Dictamus, fraxinelle.
Frate și sor. . . . .
Fetica, Festuca.
Floare de ghiță, Mesembryanthemum Crystalium glaciaie.
Feciorice, Herniaria.
Fumătoare, v. Saftirea.
Feliuța, Aspidium.
Fere pământului, v. Potroacă.
Gura leului, Atirchinum majus, gueule de lion.
Gălbinele, Lysimachia, éphémère.
Gușa porumbului, Cucubalus.
Gutăe, Cadonia, coignasier.
Garofă, Dianthus, Oeillet.
Găscarița, Arubis.
Ghimpoasă, Lapago.
Georgina, Goergina, dahlia.
Gârbița, Limadorum.
Hristofoare, Actaea.
Hulteneală, Hicracium, épervière.
Hamei, Humulus, houblon.
Hilimică, Calendula, souci.
Hrean, Cochlearia, raifort.

- Ismă*, Clinopodium.
Indicioară, Arnoseris.
In, Linus, lin.
Ienuper, Juniperus, genévrier.
Iovă, Yeuse.
Iasomie, Iasminum, jasmin.
Jugastru, Acer, érable.
Jale, Stachys.
Lalea, Tulipa.
Lăcrămioară, Convalluria, muguet.
Luminița nopții, Oenothera.
Luminoasă, Clematis.
Lopățică, Lunaria, monnaie du Pape.
Lemnul Domnului, Hyssopus officinalis.
Limbricariță. . . . .
Liliac, Syringa, lilas.
Lintișă, Lemna.
Lilie, Iris.
Lăcrimiță, Majanthemum.
Lumânărică, Verbascum
 Thaspus, bouillon blanc.
Lobodă, Atriplex.
Leuștean, Ligustium.
Lăptucă, Lactuca, laitue.
Lunărișă, Eriophorum, Botrychium.
Limba vecinei, v. Podbal.
Lévant, Lavandula, lavande.
Merinană, Mochringica.
Moscușor, Adoxa.
Mure, Rubus.
Mac, Papaver, pavôt.
Mutătoare, Bryonia.
Mușețel, Matricaria.
Marar, Anethum, fénouil.
Macriș, Rumex, oseille.
Micșunea, Cheiranthus, giroflée.
Maioran, Origanum, marjolaine.
Melisă, Melissa.
Mintă, Mentha.
Matacină, Dracocephalum.
 Moldavicum.
- Mătriță*, Zaunichella.
Malinișă, Ligustrum, troène.
Milostiva, Gratiola.
Mama pădurii, Asperula.
Masalar, Hyoscyamus, jusquaimé.
Mătrăgună, Atropa, belladonne.
Mazărîche, Orobus.
Mărgăritar, Laranthus.
Mărgăritărel, v. Lacrimioară.
Mamorișă, Chaenomeles.
Mei, Miliun, millet.
Margica, Melica.
Malai, Panicum.
Mucoasă, Cheilantes.
Mușchiu, Lichen, mousse.
Marole, v. Lăptuca.
Mărgărite, Astre, reine-Marguerite.
Mierea-ursului, Pulmonaria.
Mesteacăn, Bethula, bou-leau.
Muștar, Sinapis, moutarde.
Mohor, Panissetum.
Neghină, Lelium, ivraie.
Nufăr, Nymphaea, nenufar.
Negrușcă, Nigella, patte d'aignée.
Naprasnică, Atragene.
Nalbă, Althea, guimauve.
Notătoare, Iotamogeton.
Năvalnică, Pteris.
Nu mă uită, Myosotis.
Opalițel, Lychnis.
Omag, Aconitum, v. Iarba ferului.
Ochinchele, Gentiana cruciata
Odolean, Valeriana.
Ochișor, Centunculus.
Ochiul-boului, v. Margarite.
Ochiul soarelui, Heliotropium.
Otropol, Onosma.
Otanicu, Houttuynia.
Pomită, Scholera.

- Plop*, Populus, peuplier.
Păducherniță, Tribulus.
Popionic, Asarum.
Paparună, Glaucium.
Prisnel, Myriophyllum.
Punga-popei, Capsella.
Palamida, Serratula.
Pelin, Absyntium.
Peliniță, Artemisia.
Plevaiță, Xeranthemum.
Păpădie, Taraxacum, pissenlit
Pojărniță, Hypericum.
Podbal, Tussilago, héliotrope d'hiver.
Potroacă, Eythrina.
Patlagică, Solanum, melongène.
Păstărnac, Pastinaca, panais
Pătrunjel, Apium petraselinum, persil.
Pimprinelă, Poterium sanguisorba, pimprenelle.
Praj, Allium, poiveau.
Patlagină, Plantago, corne de cerf.
Păretarie, Parietaria,
Plămânărică, v. Mierea-ursului
Pipăruș, Capsicum, piment.
Paingăriță, Arachnites.
Panușiță, Stipa.
Papură, Thypha.
Pipirig, Scirpus.
Păducel, Crataegus.
Răscuage, Epilobium.
Rujă, Rhodiola.
Ruginare, Andromeda.
Rânduniță, Asclepias.
Rocotel, Stellaria.
Rozetă, Réséda.
Rostopască, Chelidonium.
Rug, Ilex, houx.
Romăniță, Anthemis, camomille.
Rosmarin, Rosmarinus.
Rută, Ruta.
Rapiță. . . . .
- Rude*, Rubia, garance.
Răchită, v. Salcie.
Răchitică, Eleagnus, olivier de Bohême.
Rocoină, Anagalis, mouron.
Rochița-rândunelui, Convallaria, lis des vallées.
Rușinea-fetei, Candalis.
Rogoz, Carex.
Rumbușor, Schoenus.
Strigoae, Veratrum, hellebore blanc.
Sugătoare, Monotropa.
Saponare, Saponaria.
Sincerită, Scleranthus.
Scoruș, Mespilus, néflier.
Sorb, Sorbus, cochêne.
Scrântitoare, Potentilla.
Spânț, Helleborus.
Sporic, Verbena, verveine.
Solovireiță, Phlomis.
Sunătoare, Crepis.
Susai, Souchus, laitron
Sânger, Hypochaeris.
Scai, Carduus, chardon.
Șopărlaiță, Prunella.
Slăbănog, Impatiens.
Sălvie, Saliva, sauge.
Soviro . . . . .
Sânge de nouă frați . . . . .
Siminoc, Gnaphalium, immortelle.
Soc, Sambucus, sureau.
Stegie, Aстранția.
Saftirea, Fumaria.
Sora-soarelui, Helianthus, soleil.
Sparangă, Asparagus, asperge.
Spanac, Spinacia, épinard.
Salcâm, Acacia, robinier.
Salce, Salix, saule.
Șofran, Crocus, safran.
Săbiuță, Gladiolus, glaieul
Sânzieni, Galega.
Salbă-moale, Evonimus, fusain.
Stânjinel,

- Scumpie*, Rhus, arbre à per-
 ruque.
Știr, Amaranthus.
Sulcină, Melilotus.
Stuh, Colamgrostis.
Sbârciog, Phallus.
Tulichină, Daphne, bois.
 gentil.
Trepădătoare, Mercurialis.
Trandafir, v. Roză.
Tiratan, Crambé maritime.
Tisă, Taxus.
Tirichie, Trincia.
Toporaș, v. Viorică.
Tălapan.....
Teișor, v. Frâsinel.
Turiță, Agrimonia.
Tarhon, Artem, Dracuncu-
 lus, estragon.
Trifoi, Trifolium, trêfle.
Troscotel, Polygonum.
Tămioară, Libanotis.
Tremurătoare, Brașu
Triță, Endocarpon.
- Tremurici*, Gyromium.
Tubă, Conferva.
Tabac, Nicotiana, tabac.
Trierei, Hepatica, herbe de
 la trinité
Talpa-gâștei, Leonotis leonu-
 rus, queue du lion.
Urechelnită, Sempervivum.
Urzică, Urtica, ortie.
Ulm, Ulmus, orme.
Urechia tătărească, Buple-
 vrum.
Vronică, Marrubium.
Văsdoagă.
Vetrică, Tanacetum, tanai-
 sie.
Vițelar, Antoxanthum.
Viorică, Viola, violette.
Vâsc, Viscum, gui.
Verițel, Orobanche.
Zambilă, Hyacinthus.
Zarzar Armeniaca, abrico-
 tier.

Alexandru Lăpușneanul

1564—1569

I
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...

Aacob Eraclid poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuiă țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrângerea sa în două rânduri de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, isbutise a lua oști turcești și se înturnă acum să isgonească pe răpitorul Tomșa, și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n'ar fi fost vândut de boieri. Intrase în Moldova, întovărășit de șapte mii spahii și vr'o trei mii oaste de strânsură. Inșă pe lângă aceste, aveà porunci împărătești către Hanul Tătarilor Nogai, ca să-i deà ori cât ajutor de oaste va cere.

Lăpușneanul mergeà alătura cu vornicul

Bogdan, amândoi călări pe armăsari turcești și înarmați din cap până în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, isbândi-vom oare?

— Să nu te îndoiești, Măria ta, răspunse curtezanul, țara geme sub asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune, cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedeà că Măria ta vii cu putere, îndată vor alergà și-l vor lăsa.

— Să dea Dumnezeu să n'aib nevoie a face ceeace a făcut Mircea Vodă la Munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pe boerii noștri, căci am trăit cu dânșii.

— Aceasta rămâne la înalta înțelepciune a Măriei tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuciu, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum, cer voie să se înfățișeze la Măria ta.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședeà înconjurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștia erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spătarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru Vodă, se închinară până la pământ, fără a-i sărutà poala după obicei.

— Bine ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

— Să fii M.-Ta sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s'o mântui; știu că țara m'așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, Măria Ta, zise Moțoc, țara este liniștită, și poate că Măria Ta ai auzit lucrurile precum nu sunt, căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar, armăsar. Pentru aceea obștia ne-a trimes pe noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește, și M. Ta să te întorci înapoi, că...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspuse Lăpușeanul, ai căruia ochi scânteiară ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pe voi, și voi merge ori cu voia ori fără voia voastră. Să mă întorc? Mai de grabă își va întoarce Dunărea cursul îndărăt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțeleg?

— Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărâți a pribegî la Unguri, la Leși și la Munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști străine, și vai de biata țară când vom avea războaie între noi, și poate și Măriei Tale nu-iva fi bine, pentru că Domnul Ștefan Tomșa...

— Tomșa! El te-a învățat a vorbi cu atâta dârzie? Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfărâm măselele din gură cu buzduganul acesta, zise apucând măciuca de arme din mâna lui Bogdan. Ticălosul acel de Tomșa v'a învățat...?

— Ticălos nu poate fi acel ce s'a învrednicit a se numi Unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

— Au doar nu sunt și eu Unsul lui Dumnezeu? au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m'ați ales voi? Cum a fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s'a întors dela ușa mea, iără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha ha ha!

Râdeă; mușchii i se suceau în râsul acesta, și ochii lui hojma clipeau.

— Cu voia Măriei Tale, zise Stroici, vedem că moșia noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgânilor. Când astă negură de Turci va prădă și va pustii țara, pe ce vei domni Măria Ta?

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor păgâni ce aduci cu Măria Ta? adăugi Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pe care-i jupuiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar a venit vremea să vă mulg și eu pe voi.

— Destul, boieri! întoarceți-vă și spuneți celui ce v'a trimes, ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanele lui surle, și din pielea lui căptușală tobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întreabă Lăpușeanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzând în genunchi, nu ne pedepsi pe noi după țărăde-legile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșităilor tăi! Cruță pe biata țară, Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vină numai

cu câți Moldoveni ai pe lângă Măria Ta, și noi cheazășuim că un fir de păr nu se va clăți din capul Înălțimii Tale: și de-ți vor trebui oști, ne vom înarmă noi cu femei și cu copii, vom ridica țara în picioare, vom ridica slugile și vecinii noștri. Incede-te în noi!

— Să mă încred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lui, Pe semne gândești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: «Lupul părul schimbă, iar năravul ba»? Pesemne nu vă cunosc eu, și pe tine mai vârtos? Nu știu că, fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m'au biruit m'ai lăsat? Veveriță îmi este vechiu dușman, dar încainiciodată nus'a ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi sumeția lui, pe care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pe oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna: lui i se pare că toate păsările ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moțoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pe Despot, m'ai vândut și pe mine, vei vinde și pe Tomșa; spune-mi, n'aș fi un nătărău de frunte, când m'aș încrede în tine? Eu te iert însă, că ai îndrăsnit a crede că iar mă vei putea înșelă, și îți făgăduesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voiu cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blestemurile norodului. Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mâna, asemenea câinelui care, în loc să muște, linge mâna care-l bate. El

eră mulțumit de fĂgăduința ce câștigase; știa că Alexandru Vodă o să aibă nevoie de un intrigant precum eră el. Deputații erau porunțiți de Tomșa, ca neputând înturna pe Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzând că el venea cu însuși învoirea Porții, pe de alta sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa, cerură voie să rămăie a-l întovărăși. Acesta-eră planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II.

Ai să dai seamă, Doamnă!...

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia, și Lăpușneanul nu întâlnește nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întâmpină cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și desvăli uritul caracter.

Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți; știau că norodul îi urăște, și pe domn că nu-i iubește.

Indată ce sosise, Lăpușneanul porunci să umple cu lemne toate cetățile Moldovei, afară de Hotin, și le arse, vrând să strice prin aceasta azilul nemulțumiților, cari de multe ori sub adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațâțau revolte. Ca să se sece influența boierilor și să stărpească cuiburile feudalității, îi despoia de

averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corumpe pe norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omorà din când în când. La cea mai mică greșeală dregătorească, la cea mai mică plângere ce-i se arătà, capul vinovatului se spânzurà în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșelii lui, adevărate sau plăsmuite, și el nu apucà să putrezească, când alt cap îi luà locul.

Nime nu îndrăzneà a grăi împotriva lui, cu cât mai vârtos a lucrà ceva. O gvardie numeroasă de lefegii Albanezi, Sârbi, Unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaserà scăpare lângă Alexandru, care plătindu-i bine, îi aveà hărăziți; iar oștile moldovene sub căpitani, creaturi a lui, le ținea pe margini; slobozind însă pe ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin număr.

Intr'o zi el se primblà singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor, și care ieșea, după ce-i înfățoșase planul unei nouă contribuții. Se părea neastâmpărat, vorbeà singur și se cunoșteà că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, când o ușă lăturalnică deschizându-se lăsă să între Doamna Ruxandra.

La moartea părintelui ei, bunului Petru Rareș care, — zice cronica — cu multă jale și mâhni-ciune a tuturor, s'a îngropat în Sf. Mânăstire Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vârstă, sub tutoratul a doi frați mai mari, Iliăș și Ștefan. Iliăș urmând în tronul pă-

rintelui său, după o scurtă și desfrânată domnie, se duse la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometanismul și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decât fratele său; începù a silii pe străini și pe catolici a-și lepădă religia, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară, pribegiră din pricina aceasta, aducând sărăcie pământului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, erau încuscriți cu Polonii și cu Ungurii, se supărară și corespunzându-se cu boierii pribegi, hotărîră peirea lui. Poate ar fi mai întârziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrânarea lui nu i-ar fi grăbit. *Nu hălăduiă de răul lui nici o jupâneasă dacă eră frumoasă*, zice cronicarul în naivitatea sa. Intr'o zi când se află la Țuțora, ~~ne~~ ^{mai} așteptând sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dânsul, ca să nu-l scape, au tăiat frânghiile cortului supt carele el ședeà, și dând năvală l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș, și pe dânsa boierii ucigași o hotărîseră a fi soție unui oarecărui numit Joldéa pe care ei îl aleseseră de Domn. Dar Lăpușneanul ales de boierii pribegi, întâmpinând pe Joldea, îl birui, și prinzându-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului, în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură, și luă el pe fica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte biruitorului.

Când intră în sală, ea eră îmbrăcată cu toată

pompa cuvenită unei soții; fiice și surori de Domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purtă un be-
nișel de felendreș albastru, blănit cu samur, a
căruiia mânice atârnau dinapoi; eră încinsă cu
un colan de aur, ce se încheiă cu mari paftale
de matostat, împrejurate cu pietre scumpe; iar
pe grumazii ei atârnă o salbă de multe șiruri
de mărgăritar. Șlicul de samur pus cam într'o
parte eră împodobit cu un surguciu alb și spri-
jinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei,
după moda de atunci, se împărțea despletit
pe umerii și spatele sale. Figura ei aveă acea
frumusețe, care făcea odinioară vestite pe femeile
României și care se găsește rar acum, degene-
rând cu amestecul națiilor străine. Ea însă eră
tristă și tânjitoare, ca floarea expusă arșitei
soarelui, ce nu are nimic s'o umbrească. Ea
văzuse murind pe părinții săi, privise pe un
frate lepădându-și religia, și pe celălalt ucis;
și, mai întâi hotărîtă de obște a fi soția lui
Joldea (pe care nici îl știă), acum fusese silită de
aceeași obște, care dispoză de inima ei fără
a o mai întrebă, a da mâna lui Alexandru
Vodă, pe care, cinstindu-l și supuinu-i-se ca
unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar
fi aflat în el cât de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și îi sărută mâna. Lă-
pușneanul o apucă de mijloc, și ridicând-o ca
pe o pană, o puse pe genunchii săi.

— Ce veste, frumoasa mea Doamnă? zise el să-
rutând-o pe frunte; ce pricină te face astăzi

când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-a trezit așa de dimineață?

— Lacrimile jupâneselor văduve care se varsă la ușa mea, și care strigă răsplătire la Domnul Cristos și la Sfânta Născătoare, pentru sângele care verși.

Lăpușneanu posomorîndu-se destăcù brațele; Ruxanda căzù la picioarele lui.

— O, bunul meu Domn! viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atâta sânge vărsat, atâtea văduvii, atâția sărmani! Gândește că Măria Ta ești prea-puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strică. Ce-ți lipsește Măriei Tale? N'ai cu nimeni război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe cât te iubesc! și copiii Măriei Tale sunt frumoși și tineri. Judecă, că după viață este și moarte, și că Măria Ta ești muritor și ai să dai seama! Pentrucă cu mănăstirile nu se răscumpără sângele, ci mai ales ispitești și înfrunți pe Dumnezeu, socotind că făcând biserici îl poți împacă, și...

— Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul sărind drept în picioare, și mâna lui prin de-prindere se rezemă pe junghiul din cingătoarea sa; dar îndată stăpânindu-se, se plecă, și ridicând pe Ruxanda de jos:

— Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că zău, nu știi ce se poate întâmpla. Mulțumește sfântului mare mucenic Dimitrie, Isvoritorul de mir, al cărui hram se prăznuște la biserica ce noi i-am făcut la Pângărați, că ne-au oprit de a

face un păcat, aducându-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

— De aș ști că mă vei și omori nu pot să tac. Ieri, când voiam să intru, o jupâneasă cu cinci copii s'a aruncat înaintea rădvanului meu și m'a oprit arătându-mi un cap țintuit în poarta curții. — Ai să dai seama, Doamnă! îmi zise, că lași pe bărbatul tău să ne taie părinții, bărbatii și frații... Uită-te Doamnă, acesta-i bărbatul meu, tatăl copiilor acestora, care au rămas săraci! Uită-te! — și-mi arată capul sângeros, și capul se uită la mine grozav! — Ah! Stăpâne! de atunci neîncetat văd capul acela și mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc.

— Și ce vrei? întrebă Lăpusneanul zâmbind.

— Vreau să nu mai verși sânge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiate, că sare inima din mine.

— Îți făgăduiesc că de poimăine nu vei mai vedeà, răspunse Alexandru-Vodă; și mâine îți voi da un leac de frică.

— Cum? ce vrei să zici?

— Măine vei vedeà. Acum, dragă Doamnă, dute de-ți vezi copiii, și caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine, și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci mâine dau masă mare boierilor.

Doamna Ruxanda ieși, după ce iarăși îi sărută mâna. Bărbatul său o petrecu până la ușă.

— Ei! pus-ai toate la cale, întrebă el, viind grabnic către armașul său, care intrase atunci:

- Tot este gata.
- Dar oare vor veni?
- Vor veni.

III.

Capul lui Moțoc cerem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la Mitropolie, unde eră să fie și Domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru Vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

mpotriva obiceiului său, Lăpușneanul în ziua aceea eră îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purtă coroana Paleologilor, și peste dulama poloneză de catifea stacojie, aveă cabanița turcească. Nici o armă nu aveă alta decât un mic junghiu cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zăreă o zea de sârmă.

După ce a ascultat sfânta slujbă, s'a coborât din strană, s'a închinat pe la icoane, și apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s'a plecat cu mare smerenie, și a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela el eră foarte galben la față, și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boieri și zise:

«Boieri dumneavoastră! Dela venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m'am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu

mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastre știți că m'a silit numai dorința de a vedea conținând gâlcevirile și vânzările unora și altora, care ținteau la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentrucă zice Mântuitorul: *Bate-voiu păstorul, și se vor împrăștiă oile.*

«Boieri dumneavoastre! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentrucă aceasta este una din cele zece porunci: *Să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine*, și să ne iertăm unii pe alții, pentrucă suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos — își făcù cruce — să ne ierte nouă gresalele, precum iertăm și noi greșiților noștri.»

Sfârșind această deșăntată cuvântare, merse în mijlocul bisericii și după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta, și în stânga, zicând: Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastre!

— Dumnezeu să te ierte, Măria ta! răspuseră toți, afară de doi juni boieri ce stau gânditori, rezemați de un mormânt lângă ușă, însă nime nu li-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pe boieri să vie ca să ospăteze împreună, și încălecând se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pe Alexandru Vodă.

— Te sfătuesc să nu te duci astăzi la dânsul

la masă, răspunse celălalt și se amestecă în norod. Aceștia erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că Domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde, că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țaranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vre-un bine, nici prepunea vre-un rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru Vodă: cârtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuintă creditul ce avea la Domn, spre împilarea gloatei. Căci deși erau neconținute jalo-bele obstiei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu le răspundea, sau nu le ascultă.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecare de câte două trei slugi. Luau seama însă că curtea era plină de lefegii înarmați, și că patru tunuri stau îndreptate spre poartă; dar socoteau că sunt puse pentru a serba după obicei ceremonia prin slave. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar, odată intrând, nu se mai puteau înturna, căci porțile erau străjuite, și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, având în dreapta pe logofătul Trotușan, și în stânga pe vornicul Moțoc. — Începură a zice din surle, și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia pe vremea aceea nu se introduseseră

încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mâncările grecești fierte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și în sfârșit fripturile cosmopolite. Pânza mesii era de filaliu țesut în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și paharele erau de argint, pe lângă perete stau așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase pline de vin de Odobești și de Cotnari, și la spatele fieștecăruia boier *dvorià* câte o slugă, care *dregeà*. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începură a se înfierbânta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pe Domn cu vivate sgomotoase, la care răs-pundeau lefegii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula dela masă, când Veveriță ridică paharul și închinând zise: Să trăești întru mulți ani, Măria ta! Să stăpânești țara în pace, și milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strică pe boeri, și a bântui norodul...

N'apucă să sfârșească, căci buzduganul armașului lovindu-l drept în frunte îl oborî la pământ.

— A! voi ocăriți pe Domnul vostru! strigă acesta: la ei, flăcăi!—În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțând junghiurile îi lovira; și alți ostași aduși de căpitanul de

lefezii intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luase pe Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc silindu-se a râde ca să placă stăpânului, simțea părul sburlindu-i-se pe cap, și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat eră groază a privi această scenă sângeroasă. — Inchipuiască-și cineva într'o sală de cinci stânjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărîți spreucidere, calai și osândiți, luptându-se unii cu furia desnădejdei și alții cu aprinderea beției. Boierii neavând nici o grijă, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai junii se apărau cu turbare; scaunele, talgerile, tacâmurile mesei se făceau arme în mâna lor: unii, deși răniți, se încheștau cu furie de gâtul ucigașilor, și nesocotind ranele ce primeau, îi strângeau până îi înădușeau. Dacă vre-unul apucă vreo sabie își vindea scump viața. Mulți lefegii pieriră, dar în sfârșit nu mai rămase nici un boier viu. Patruzecișisapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta, masa se răsunase; ulcioarele se spărseseră, și vinul amestecat cu sânge, făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor văzându-se lovite fără de veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dase alarmă pe la casele boierilor, și invitând

pe alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul, și tot orașul alergase la poarta curții, pe care începuse a o tăia cu securile. Ostașii amețiți de beție făceau numai o slabă împotrivire. Gloata se întărtă din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pe care îl înștiințase de pornirea norodului, trimese pe armaș să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoace, zise apoi întorcându-se spre acesta, spune, n'am făcut bine că m'am mântuit de răii ceștia, și am scăpat țara de o așa râie?

— Măria ta ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuesc pe M. Ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea Măriei Tale a apucat mai 'nainte, și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că . . . fiindcă . . . eră . . .

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmând pe Moțoc, care se învâlmășea în vorbă. Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceia. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împroaște cu tunurile; nu-i vr'o pagubă c'or muri câteva sute de mojici, de vreme ce au pierit atâția boieri. Da, să-i omoare de istov.

— Mă așteptam s'aud asemenea răspuns, zise cu oțerire Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vor.

În vremea aceasta armașul se suie pe poarta curții și făcând semn, strigă: Oameni buni! Măria Sa Vodă întreabă ce vreți și ce cereți? și pentru ce ați venit așa cu *zurbă*?

Prostimea rămase cu gura căcată. Ea nu se aşteptă la asemenea întrebare. Venise fără să ştie pentru ce a venit şi ce vrea. Incepù a se strânge în cete, cete, şi a se întrebà unii pe alţii ce să ceară. În sfârşit începură a strigà:

— Să micşoreze dăjdiile! Să nu ne zapciească!

— Să nu ne mai împlinească! — Să nu ne mai jefuiască!

— Am rămas săraci! — N'avem bani! — Ni i-au luat toţi Moţoc! — Moţoc! Moţoc! — El ne beleşte şi ne pradă! — El sfătueşte pe Vodă! — Să moară!

— Moţoc să moară! — Capul lui Moţoc vrem!

Acest din urmă cuvânt găsind un ecou în toate inimile, fu ca o scântee electrică. Toate glasurile se făcură un glas, şi acest glas strigă: Capul lui Moţoc vrem!

— Ce cer? întrebă Lăpuşneanul, văzând pe armaş intrând.

— Capul vornicului Moţoc, răspuse.

— Cum? ce? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un şarpe; n'ai auzit bine, fârtate! vrei să sugueşti, dar nu-i vreme de şagă. Ce vorbe sunt acestea! Ce să faci cu capul meu? îţi spun că eşti surd; n'ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zice Alexandru Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aci.

În adevăr, ostaşii ne mai împotrivindu-se, norodul începuse a se cătără pe ziduri, de unde strigă în gura mare: Să ne dea pe Moţoc! Capul lui Moţoc vrem!

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul.

Maică preacurată Fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!...

Dar ce le-am răcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta, și mă jur să tac o biserică, să postesc cât voiu mai aveà zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni dela mănăstirea Neamțului!...

Dar, milostive Doamne, nu-i ascultà pe niște proști, pe niște mojici. Pune să dea cu tunurile într'înșii... Să moară toți! Eu sunt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți când îmi spuneai că nu mă vrea nici mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Secheli și mai pe urmă lăsându mă și trecând în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba, căci pe vorbele tiranului înțelegeà că nu mai este scăpare pentru el. Incai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și copilașii mei! lăsați-mă să mă spovedesc! și plângeà, și țipà, și suspină.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai bocì ca o muiere! Fii Român verde! Ce să mai te spovedești? Ce să spui duhovnicului? Că

ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru Vodă celor ce-i pradă țara.

Indată armașul și căpitanul de lefegii începură a-l târi. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrând să se împotrivească; dar ce puteau bătrânele lui mâini împotriva acelor patru brațe sdravene care-l trăgeau! Vrea să se sprijinescă în picioare, dar se împiedică de trupurile confrăților săi, și lunecă pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului ducându-l pe poarta curții, mai mult mort de cât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzù în brațele hidrei acestei cu multe capete, care într'o clipă îl tăcù bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască Măria Sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțumindu-se de astă jertfă, se împrăștiă.

În vreme ce nenorocitul Moțoc piereà acest fel, Lăpușneanul porunci să ridice masa, și să strângă tacâmurile; apoi puse să reteză capetele ucișilor, și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele le așeză în mijlocul mesii pe încet și cu rânduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari de asupra, după neam și după ranguri, până ce făcù o piramidă de patruzecișisapte căpățâni, vârful căreia se încheià prin capul unui logofăt mare. Apoi spălându-se pe mâini, merse la o

ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închideă, și intră în apartamentul Doamnei.

Dela începutul tragediei acesteia, Doamna Ruxandra neștiind nimic de cele ce se petreceau, eră îngrijită. Ea nu putea află pricina sgomotului ce auzise, căci după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor, și slujnicele nu puteau a se riscă în mijlocul unei oștimi ce nu cunoașteă ce este disciplina. Una din ele mai îndrăzneată ieșind, auzise vorbă că este zurbă asupra lui Vodă, și adusese această veste stăpânei sale.

Buna Doamnă temându-se de furia norodului, eră speriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă, ea, slavă Maicii Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am iăgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, Doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s'au fost luat la sfadă, dar s'au liniștit. Zicând aceste, luă pe Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Intru vederea grozavei priveliști, ea slobozi un țipet strașnic, și leșină.

— Femeea tot femeie, zise Lăpușneanul zămbind; în loc să se bucure, ea se sperie. Și luând-o în brațe o duse în apartamentele ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefegii și pre armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile

câinilor acestora, iar tidvele lor să le înşire pe zid, zise lefegiului. Iar tu, adresându-se către armaş, să-mi pui mâna pe Spancioc şi pe Stroici.

Însă Stroici şi Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonacii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneţi celui ce v'a trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedeà pânã a nu muri!

IV.

De mã voiu sculã, pre mulţi am să popesc şi eu...

Patru ani trecuserã dela scena aceasta, în vremea cărorã Alexandru Vodã, credincios făgãduinţei ce dase Doamnei Ruxandei, nu mai tăiasese nici un j boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui tiranic de a vedeà suferiri omeneşti, nãscoci feluri de schingiuri.

Scoteà ochi, tăia nasuri, ciunteà şi secà pe care aveà prepus; însă prepusurile lui erau pãrelnice, căci nime nu mai cutezà a cârti cât de puţin.

Cu toate acestea erã neliniştit, căci nu putuse pune mâna pe Spancioc şi Stroici, care şedeau la Cameniţa, aşteptând şi pândind vreme. De şi aveà doi gineri grafi cu mare influenţă la curtea Poloniei, erã îngrijit de aceşti doi boieri, să nu invite pre Poloni, care nu căutau decât pretexte, spre a intrã în Moldavia; dar aceşti doi Români erau preà buni patrioţi, ca să nu judece că războiul şi venirea oştilor străine, ar fi fost peirea Patriei.

Lăpușneanul le scrise în mai multe rânduri ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimic, dar ei știau cât prețuește jurământul lui. Ca să-i privegheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pre care o întări mai cu osebite; însă aici se bolnăvi de lingoare. Boala făcù repezi înaintări și în curând tiranul se văzù la ușa mormântului.

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, fioroase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemându-l la judecata Dumnezeului Dreptății. În deșert se învârtea în patul durerii, căci nu putea aflà răgaz.

Chemând pe Mitropolitul Teofan, pe Episcopi și pe boieri, și spuindu-le că se simte sosit la sfârșitul vieții, își ceru iertare dela toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pre care îl lasă moștean Scaunului, și să-l ajute, căci fiind în fragedă vârstă, înconjurat de puternici vrăjmași, nu se va putea apăra nici pre sine nici pre țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor avea dragoste și supunere către Domn. «Cât pentru mine, urmă a zice, de mă voiu și ridică din boala aceasta sunt hotărît a mă duce la călugărie în mănăstirea Slatina, unde să mă spășesc, câte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci vă rog, părinți Archierei, de mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr...»

Nu putù vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară, și un leșin grozav ca moartea, îi înghețã trupul, încât Mitropolitul și episcopii crezură

că se sfârșește, îl călugăriră, puindu-i nume Paisie, după numele Petru, ce aveà până a nu se face Domn.

După acestea, salutând pre Doamna Ruxanda de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pe Bogdan de Domn. Apoi îndată porniră ștafetele pe la boierii din țară și emigrați, și pe la căpitanii oștilor.

Abia amurgise când Stroici și Spancioc sosiră.

Descălecând pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea eră mută și pustie ca un mormânt de uriaș. Nu se auzea decât murmura valurilor Nistrului, ce izbeà regulat stâncoasele ei coaste sure și goale, și strigătul monoton al ostașilor de strajă, care întru lumina crepusculului se zăreau rezemați pe lungile lor lance. Suindu-se în palat, îi cuprinse nu puțină mirare neîntâlnind pe nime; în sfârșit o slugă le arătă camera bolnavului. Voind să intre auziră un mare sgomot, și se opriră ca să asculte.

Lăpușneanul se trezise din letargia sa.

Deschizând ochii, văzù doi călugări stând unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statui de bronz; se uită pe dânsul și se văzù coperit cu o rasă; pe căpătâiul său sta un potcap. Vru să ridice mâna și se împiedică în niște metanii de lână. I se părù că visează, și iarăși închise ochii; dar redeschizându-i, peste puțin văzù aceleași lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzându-l că nu doarme.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sângele într'insul începù a fierbe, și sculându-se pe jumătate:

— Ce pocitănii sunt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, boaite! Ieșiți că pe toți vă omor! Și căută o armă pe lângă el, dar negăsind decât potcapul, îl asvârli cu mânie în capul unui călugăr.

Intru auzul strigărilor lui, Doamna cu fiul ei, Mitropolitul, boierii, slugile intrară toți în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră și stau ascultând la ușă.

— A! voi m'ați călugărit, strigă Lăpușneanul cu glas răgusit și sperios; gânditi că veti scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoșa, și...

— Nenorocite, nu huli! îl curmă Mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gândește, păcătoșule, că ești monah; nu mai ești Domn! Gândește că prin hulele și strigările tale sperii pe astă femeie nevinovată, și pe acest copil în care se reazămă nădejdea Moldaviei...

— Boaită fățarnică! adăugă bolnavul, sbuciumându-se a se scula din pat, tacă-ți gura; că eu care te-am făcut Mitropolit, eu te desmitropolesc. M'ați popit voi, dar de mă voiu îndreptă, pe mulți am să popesc și eu. Iar pe cățeaua asta voi s'o tai în patru bucăți împreună cu țincul ei, ca să nu mai asculte sfătuirile boaitelor și a dușmanilor mei. Minte acel ce zice că sunt călugăr! Eu nu sunt călugăr,

sunt Domn! Sunt Alexandru Vodă!... Săriți flăcăi! Unde's voinicii mei?... Dați! dați de tot! Eu vă poruncesc. Ucideți-i pe toți... Nici unul să nu scape... A! mă înăduș!... Apă! apă! apă! — și căzù răsturnat pe spate, hărcăind de turbare și de mânie.

Doamna și Mitropolitul ieșiră. La ușă îi întâmpinară Stroici și Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc, apucând de mână pe Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numai de cât. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă! strigă ea înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața Mariei Tale și a copilului acestuia este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destul a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

O slugă ieși. — Ce este? întrebă Doamna.

— Bolnavul s'a trezit și cere apă și pe fiul său. Mi-a zis să nu mă duc fără el.

— Oh! vrea să-l omoare, răcnì duioasa mamă, strângând cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat în gânduri, Doamnă, adăugì Spancioc. Adu-ți aminte de Doamna lui Șterăniță Vodă și alege între bărbat și între fiu.

— Ce zici, părinte? zise sârmana femeie, înturnându-se cu ochii lacrimători spre Mitropolitul.

— Crud și cumplit este omul acesta, fica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea

noastră cu noul nostru Domn; și pe cel vechiu, Dumnezeu să-l ierte, și să te ierte și pe tine. Zicând aceste, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxandra luă un pahar de argint, plin de apă, pe care-l aducea sluga; și apoi machinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boerii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pe Stroici, carele crăpase ușa și se uită.

— Întrebă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut — Doamna tremură — îi dă paharul — nu vrea să-l ia!...

Spancioc sări și scoase junghiul din cingătoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Ba, îl ia, bea... Să-ți fie de bine, Măria Ta!

Ruxandra ieși tremurând și galbenă și reze-mându-se de perete:

— Voi să dați seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinând, că voi m'ați făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni: Să mergem, zise Doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boerii.

— Oh! Părinte, ce mă făcuși să fac, zise Doamna către Mitropolitul, și se duse cu el plângând.

Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea. Lăpușneanul sta întins cu fața în sus, liniștit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi

îndelung, și necunoscându-i, îi întrebă cine sunt și ce voiesc?

— Eu sunt Stroici, răspuse acesta.

— Și eu Spancioc, adăugî celălalt; și ceeace voim este să te vedem până a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrăjmașii mei! suspină Alexandru.

Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pe care ai vrut să-l tai, când ai ucis 47 de boieri, și care a scăpat din ghiarele tale! Spancioc, a cărui avere ai jefuit-o, lăsându-i femeea și copiii să cerșetorească pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mâinile de pânțele.

— *Zi Acum slobozește*, căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh! m'ați otrăvit, nelegiuitorilor! O ce foc! — Unde-i Doamna? Unde-i copilul meu?

— S'au dus și te-au lăsat cu noi.

— S'au dus și m'au lăsat! m'au lăsat cu voi! Oh! omorîți-mă, să scap de durere! Oh! înjunghie-mă tu, tu ești mai tânăr, fie-ți milă! scapă-mă de durerile ce mă sfâșie; înjunghie-mă! zise, întorcându-se spre Stroici.

— Nu-mi voiu spurcă vitejescul junghiu în sângele cel pângărit al unui tiran ca tine.

Durerile creșteau. Otrăvitul se sbuciumă în convulsii...

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Spancioc, luând paharul de ar-

gint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Beă și te răcorește!

— Ba; ba, nu, nu vreau, zise bolnavul strângând dinții. Atunci Stroici îl apucă și-l ținū neclintit; iar Spancioc, scoțând cuțitul din teacă, îi descleștă cu vârful lui dinții, și îi turnă pe gât otrava ce mai eră în fundul paharului.

Lăpușneanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce o să-l lovească, voi a se înturnă cu fața spre părete.

— Ce, vrei să nu mai vezi? ziseră boierii. Ba se cade spre osânda ta să ne privești; învață a muri, tu care știai numai a omorî. Și apucându-l amândoi, îl țineau nemișcat, uitându-se la el cu bucurie infernală, și muștrându-l.

Nenorocitul Domn se svârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau, și ochii săi sângerați se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate ceas, în sfârșit își dete duhul în mâinile călăilor săi.

Acest fel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei.

La mănăstirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale.

Sobieski și Românii

1684

De drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui Septemvrie 1686 se vedeà o oaste mergând. După un trup de lănceri ce deschideà marșa, urmau douasprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări, în fruntea căroră erau trei; unul în floarea vârstei, posomorît, gânditor, necăjit și doi mai bătrâni. Tustrei în haine polo-neze. În sfârșit veneà duiumul oastei: trăsură, bagaje, pedestrași, șleahță poposită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzeà nici surlă, nici tobă, numai tropotul cailor și pasul oamenilor ce abià se mișcau, pentrucă de zece zile caii n'au ros decât coaja copacilor, și oamenii s'au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste în stare așa ticăloasă e aceea ce a înjosit de atâtea ori trufia semi

lunii, iar acei trei fruntași sunt Hatmanii Iablonovski și Pototki și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobieski, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El, Sobieski, fala Leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas Turcilor, a se trage dinaintea Tătarilor și Moldovenilor! a-și privi oastea ticăloșită de lipsa merindelor, oropsită de dușmanii cari îl urmează mișelește fără a îndrăzni să-și dea piept fățiș cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcere, respectând supărarea sa, de care și ei se împartășeau.

— Ce castel e acesta! întrebă Sobieski când ridicând capul zări pe sprinceană dealului înălțându-se trufașă dinaintea lui cetățuia Neamțu. Cu bună seamă vr'un cuib al tâlharilor acestor de Moldoveni!

— La vreme de război, aici domniii Moldovei obișnuiescă și trimeteaverile lor, răspunse Pototki.

— Așa! Să mergem dar să-l luăm. Oh! voi să-mi răzbun pe Cantemir care mă înșelă, și mă făcu să pierd atâția viteji.

— Eu așa zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, și să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba, pe numele patronului meu! nu va zice lumea că o cetate s'a arătat dinaintea lui So-

bieski fără a i se cuceri. N'avem tunuri? Vom lua-o dar cu mâinile.

— Numele M. Tale e destul tun, zise Potoțki.

Trufia Polonului măgulindu-se de această groasă lingușire, fața i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase, și îndată dete poruncă să se înșire oastea către cetate.

În cetățuie se aflau optsprezece plăieși, trimiși de ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei care era la Fălci, pe lângă Domnul Cantemir, unde tăbărise armia turcească. Cu câteva ceasuri mai înainte sosise un tânăr plăieș al cărui cal asudat păștea înșelat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

— Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedeă că ascultă tot; și ne spune ce ai mai văzut la Iași?

— Ce să văd, tată? Blăstămăție! Târgul îi în jac. Leșii pradă și desbracă pe bietii oameni.

— Ș'apoi zic că's creștini!

— Creștini! au prădat bisericile și mănăstirile de odoare.

Nu știți încă? S'au dus să ia pe Sfânta dela Trisfetitele.

— Doamne ferește! ziseră plăieșii făcându-și cruce.

— Așă, urmă tânărul; eram acolo când au mers să ia racla Sfintei, dar călugărul simțind a închis poarta, și n'a vrut să deschidă; atunce...

— Pui de om călugărul! strigară ascultătorii.

— Atunce craiul lor a poruncit s'aducă tunurile ca să spargă porțile, dar mai întâi a trimis răs-

puns călugărului care ședeà în clopotniță să deschidă, ori face mănăstirea praf și pulbere.

— Auzit-ați acolo lifta cea păgână! Si ce a făcut popa?

— El a răspuns că nu se așteptă s'audă așa vorbă dela un împărat care se zice creștin, și că M. S. e mare și puternic, poate să facă ceea ce zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu nici de sfinții lui, dar el nu deschide poarta, și s'a îngropă sub zidurile bisericii, și apoi lumea va judecă între dânsul atât de slab și între M. S. atât de tare.

Auzind aceste, Leahul s'a făcut foc de mânie și dase acum poruncă să împuște, când unul din hatmanii lui i-a zis nu știu ce.— Cum îmi spuneau oamenii, i-a zis că nu se cade să facă așa lucru, să strice casa Domnului și altele multe. Indestul că l-a înduplecat să dea pace bisericii.

— Și ce fac acum Leșii la Iași?

— Este o săptămână de când s'au dus, după ce au văzut că nu mai au merinde pentru oști, și au purces pe Bahlui în sus, gândind c'or găsi de toate; dar acoloa să vedeți. Vodă, din lagărul Turcilor, cum a auzit de aceasta, a și pornit după dânșii un Mărzac c'o mulțime de Tătari și vr'o cinci steaguri de Moldoveni, iar mai întâi a trimis pe loc pe căpitanul Turculeț c'o strajă de călăreți, care apucând înainte, a scos toți oamenii de prin sate, a dat pojar fânului și fânațelor, a ascuns prin gropi și orzul, și dușmanul aveà tot pustiu în drumul său, încât ajungând la Cotnar nu găseà să mănânce decât poamele

copacilor; ba încă a pus prin bălți și niște ierburii veninoase de care cum bea crăpă; și vai de capul lor! piereau cu sutele și ei și caii, iar care rămânea pe urmă cădea în mâinile Moldovenilor, care fără mai multă judecată ori îl spânzură, ori îl înțepă.

— Osânda Sfintei Paraschive! zise bătrânul. Dar tu cum le-ai aflat aceste toate?

— Eu știți că m'ați trimis la Iași să văd ce mai este. După ce s'au dus Leșii m'am luat cât coala pe urma lor până la Cotnar, unde m'am întâlnit cu Căpitanul Turculeț, care mi le-a spus; ș'apoi după ce am văzut că dușmanii și-au luat drumul spre țara lor, am apucat deadreptul peste codri.... Dar oare ce buciună străjerul?

— Păi semn să se coboare de pe zid, și să vie încoace.

Nu trecu mult și plăieșul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Indată toți alergară pe ziduri.

— Leșii sunt! strigă tânărul ce venise de curând și pe care l-am auzit vorbind; și-au schimbat drumul, și vin aici.

— La porți, flăcăi! zise bătrânul. Incuiați-le și grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți pe la metereze. Să nu zică Leahul c'a intrat într'o cetate românească ca într'o țarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă, observă unul, cum se...

— Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te

temi că-i pieri? Mare pagubă! un mișel mai puțin.

Vânătorul astfel înfruntat se trase rușinat și se sui pe ziduri.

În vremea aceasta oastea se apropiase. Regele trimise un ofițer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poștești de la noi?

— Măria sa Regele Poloniei, mare duce de Lituania ș. c. l. (urmau titlurile) vă face cunoscut ca să vă închinați și să-i cuceriti cetatea împreună cu toate averile și merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieși cu arme și bagaje fără a se face nimic, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, și garnizoana se va trece sub ascuțitul săbiei.

— Du răspuns M. Sale, zise bătrânul, că laude și îngroziri de astea am mai auzit noi, și tot nu ne-am speriat. Mai bine M. S. și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni cari nu i-au făcut nimic. Cetatea n'avem de gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din puști, pe care îl vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru.

— Plecați-vă, zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.

— Nu purtă grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.

— Încă odată vă întreb, vă închinați ori ba ?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începù. Tunurile așezate pe scaune de lemn băteau neconținut cetatea. Plăieșii răspundeau cu gloanțe care nu făceau greș. Fiește care împușcătură oborià câte unul din vrăjmași, și mai ales din ofițeri, asupra cărora erau țintite flintele lor. Leșii piereau fără a face spor.

În ziua dintâi doi din vânători pieriră. A doua zi, a treia zi mai căzură cinci și se răniră doi. A patra zi căzù împușcat însuși comandantul artileriei leșești, dar mai pieriră trei din Moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârșit și munițiile și merindele.

— Ce este de făcut, tată, întrebă tânărul vânător pe bătrânul care, rănit la un picior, stă întins pe o lavită.

— Câți au pierit d'ai noștri ?

— Zece.

— Și nu mai avem nici praf, nici merinde ?

— Nu.

— Dacă-i așa, apoi mâini dimineață urcă-te pe poartă și leagă în vârful sâneții un ștergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmeală să ne lase slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.

Așa se urmă. Leșii primiră toate condițiile cerute. Oastea se înșiră în două rânduri, lăsând

prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, și poarta se deschise.

Atunci în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieșind șase oameni, din cari trei duceau pe umerele lor pe alți trei ce erau răniți.

— Ce este aceasta? strigă Sobieski repezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit din spatele fiului său.

— Cum! atâția sunteți?

— Zece din noi au pierit din mila M. Tale.

— Voi ați cutezat a vă împotrivi mie și a-mi omori atâția viteji? zise Regele. O, asta nu se va trece așa! urmă turbat de mânie; trebuie o pildă pentru cei asemenea vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de ștreang. Spânzurați-i!

Pe loc ostașii înconjurară pe plăieși, cari depuind jos răniții, își tăcură semnul crucii și rezemându-se pe sânețe, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofițerii priveau cu înduioșare această scenă.

— Fie-mi ertat, Sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de Regele care ședeà posomorît și mânios, a arăta M. Tale, că acești viteji n'au tăcut decât datorია lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut nenorocirea a câștiga făgăduința marelui Sobieski că vor fi slobozi și nesupărați.

— Îți mulțumesc, vrednice al meu tovarăș

de arme, zise Sobieski, ca deșteptat din somn, îți mulțumesc că m'ai oprit de a face o faptă deăimată. Ai cuvânt; oamenii aceștia s'au purtat vitejește. Să li se dea fiecăruia câte cincizeci de zloți. Apoi înturnându-se către Români: Voinicilor, zise, sunteți slobozi; mergeți în pace, și spuneți copiilor și fraților voștri, că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile Regelui de Poloni.

Indată se făcù loc Moldovenilor, cari luându-și răniții se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se coborà încet la vale, iar cetatea cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor dușmănești, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș.

Regele Poloniei și Domnul Moldaviei.

1713

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Carol al XII, regele Svezilor, adusesse spaimă în tot Nordul Europei; dar nebuneasca lui sumeție se stărmă în-sfârșit de statornica cumpănire a lui Ptru I, împăratul Rusiei, și acest june rege, pierzând sub Pultava rodul tuturor trecutelor sale biruinți, abiă scăpase rănit în Moldavia la Tighina (Bender).

Nenorocirea lui Carol aduse însă și căderea regelui Stanislav, pe care el îl suise pe tronul Poloniei, de unde coborise pe August Electorul de Saxonia. Dar trebui să dăm mai întâi o lămurire despre acest rege Polon.

Carol văzuse pe palatinul Stanislav Leczinski, când îi fusese trimis deputat de confederația Varsaviei. Junele palatin plăcù cuceritorului Sved. El aveà o fizionomie norocită, erà franc, brav,

deprins cu ostenelele, și iubit de vasaii săi. Regele Svezilor cunoscându-l zise: Omul acesta va fi purure prieten, și în gura lui Carol aceste vorbe însemnau: Omul acesta va fi rege. Curând după aceasta, se porunci Adunării să-l aleagă rege. Cardinalul primat se împotrivea.

— Ce-i lipsește lui Leczinski? îl întrebă regele Sved.

— Sire, e prea june...

— E de vârsta mea, îl curmă Carol posomorîndu-se; și bietul cardinal ieși, se duse acasă, și nu după mult murì de necaz și de rușine că zisese o dobitocie.

La 4 Octomvrie 1705, Stanislav Leczinski și soția sa Carlota Opalinsca se încoronară și se proclamară rege și regină a Poloniei.

Carol însă biruindu-se, căzù puterea ce sprijinea pe Stanislav. Mai multe partide se ridicară, și August reintrând în Polonia, Leșii se uniră cu el, iar Stanislav se trase în Pomerania cu o mică gvardie ce avea. De acolo, sub numele unui francez maior în oastea svedă ce-l chemă Hauam, întovărășit de baronul Sparre — care a fost mai apoi ambasador în Englitera și în Franța — și de un colonel, plecă pe ascuns într'o noapte spre a merge ca să se întâlnească cu regele Sved.

Intâmpinând mai multe necaze și primejdii în calea lor, însfârșit ajunseră la hotarele Turciei, de unde baronul Sparre se înturnă în Pomerania, iar Leczinski intră în Moldavia, unde domnea atunci Nicolai Mavrocordat.

După pribegirea Domnului Dimitrie Cantemir, Moldavia rămăsese într'o stare tulburată. Duhurile erau ațâțate, și inimile îngrijite. Planul lui Cantemir, mai mult personal decât obștesc, isbutise numai a da prepusuri Porții, care începuse a privi Moldavia ca o țară dușmănească, și cine știe ce urâte urmări ar fi avut starea aceasta, dacă din o norocită întâmplare nu s'ar fi rânduit Domn Niculai Mavrocordat.

Acesta erà unul dintr'acei oameni rari, cari stau ascunși în umbră, până ce timpul și întâmplările îi scot la lumină. El, deși Moldav de viță, fusese născut la Fanar, și crescut în diplomația acea grecească, din care ades isbucneau mari lucruri, mari poze. Inzestrat și cu duh firesc, el cunoștea mai toate limbile Europei; erà bun cârmuitor, aspru către aristocrați, pe care știà a-i țineà în respect, și blând către norod.

Intr'o zi, cum ședeà singur în palat, un edeciu intrând, îi dade o scrisoare dela vornicul Manolache Roset, pe care un înadins trimis o adusese în minuta acea.

Prin acea scrisoare, acest boer îl înștiință că «întâmplându-se la un sat de lângă Bacău a fiului său Stefan, și văzând multe supărări și bântuiri ce fac ostașii Leși și Svezi care veniseră la iernatic în Moldavia, s'a sculat cu slugile sale și cu oameni de strânsură câți au putut găsi în pripă, și lovind pe acei ostași fără veste, i-au spart, și îi aduce pe toți în butuci cu steagurile și ofițerii lor.» Adăugeà că «au mai

nimerit acolo trei ofițeri Svezi cu patru slugi, și că se văd a fi oameni de treabă, care văzând prinderea Leșilor, ar fi juruit mulți galbeni de aur, ca măcar pe dânșii să-i lase a se întoarce la Ardeal de unde au venit; dar că el le-ar fi răspuns că-i dator a-i duce înaintea Domnului; că ei s'ar fi primit, rugându-l numai să nu între ziua în Iași; și că vine și el cu dânșii la mânăstirea Galata.»

A doua zi seara, sosi Vornicul Manolache și cu acei trei ofițeri, și lăsând pe doi cu fiul său Ștefan la mânăstire veni cu cel al treilea la curte. Mavrocordat îl primì, deși erà aproape de miezul nopții. Vorba între ei urmà latinește. Ofițerul se recomandă ca un francez în slujba regelui de Suedia.

— Dar ce rang ai? întrebă Mavrocordat.

— Major sum, răspunse acesta.

— Imo maximus es, zise prințul zâmbind, și sculându-se îl salută cu respect, căci îl cunoscù că erà regele Stanislav, pentrucă a fost văzut pe tatăl său Leczinski (cu care acesta semănà foarte) când fusese ambasador lângă poarta Otomană.

Indată porunci să-i gătească gazdă la Trisfetitele, unde rânduì spre slujba sa din însuși curtenii săi pe cuparul, cămărașul al doilea, vătavul de copii, și pe cămărarul Spandonie cu un căpitan de ostași.

În următoarea zi, în vreme ce regele polon mergeà la biserica catolică ca să comunice, stafetele lui Nicolai Vodă plecau ca să vestească

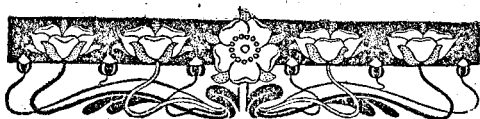
Vizirului, Hanului și Pașei de Bender venirea acestui oaspe la Iași.

Așteptând răspuns, Mavrocordat se întâlnește adesea cu Stanislav care nu iese, ascultând liturghia în casă, pe care o zicea în toate diminețile un preot franciscan.

Răspunsul n'a întârziat. El cuprindea că Domnul Moldaviei să trimită îndată *sub bună pază* pe regele Poloniei la Tighina.

Spun că Stanislav auzind hotărîrea aceasta, și-a adus aminte de Francisc I regele Franței care, după fatala bătălie de la Pavia unde căzuse prins, scria mamei sale aceste neuitate cuvinte:

Tout est perdu, fors l'honneur!

Cântec vechiu

Dinioară ținutul Hârlăului, erà unul din cele mai frumoase a țării. Astăzi însă și-a pierdut până și numele și în adevăr e păcat, căci, fără a vorbi de podgoria Cotnari, vestită prin vinățele sale, în el găsește cineva dealul Catalinei, de care deși istoria nu pomenește, tradiția ne spune că se numește astfel de pe numele unei prințese române, care scăpase de o năvală dușmănească în vârful lui, unde tăcând șanțuri și baterii se apăra cu slugile sale. Ruinele politiei Cotnarii, unde un Domn. a întemeiat o universitate vestită pe acele vremi; două biserici, una ortodoxă, alta catolică, zidite de doi prinți români; beciuri gigantice, pe care oricât s'a încercat ciocanul vandalilor, tot nu le-a putut încă surpa de tot; Dumbrava Roșie, faptă barbară și mare a unui mare Domn, care ca să lase un monument fieros al vitejiei sale, înjugă Leșii la plug și

semănă o întreagă câmpie cu ghindă. Ghinda a produs stejari uriași și când vântul clatină frunzele lor, se aude un gemăt tânguios ca în pădurea Dodonii. Mai încolo vezi un istm de pământ, numit Podul de lut, care unește două prăpăstii, și alătura un izvor ce se chiamă Fântâna cerbului.

În locul acesta a fost tăiat bravul Dragomir, care cutezase a se înamora de fiica lui Radu Mihnea, pângărind cu plebea lui sângele patrician; ș. a., ș. a.

Toate aceste vechi rămășițe a gloriei strămoșești, făcute pe măsura oamenilor mari, și pe care noi, Mirmidoni degenerați, nu le putem nici prețui, nici înțelege, le vizitam călăuzit de un bătrân mazil din Cotnari, la care trăsesem la gazdă.

— Nu știi care e balta unde a pierit atâta călărime leșească în vremea Domnului Constantin Cantemir? am întrebat pe călăuzul meu.

— N'a fost niciodată baltă, ci numai un loc cleios, plin de mlaștine, colo de vale.

— Unde mi se înglodaseră roțile trăsुरii?

— Așa; și încă acum e vară, dar toamna nu e de umblat, și Leșii au venit spre toamnă. Imi spuneă tatăl meu că-i spuneă bunul său — care a fost în bătălia aceea cu căpitanul Turculeț — că mulți Leși au pierit aici, și că împăratul lor de necaz mare își bătea Ulanii cu sabia, și le zicea: «Nadba umirác jac psy.» adică: Rușine că muriți ca câinii.

— Cantemir s'a purtat cu mare minte atunci: el erà bun Domn.

— Bun și nu prea. A omorît doi bunătate de boieri, pentru că-i da pe foaie, și nu-l lăsà să-și facă mendrele: dar așa a fost de când e țara noastră. Dreptul umblă totdeauna cu capul spart.

— Poate; însă mi se pare, moșule, că nu prea aveți dreptate a vă plânge tot de Domni, și nu și de boierii care înconjură pe Domni.

— Acei doi pe care i-a tăiat, nu-l sfătuiam de rău. Ii ziceau numai: Măria Ta, mai des cu paharul și mai rar cu birul, că nu poate țara. E, cine-i ascultă!

— Miron Logofătulși Velicicu Hatmanul erau prietenii lui Cantemir. El nu i-ar fi omorît, de nu l-ar fi îndemnat ministrul său Iordachie Roset Visternicul, și Cantemir a plâns mult că a făcut așa păcat. Judecând deci că și Domnitorii au slăbiciunile lor, ca și ceilalți oameni, trebuie a osândi pe sftenicul ce-l împinse la asta.

— Poate că ai cuvânt dumneata. Las să se mănânce lupii ca să mai răsufle oile. Când au murit boierii aceia, ieșise și un cântec care-l știà tatăl meu pe de rost: îl și prescrisesem eu...

— Mă rog, caută-l și mi-l dă, am strigat.

— Ce să faci dumneata cu el? Cântecul acesta nu-i făcut de boieri, nici pentru boieri. Știi dumneata că boier la boier nu-și face cântec. Corb la corb nu scoate ochii.

— Fie cum zici, numai dă-mi cântecul.

Ajungând acasă, mazilul multă vreme l-a căutat, în sfârșit într'un unghiu pe poliță, gășind un

ghiosdan vechiu, îl deschise, și dintr'un smoc de tărăloage de moșie (care-l sărăciseră de tot cu judecățile), scoase o hârtie afumată pe care mi-a dat-o.

Citind-o m'am încredințat că oamenii de pe atunci nu scriau mai rău de cât acum.

M'am pus de l-am prescris întocmai după al moșneagului:

CÂNTEC

Cantemir eră un Domn
Altfel prea de treabă om,
Numai țara cam prădă.
Boierii văzând așa,
Ii zicea: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Domnul dacă a văzut
Că de șagă s'a trecut,
Și că vor a-l dărămă,
Căci boierii nu 'ncetă
A-i zice: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Domnul la masă-i poșteă
Și cu Cotnar îi cinstea,
Până ce îi îmbătă.
Boierii când închină
Ii zicea: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Foarte mult s'a mâniat
Pe doi din ei i-a tăiat,
Că doar de ei va scăpa,
Și nu-i va mai ascultă
Zicându-i: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

El însă nu-i auzia,
Mânca, bea și jăcuiă,
Și 'n seamă nu le băga.
Boierii se supără,
Și-i zicea: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Ei la moarte se ducea
Veseli, vorbea și râdea,
Frică nici cum arătă,
Și'n gura mare strigă:
Ian auzi, Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Intr'o zi s'au adunat
Și-au făcut între ei sfat,
Când la divan i-a chemă
Pe norod a judecă,
Să-i zică: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Spun că cum i-a omorît,
Pe loc Domnul s'a căit,
Căci îndată ce 'noptă,
Amândoi i s'arătă
Și-i zicea: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Pe la schituri, schăstria
A dat multe liturghii,
Ca doar îi va împacă;
Dar prin somn tot îi visă
Zicându-i: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

Neavând nici cum răgaz,
De ciudă și de necaz,
Muri înălțimeà sa.
Norodul îl îngropă
Zicându-i: Măria ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește.

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
Cum am învățat românește	3
Zoe	14
O alergare de cai	33
Au mai pățit-o și alții	68
Toderică	80
Flora română	94
Alexandru Lăpușeanul	119
Sobieski și România	148
Regele Poloniei și Domnul Moldaviei	157
Cântec vechiu	162
